

יוסף דעת

חלק ב'

שאלות ותשובות

לסיכום סוגיות הגמרא ושיטות הפוסקים

מסכת זבחים

דפים פט – קכ

בעריכת יוסף בן ארזה

**Dafyomi Advancement Forum
of Kollel Iyun Hadaf**

140-32 69 Ave.

Flushing, N.Y. 11367

Fax: (206) 2020-DAF [323]

Tel: 00 (972 2) 651-5004

email address: daf@dafyomi.co.il

Ask about D.A.F.'s free English study material!

**יוצא לאור בהשתתפות מכון עיון הדף
שע"י כולל עיון הדף**

ת.ד. 43087

הר נוף, ירושלים

פקס : (02) 591-6024

טלפון : (02) 651-5004

דואר אלקטרוני : daf@dafyomi.co.il

המכון מחלק מגוון רב של חומר בעברית ובאנגלית

ד. נסמכה פרשת הקרבנות לפרשת בגדי כהונה לומר לך, מה קרבנות מכפרים אף בגדי כהונה מכפרים; –

הכתונת מכפרת על שפיכות דמים.

מכנסים מכפרים על גילוי עריות.

מצנפת – על גסי הרוח.

אבנט – על הרהור הלב.

בירושלמי (יומא) אמרו שמכפר על העוקמנים בלב (יש מפרשים: המעקמים דבריהם ולבם בל עמם).

ויש אומרים שמכפר על הגנבים (שם; ויק"ר י).

החושן מכפר על הדינים.

וכן אמרו בירושלמי (יומא ז, ג) שמכפר על מטי הדין. ובזהר (ח"ג כג). אמרו שאבני החושן

מכפרות על גסות הלב.

אפוד – על עבודת כוכבים.

מעיל – על לשון הרע.

הציץ מכפר על עזות פנים.

ה. כפרת שפיכות דמים; –

אם ידוע הרוצח ונידון למיתה, לא יכופר הדם לארץ כי אם בדם שופכו.

אם אין דינו במיתה, כגון שהרג ללא התראה; אם ידוע מיהו הרוצח – הכתונת שבבגדי כהונה מכפרת.

ואם אין ידוע – עגלה ערופה מכפרת.

פרשו התוס' שמדובר על כפרת הציבור, אבל הרוצח אינו מתכפר באלו. ויש גם כפרה כללית

על ישראל בשעיר דיום הכיפורים.

רוצח בשוגג דינו בגלות, לכפרה (ע' שבועות ח. 'אי בשוגג בר גלות' וכן בריש מכות גבי ק"ו דריו"ח

בגלות לעדים זוממין).

לשון הרע; אם בצנעה – הקטורת היתה מכפרת. ואם בפרהסיא – המעיל של הכהן הגדול.

פרק עשירי; דף פט

קמג. א. אלו כללי קדימה שנויים במשנתנו?

ב. איזה קרבן קודם לחברו בזוגות דלהלן?

חטאת ועולה; חטאת ואשם; עולה ואשם; אשם ושלמים; תודה ואיל נזיר; תודה / איל נזיר ושלמים;

שלמים ובכור; בכור ומעשר; מעשר וקרבן-עוף; עוף ומנחה.

א. כל התדיר מחברו קודם את חברו (מלבד עלת הבקר אשר לעלת התמיד); כל המקודש מחברו – (שיש

בו צד ריבוי קדושה ממנו) קודם את חברו (וקדשתו – לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון... הוריות יב:).

ב. אלו הן פרטי דיני קדימה בקרבנות משום 'מקודש'; –

חטאת ועולה – עשיית החטאת קודמת לעשיית העולה, שכן מרצה. וכן הדין כששניהם שחוטים ודמם

עומד ליורק – דם החטאת קודם. ואפילו חטאת שאינה באה לכפרה, כגון חטאת הלויים. (ישנם כמה

יוצאים מן הכלל – כדלהלן (ז:). וכן לענין ההקדש – קורא תחילה שם לחטאת ואחר כך לעולה.
נחלקו הראשונים בדיעבד; כאשר הקדים להקריב את העולה, האם נפסלת משום 'מחוסר זמן'
(עתוס' פסחים נט; קדושין יג) אם לאו (עתוס' קדושין שם ולעיל ה. בשם הר' חיים).
אברי עולה קודמים לאמורי חטאת, שהעולה כליל לאשים.
דם חטאת ואברי עולה, או דם עולה ואמורי חטאת – ספק.
יש אומרים כיון שמתחיל עבודת החטאת לפני העולה, גומר הקטרתה ואח"כ מתחיל בעולה
(ר"י קורקוס). ויש חולקים (ע' צאן קדשים ז; אור שמח תמידין ט,ה).

חטאת ואשם – החטאת קודמת הן בדם הן באימורין, מפני שדמה ניתן לארבע קרנות ועל היסוד [ואע"פ
שאשם יש קיצבה לדמיו]. מלבד אשם מצורע שהוא קודם לחטאת, לפי שבא להכשיר את המצורע
לקדשים (ז:).

א. יש שכתבו שלפי תירוץ השני שבתוס' (ז: ד"ה חוץ), חטאת המצורע קודמת לאשמו מפני
שמכשירתו בקדשים כאשם ויש בה ארבע מתנות (ע' צאן קדשים וברכת הובח; מג"ח קעו).
והאחרונים תמחו על כך מברייטא ערוכה (במנחות ה. רמב"ם מחו"כ ה,ג): הקדים חטאתו לאשמו
– תעובר צורתה ותצא לבית השרפה (ע' רעק"א ורש"י שו"ת חק נתן).
ב. אעפ"י שאשם מצורע קודם לחטאת, אפשר להקדים את החטאת בהפרשה (עפ"י תוס' מנחות
ה.) ויש מי שמצדד בדבר (ע' מג"ח קעו).

עולה ואשם; אברי עולה קודמים לאמורי אשם, שכן כליל. דם עולה ודם אשם – ספק (זה בא מכח כליל
וזה מכפר).

אברי עולה ודם אשם – צדדו בתוס' שתי אפשרויות; אשם קודם שכן מכפר [ולכאור' תלוי בספק
הגמרא באברי עולה ודם חטאת], או אברי עולה קודמים שכן כליל (ולא דמי לדם חטאת שנסתפקו
בגמרא – כי הוא ניתן על ד' קרנות).

השפת-אמת צידד שספקות הגמרא אינם כבעיה דלא אפשר, אלא כך הוא האמת שהצדדים
שקולים ואין עדיפות לאחד על חברו.

אשם קודם לשלמים, לסוגיהם השונים – שמקדשי קדשים הוא.

התודה קודמת לאיל נזיר – שכן טעונה ארבעה מיני לחם, הגם שאיל נזיר יש עמו דמים אחרים שבאים
עמו.

התודה ואיל נזיר קודמים לשלמים – שנאכלים ביום אחד. ואעפ"י שאינם שייכים בציבור כשלמים.

השלמים קודמים לבכור – שכן יש בשלמים מצוות יתרות; מתן שתיים שהן ארבע, סמיכה, נסכים
ותנופות. ואעפ"י שבכור קדושתו מרחם.

בכור קודם למעשר – שקדוש מרחם ונאכל לכהנים, ואע"פ שהמעשר מקדש לפניו ולאחריו, שאם קרא
לתשיעי עשירי ולאחד-עשר עשירי – שלשתם מקודשים.

מעשר קודם לעוף – שכן מין זבח הוא, ודמו ואימוריו קדשי קדשים. (וגם אימורי מעשר קודמים לעוף,
בין חטאת העוף בין עולת העוף (תוס').

חטאת העוף קודמת לעולת העוף (ואפילו לעולת בהמה, כפי שדרשו להלן מן המקראות).
עופות קודמים למנחות – מפני שהם מיני דמים [ואע"פ שעוף אינו בציבור כמנחה – מיני דמים עדיפי
(.ז.)].

דפים פט – צ

קמד. בשר ואימורים של קדשים קלים שיצאו לפני זריקה חוץ לעזרה – מה דינם? האם שייכים בהם חיובי מעילה,
פיגול נותר וטמא?

בשר קדשים קלים שיצא קודם זריקה; לדברי רבי יוחנן כשר, בין אם חזר ונכנס לפני זריקה בין שנשאר
בחוץ. לדברי ריש לקיש פסול, ואע"פ שסופו לצאת לאחר זריקה. (בגמרא לעיל כו ניסו להוכיח מהברייתא
שנפסל, ודחו).

א. הלכה כרבי יוחנן שכשר (וע' רמב"ם וראב"ד פסוה"מ א, לב. ועתוס' ג: ד"ה קדשי קדשים).
ב. אין דין מעילה בבשר ק"ל. ולענין פיגול נותר וטמא – לריו"ח ודאי חייב. ולר"ל אין מבואר להדיא ואפשר
שדינו כאימורים. צ"ב.

אימורי קדשים קלים שיצאו קודם זריקה – אמר רבינא בר שילא: פסולים.
יש מפרשים שלפי מה שהסיק רב פפא – כשרים (כ"מ ברמב"ם, ופסק שאינו נפסל. וע' או"ש פרה
אדומה ב, א; משך חכמה ויקרא ה, ט). ואין כן דעת התוס' (כו.) והראב"ד.
לענין חיובי מעילה, נותר פיגול וטמא; הסיק רב פפא שאם חזרו ונכנסו והיו בפנים בעת הזריקה – הועילה
הזריקה להחל עליהם חיובים אלו. ואם נשאר בחוץ – לדברי רבי אליעזר פטורים שאין זריקה מועלת
ליוצא, ולדברי רבי עקיבא חייבים.
מרש"י (מעילה ו:): משמע שגם כשחזרו ונכנסו נחלקו ר"א ורע"ק. וכ' שם הרש"ש שנקט לעיקר
כרבינא בר שילא ואינו סובר לחילוק רב פפא, שלא כפסק הרמב"ם.

דף צ

קמה. מה דין קדימה בקרבנות הבאים, ומדוע?

- א. מנחת חוטא ומנחת נדבה.
- ב. מנחת חוטא ומנחת סוטה.
- ג. מנחת נדבה ומנחת סוטה.
- ד. חטאת העוף ועולת בהמה.
- ה. פרים אילים כבשים ושעירים, כולם עולות או כולם שלמים.
- ו. פר כהן משוח ופר העלם דבר של ציבור.
- ז. פר העלם דבר ופר עבודת כוכבים.
- ח. פר עכו"ם ושעיר עכו"ם.
- ט. מוספי החג.
- י. חטאת העוף, עולת בהמה ומעשר – שלשתם עומדים עתה לעשותם.

א. מנחת חוטא קודמת למנחת נדבה מפני שבאה על חטא, ואע"פ שאינה טעונה שמן ולבונה כמנחת הנדבה, כיון שמכפרת – עדיפה.

ב. מנחת חוטא קודמת למנחת סוטה מפני שמכפרת, וגם באה מן החטים ולא מהשעורים.

ג. מנחת נדבה ומנחת סוטה – ספק בגמרא, שמא מנחת נדבה קודמת שבאה מן החטים וגם טעונה שמן ולבונה, או מנחת סוטה קודמת מפני שבאה על חטא – לברר עוון. ולא נפשט הדבר.

ד. חטאת העוף קודמת לעולת בהמה. (בנין אב מוהקריב את אשר לחטאת ראשונה). ופרשו בגמרא שאין חילוק בין חטאת הבאה על חטא ובין חטאת יולדת.

א. יש אומרים שאפילו היתה חטאת העוף של אחד ועולת בהמה של אחר – החטאת קודמת

(עתורא"ש סוף הוריות. וע"ע קרן אורה וחזו"א מנחות לג, יג).

ב. לפירוש הר' חיים, יש להקדים ביולדת להקדיש את העולה.

בדיעבד, עולה שקדמה לחטאת – כשרה, הן ביולדת הן במצורע (עפ"י תוס' פסחים נט. ולעיל ה).

וקדושין יג.). ויש סוברים שאף בדיעבד הסדר מעכב (ע' בספר זכר יצחק ל).

ה. פרים קודמים לאילים ואילים לכבשים – מפני ריבוי הנסכים. כבשים קודמים לשעירים – שכן נתרבו באימוריהן, באליה.

יש אומרים (עפ"י מחלוקת התנאים בהוריות יג.), שבקרבן חטאת, שעירה קודמת לכבשה (וע"ע חדושי

הגרז"ר בענינים ח"ב נט).

ו. פר כהן משיח קודם לפר העלם דבר (כאשר שרף את הפר הראשון; הואיל ומשיח מכפר ועדה מתכפרת, דין הוא להקדים מכפר למתכפר. ערש"י; גמרא הוריות יג.).

ז. פר העלם דבר קודם לפר עכו"ם, לפי שהחטאת קודמת לעולה.

ח. פר עכו"ם קודם לשעיר, ואעפ"י שהפר עולה והשעיר חטאת (לחטת – חסר א'. או משום שכתוב בהם כמשפט – כסדר מקראו כך סדר עבודתו).

ט. סדר הקרבת מוספי החג: פרים, אילים, כבשים ושעירים – כסדר כתיבתם בתורה, לפי שנאמר בהם כמשפטן. כן הסיק רבינא.

כן פסק הרמב"ם. וכתב רש"י שמשמע דוקא במוספי החג, אבל בשאר רגלים חטאות קודמות לעולות. והעיר ממשמעות לשון רש"י ביחזקאל, וכן מדברי הגרעק"א.

י. מעשר בהמה, חטאת העוף ועולת בהמה עומדים; בבבל אמרו: מעשר קודם, שמין זבח קודם לעוף. ואילו את העולה אי אפשר להקדים, שגזרת הכתוב היא שאין עולה באה לפני החטאת.

בארץ ישראל אמרו: חטאת העוף קודמת, שחשיבות עולת בהמה הבאה עמה, מקדמתה למעשר.

כללים נוספים בקדימה; קרבן ציבור קודם לקרבן יחיד, אפילו הוא נשיא; קרבן נשיא קודם להדיוט; דבר הבא בגין היום קודם לדבר הבא בגין דבר אחר הקרב [כגון עומר קודם לכבש הבא עמו] (עפ"י הוריות יג).

קמו. אלו דינים מיוחדים יש באשם מצורע ובאשם נזיר, שאינם בשאר אשמות?

כל האשמות שבתורה באים בני שתיים (איל) ויש קצבה לדמיהם – שתי כסף (נאמר באשם מעילות כסף שקלים והביאו שאר אשמות בגזרה שוה), חוץ מאשם נזיר ואשם מצורע [הבאים להכשיר ולא לכפר (או לתלות מהיסורים) כשאר אשמות] שהם באים בני שנתם (כבש בן שנתו; כבש) ואין לדמיהם קצבה (שכיון שאיל בן שנתים הוא בשתי סלעים, כבש בן שנה אינו בשתי סלעים (רש"י). ועוד מיעטו בתורת כהנים (ויקרא) מ'אשם הוא' שנאמר באשם תלוי).

א. מכל מקום רגילות לקנותם בסלע, למצוה מן המובחר (עפ"י תוס' כריתות י:).

ב. יש סוברים שסמיכת אשם מצורע אינה מהתורה אלא מדרבנן (כדלעיל לב-לג). ולדבריהם הוא הדין לאשם נזיר שבא להכשיר ולא לכפר (עתוס' לעיל לג. ד"ה סמיכת).
כמו כן ישנה דעה (במנחות ד) שאשם נזיר ואשם מצורע שנובחו שלא לשמם – פסולים, בניגוד לשאר אשמות. ואין הלכה כן.

דפים צ – צא

קמו. א. קרבן של אמש וקרבן של היום – איזה מהם יש להקדים אכילתו והקרבנות?

ב. 'תדיר' ו'מקודש' – מה קודם ומה נפקא מינה? מה הדין ב'מצוי' ו'מקודש'?

ג. מהו סדר הקרבת מוספי שבת ראש חדש, וכן מוספי ראש חדש וראש השנה?

ד. הקדים לשחוט הקרבן שאינו-תדיר – האם יגמור עבודתו או שמה יפסיק ויעשה התדיר ויחזור אח"כ לגמור עבודתו?

א. קרבן של אמש קודם לשל היום.

היה הקרבן של אמש שלמים ושל היום חטאת או אשם, לדברי רבי מאיר: של אמש קודם (פרש"י: שזלזול להשהותם כל כך, והואיל ובאו ראשון יקרבו ראשון [ומשמע שהגידון הוא גם על ההקרבה, שהואיל ובא מאמש יש להקריבו ראשון. וכ"מ ברד"ה דשחטו שלמים ברישא]. והתוס' פרשו משום שזמן אכילתם מוגבל עד הלילה, ואילו חטאת ואשם – עד למחר. [ומשמע מדבריהם וכן מלשון הרמב"ם שאין הגידון אלא על האכילה]). וחכמים אומרים: החטאת או האשם קודמים שהם קדשי קדשים.
הלכה כחכמים (רמב"ם תמידין ומוספין ט, יג).

ב. נסתפקו בגמרא תדיר ומקודש מה קודם, וניסו להוכיח ודחו, ולא נפשטה הבעיה.

נפקא מינה בכגון עולות מוספי ראש חדש ופר העדה שעומדים להקרבה – מי מהם יקדים, העולה התדירה או החטאת המקודשת.

רש"י כתב נפ"מ נוספת בעולת תמיד ודם חטאת. והתוס' כתבו שודאי עבודת דם עולת התמיד של שחר קודמת לכל קרבן.

ודוקא בדבר הבא חובה בתדירות, אבל כגון שלמים מול חטאת או אשם, אע"פ שהשלמים מצויים יותר – החטאת או האשם קודמים, מפני שמקודש קודם למצוי. [אמנם דבר המצוי מאד, הרבה יותר מן השני כגון מילה לגבי פסח, אפשר שנידון כ'תדיר' – לפי ה'אבעית אימא'].

ג. מוספי שבת קודמים לשל ראש חדש, ושל ר"ח קודמין לשל ר"ה – מפני תדירותם [וכולם קדושתם שוה, מפני שר"ח מועיל גם למוספי השבת, וכן ר"ה מועיל לשל ר"ה, להעלות חשיבותם מפני היום].
משמע אף עולת מוסף של שבת קודם לחטאת ראש חדש וכד', שכיון שעולת שבת קודמת לעולת החודש, קודמת גם לחטאת, שהשוה הכתוב עולות המוסף עם החטאות (עפ"י תוס').

ד. הקדים לשחוט את השאינו-תדיר או אינו-מקודש, נסתפקו בגמרא האם יגמור עבודת הקרבן או יפסיקו ויהא אחר ממרס בדמו עד שיעשה את השני. וניסו לפשוט, ודחו.
הרמב"ם פסק שגומר הקרבנו ואח"כ שוחט התדיר. ונראה שטעמו משום דברי רב אחא סבא 'מתניתין נמי דייקא'. ומשמע שנפשט הדבר למסקנא (הרי"ד ויור של"ט"א).

דף צא

קמח. א. האם מתנדב אדם שמן למזבח, ואם כן – כמה מביא ומה יעשה בו?
ב. האם מתנדב אדם יין למזבח, ומה יעשה בו? מה עושים בנסכי יין הבאים עם הזבח?
ג. אם ראינו שמן מתחלק בעזרה לאכילת כהנים – מהו יכול להיות?
ד. אם ראינו שמן הניתן על גבי האיש – מהו יכול להיות?
ה. המוריד גזלת דלוקה מעל גבי המזבח – האם חייב משום לא תכבה?
א. לדברי רבי שמעון (ורבי עקיבא) – אין מתנדבים שמן. [ומודה רבי שמעון שמתנדב אדם שמן כדי להתיר עצמו בקדשים, כגון מצורע מסופק, כדלעיל עו-עז]. לדברי רבי טרפון: מתנדב אדם שמן. ולא יפחות מלוג אחד, כשיעור השמן הניתן במנחה. רבי אומר: שלשה לוגין, כשיעור המנימלי שבנסכים – רביעית ההין. לדברי שמואל ורבי זירא, המתנדב שמן (לר' טרפון) – קומצים אותו כמנחה ומקטירים הקומץ, ושיריו נאכלים לכהנים. ואביי דחה לומר שנקטר כולו על גבי האשים.
א. להלכה מתנדב אדם שמן, קומץ ממנו קומץ ונותן עליו מלח, ושיריו נאכלים לכהנים (רמב"ם מעשה הקרבנות טז, יד).
ב. נראה שכהן שהתנדב שמן – כולו כליל כשאר מנחת כהן. ואינו מבואר ברמב"ם (קין אורה מנחות עד:).

ב. מתנדב אדם יין – כדברי רבי עקיבא (ורבי טרפון). ואמרו (בדעת שמואל) שנחלקו תנאים אליבא דר' עקיבא האם ניתן כולו בספלים שעל המזבח, או ניתן כולו על גבי האשים. ותלו זאת במחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון בענין 'דבר שאינו מתכוין' (שעלול לכבות האש אך אינו מתכוין לכך).
נסכי יין הבאים עם הזבח – כולם כליל לספלים, ויורדים לשיתין.
הרמב"ם (מעה"ק טז, יד) פסק שמתנדב אדם יין ומנסכו כולו לשיתין, כנסכים הבאים עם הזבח [ואעפ"י שהלכה כרבי שמעון, נקט הרמב"ם כסוגיא במנחות עד: שפרשה סתם משנה דלא כשמואל. עפ"י כסף משנה].

ג. שמן המתחלק בעזרה לכהנים; אפשר שהוא מותר מנחת מאפה של ריקקין (שנמשחים בשמן והגותר ממנו נאכל לכהנים, לר"ש), או לוג שמן של מצורע. ולדברי רבי טרפון אליבא דשמואל ורבי זירא – יכול גם להיות שהוא שיירי נדבת שמן.

ד. שמן הניתן על גבי האשים; יכול להיות מותר רקיקי מנחת כהנים ומותר מנחת כהן משיח (= מנחת חביתין, ששמנה מרובה ואינו נספג בפתים מפני שהיא אפויה מתחילה. ערש"י ובמפרשי המשניות). ולדברי רבי טרפון שמתנדב אדם שמן, יכול להיות אף נדבת שמן, לפי אביי שכולו לאשים, אבל לשמואל ורבי זירא – רק קומצו, כנ"ל.

ה. בתחילה אמרו [בבאור דברי שמואל] שכיבוי במקצת לא שמיה כיבוי ואינו חייב אלא אם אין על המזבח אש אחרת מלבד אותה גחלת שכיבה. ואבעית אימא, אפילו יש אש נוספת במזבח – חייב, ולא הותר אלא כיבוי במקצת של מצוה, ואף זה רק כשאי אפשר בענין אחר, שהרי התורם את הדשן אעפ"י שמצוה היא לא יכבה ויתרום אלא ימתין. ואולם למסקנא נראה שגם כיבוי במקצת שמיה כיבוי, וטעמו של שמואל שהתיר לזלף יין על האש, הוא משום דבר שאינו מתכוין, אבל בלא"ה – חייב. וכן פסק הרמב"ם, שלוקה.

דף צב

קמט. נסכים, דם, שמן ומנחות שנטמאו – מה יעשה בהם?

נסכים שנטמאו (לאחר שנתקדשו בכלי), וכן דם, שמן ומנחות – שורפם בקודש, שנאמר בקדש באש תשרף. ועושה להם מערכה בפני עצמן.

רש"י מפרש מערכה על הרצפה. ולא עם שאר הנשרפים, שמפני לחותם אין שריפתם ניכרת כששורפם עם הבשר (רש"י). יש אומרים שלפירוש זה אין לגרוס 'מנחות' – שאינן לחות, הלכך נשרפות עם שאר הפסולים. והרמב"ם מפרש עושה להם מערכה – על המזבח.

פרק אחד עשר

קנ. א. אלו חטאות שניתן מדמן על הבגד, הבגד טעון כיבוס, ואלו שאינו טעון כיבוס?

ב. דם חטאת שנתקבל בכלי ונשפך על הרצפה ואח"כ ניתז על הבגד – האם הבגד טעון כיבוס? מה הדין כשניתז מבגד לבגד?

ג. חטאת העוף שנשפך דמה מהצואר על הרצפה – האם כשר לאספו וליתנו על המזבח?

ד. שחט חטאת והכניסה להיכל – האם נפסל הדם אשר בה, משום הבאתו לקודש?

א. דם של חטאות בהמה, הן חטאות פנימיות הן חיצוניות, שהותזו על הבגד לאחר קבלתו בכלי בהכשר וקודם נתינתו על המזבח – הבגד טעון כיבוס.

אבל לא בחטאת העוף, ולא חטאות פסולות – בין שהיתה להן שעת הכושר כגון לנה יצאה או נטמאה, בין שלא היתה להן שעת הכושר, כגון שעבודותיהן נעשו במחשבת פסול (כן סתמה משנתנו, וכדברי רבי שמעון בברייתא. ודרשו בגמרא (צג.) שני מיעוטים מדמה; אתה). רבי עקיבא אומר: אם היתה להן שעת הכושר – טעון כיבוס.

[גדר 'שעת הכושר' תלוי בדעות האמוראים, האם הכוונה להתר אכילת הבשר לכהנים, או משנראה הדם לזריקה, או מגמר השחיטה (עפ"י רש"י ור"ג מעילה ה)].

א. הלכה כסתם משנה, וכמו שנקט רמי בר חמא בספקו (עפ"י רמב"ם מעה"ק ח, ג).
ב. כאשר נעשה בטומאה, אם הציץ מרצה [כשעודו על מצח הכהן, ולדעה אחת אפילו אינו על מצחו], היות ומדאורייתא הקרבן כשר – טעון כיבוס (תוס').
יש אומרים שדם קדשים אינו מקבל טומאה, ולפי"ז צריך לפרש שנטמא הבשר (ע' במפרשים כאן).

ניתן לאחר נתינת הדם על המזבח – אין הבגד טעון כיבוס.

כיבוס הבגד שהותו עליו מדם החטאת; יש אומרים מצות עשה הוא ונמנה במנין המצוות (רס"ג. ע' בבאור הגר"פ עשה קנב) ויש חולקים וסוברים שדין זה נכלל במצות סדר החטאת (ע' ספר המצוות לרמב"ם שרש יב ועוד).

ב. דם חטאת שנתקבל בכלי ואח"כ נשפך – הואיל ולא נפסל בכך, אם הותו על הבגד – טעון הבגד כיבוס.

הותו מבגד לבגד; ספק אם נפסל בעודו בבגד הראשון מאחר והזקק לכיבוס, ואם כן כשהותו על הבגד השני כבר לא היה ראוי להזות ואין טעון לכבסו, או שמא אם אספו מן הראשון כשר ליתנו על המזבח וממילא הבגד השני טעון כיבוס. ואולם לדברי רבי עקיבא ממה-נפשך טעון כיבוס, שהרי היתה לו שעת הכושר כשנתקבל בכלי תחילה.

א. הרמב"ם פסק שאין טעון כיבוס (מעה"ק ח, ט. וע"ש בכס"מ מרכה"מ ואו"ש; קר"א).
ב. נשפך תחילה על דבר שאינו טעון כיבוס, הואיל ולא נדחה שהרי נתקבל תחילה בכלי, הלכך הבגד השני טעון כיבוס (מנ"ח קלח).

ג. נסתפק רבי אבין על דם העוף שנשפך על הרצפה מהצואר, האם כשר לאספו בכלי, או שמא הקפידה תורה ליתנו מצואר העוף בדוקא, וכיון שהגיע לכלי או אף לאויר הכלי – מיד נפסל, הלכך כשנשפך על הרצפה אין תקנה לאספו (וכן אי אפשר להחזירו לצואר העוף כדי להזות. חזו"א).
הספק לא נפשט, לפיכך החטאת תישרף ולא תאכל, כדין חטאת העוף הבאה על הספק (רמב"ם פסוה"מ ב, כ. וע"ש באור שמח). ולא יזרוק הדם אלא יביא חטאת אחרת. ואם זרק – הבשר ישרף. ואם החטאת של מחוסר כפרה – יביא עתה חטאת הבאה על הספק (עפ"י זבח תודה).

ד. בהמת חטאת שהכניסוה לאחר שחיטה להיכל – אין דמה נפסל בכך (מדמה – ולא בשרה). ואולם בחטאת העוף נסתפק רבי אבין, שמא צוארה נידון ככלי שרת [שהרי אין העוף טעון כלי אחר לקבלת דמו, נמצא צוארו משמש ככלי לזריקה], ונפסל בכניסתו להיכל כאילו נכנס הדם בכלי.

דף צג

קנא. בגד שניתו עליו דם חטאת באופנים הבאים – האם טעון כיבוס?
א. כאשר הדם נפסל עם הגעתו לבגד.

- ב. ניתז עליו מצואר הבהמה או שנשפך הדם מן הצואר על הרצפה ואח"כ ניתז על הבגד.
ג. קיבל הדם מן הצואר בשני כלים, בכל אחד פחות מכדי הזאה, ועירב הכל ואח"כ ניתז.
ד. ניתז הדם מידו תוך כדי הזאתו למזבח.

א. נסתפק רמי בר חמא אודות דם חטאת שניתז על בגד טמא, האם טעון כיבוס; האם דינו כדם שנטמא ואחר כך ניתז שאינו טעון כיבוס [אעפ"י שהיתה לו שעת הכושר – וכרבי שמעון], או שמא כיון שבשעת הנפילה על הבגד עדיין היה הדם טהור, טעון כיבוס.
ותלו שאלה זו במחלוקת חכמים ורבי אלעזר כפי שפרש אביי מחלוקתם, האם יש להשוות טומאה קדומה לטומאה שבאותה שעה (ר"א) אם לאו (רבנן).
מבואר בסוגיא שרבא פירש מחלוקתם בענין אחר ולדבריו לכו"ע אין דנים טומאה קדומה מטומאה שבאותה שעה, ולפי זה היה בדין שטעון כיבוס. ואולם הרמב"ם (מעה"ק ח, ט) פסק שאינו טעון כיבוס. וכבר עמדו המפרשים על שיטתו. ויש שצדדו שטעות סופר נפלה בספרי הרמב"ם (ע' בכס"מ ובחזו"א).
לדברי רבי עקיבא בכל אופן טעון כיבוס, שהרי היתה לדם שעת הכושר.

- ב. ניתז מן הצואר על הבגד, או נשפך מן הצואר על הרצפה ואח"כ ניתז – אינו טעון כיבוס (אשר יזה – להוציא זה שאינו ראוי להזאה).

- ג. קיבל הדם בשני כלים, בכל אחד פחות מכדי הזייה, גם אם יצרף עתה את הדם בכלי אחד, אינו ראוי לזריקה (וטבל בדם – משמע כמו שהוא מתחילתו). הלכך אם ניתז על הבגד אינו טעון כיבוס.
יש מי שכתב בדעת הרמב"ם שכשחזר ועירב הכלים והושלם השיעור – ראוי להזאה (עפ"י קרן אורה).

- ד. דם שביד המזה (בחטאות הפנימיות שמוזה באצבע) קודם שהתחיל להזות, אם ניתז על הבגד – טעון כיבוס. התחיל בהזאה – נעשה הדם שבידו 'שירים' ואינו ראוי להזאה, הלכך אם ניתז עתה – אינו טעון כיבוס. אפילו הדם שהיזה עדיין לא הגיע אל המזבח, נעשה הדם שבאצבעו 'שירים' מיד כשיצא הדם מאצבעו, ואם ניתז על הבגד – אינו טעון כיבוס (כ"כ באבי עזרי מעה"ק ח, ח).

קנב. א. מי חטאת שנטמא, האם הם מטהרים את הטמא בהזאתם?

- ב. נדה שנטמא במת, האם מזים עליה מי חטאת בטרם טבלה לנדתה?
ג. מי חטאת שהעביר אדם מעל גבי טומאה, או שבהזאתם עברו מע"ג טומאה – האם הם נטמאו?
ד. קידש מי חטאת פחות מכדי הזיה בכלי אחד ופחות מכדי הזיה בכלי אחר – האם כשרים להזאה?
ה. גמר מלהזות שבע הזאות הדם שבהר המשחה, מה יעשה בשאריות שעל ידו? והאם צריך לקנח בין כל הזאה והזאה?
ו. אלו הלכות דרשו מן הכתוב בחטאות הפנימיות: וטבל הכהן את אצבעו בדם... והזה מן הדם...?
א. מי חטאת שנטמא; רבי אלעזר אומר: מטהרים. ומבואר בגמרא שחכמים חולקים וסוברים אין מטהרים.
א. הלכה כחכמים (עתוס' פסחים סט ד"ה שמא).
ב. מבואר בתוס' שמחלוקתם אמורה רק לאחר קידוש המים, אבל קודם לכן, אם נטמא אינם מטהרים.

במקום אחר כתבו התוס' (חגיגה כג. ד"ה מת) שמודה רבי אלעזר שאם נטמאו המים במת – אינם מטהרים.

ובספר אור שמח (פרה י, ב) חידש שלא נחלקו אלא בטומאות מגע, אבל אם המים מונחים על דבר טמא – פסולים ואינם מטהרים מגזרת הכתוב.

ג. אפשר שאף לרבי אלעזר, האזוב וכן הכלי צריכים להיות טהורים (ע' חזו"א פרה יד, י).

ב. נדה שנטמאה למת, אפשר להוות עליה ממזי החטאת בטרם טובלת לנדתה. וטבילה אחת מטהרתה מטומאת נדה ומטומאת המת.

כן הדין בשאר טמאים (רמב"ם פרה יא, ג), מזיז עליהם מי חטאת לטהרם מטומאת מת. ודרשו (בספרי זוטא במדבר יט) והזהר על הטמא – הזאה מועלת לו אעפ"י שהוא טמא.

ג. כלי עם מי חטאת שהעבירו אדם בידו מעל גבי טומאה, כגון תנור שנטמא ע"י שרץ שבתוכו, והעביר הלגין עם המים מעל התנור – רבי עקיבא מטמא וחכמים מטהרים. הסיק אב"י לפרש [והודה לו רבה רבו. רש"י] שרע"ק גזר שמא יניח את המים וייטמאו, וחכמים לא גזרו. ואולם בהזאה שעברה מעל טומאה, אין שייכת גזרה זו ואינם נטמאים אלא אם עברו מעל כזית מן המת או מעל אבן המנוגעת, אבל לא בשאר טומאות שאינן מטמאות בהאחלה.

אפשר שמדובר באבן המנוגעת תחת אוהל. או שמא אליבא דרבי שמעון הסובר אבן המנוגעת מטמאת מלמעלה ומלמטה (עפ"י חזו"א נגעים י, יז; ובין ד, ח. וע"ש).

ד. פחות מכדי הזאה בכלי זה ופחות מכדי הזאה בכלי זה – לא קידש (וטבל במים. ויש צד בגמרא שהלכה היא ולא מקרא).

ה. גמר מלהוות שבע הזאות, מקנח ידו בגופה של פרה.

לפני כל הזאה טובל הכהן אצבעו בדם, והשירים שבאצבעו – אמר רבי אלעזר: פסולים, הלכך צריך לקנחם בין הזאה להזאה בשפת המזרק.

ולא יקנח בפרה, שלא יתלכלך מן הנימין שעליה (רש"י ותוס'). והרמב"ם (פרה ג, ב) כתב שמקנח אצבעו בפרה [ולא אמרו בגמרא אלא לפי הצד שהיה שם מזרק לקבלת הדם, אבל לפי מסקנת ההלכה שמקבל ביד, לא היה שם מזרק כלל. עפ"י כס"מ].

ו. וטבל – ולא מספג (= מקנח בקרקעית הכלי או בדפנותיו).

וטבל בדם – בדם הראשון, משמע שצריך שיעור הזאה כבר בתחילת הקבלה.
מן הדם – מאותו דם המדובר בענין, משמע שיטבול אצבעו על כל הזאה והזאה.

דף צד

קנג. א. ניתז מדם החטאת על העור ועל השק ועל שאר מינים – האם טעונים כיבוס?

ב. ניתז על דברים שכעת אינם מקבלים טומאה, אבל ראויים לקבלת טומאה על ידי מחשבה, מה דינם?

ג. האם הבגד כולו טעון כיבוס או רק מקום הדם?

ד. האם יש 'כיבוס' בעורות?

ה. היכן מכבסים את הבגד שניתז עליו מדם החטאת?

ו. אלו הלכות נוספות נאמרו בתורה אודות ניקוי והגעלת קדשים מכלים שונים?

א. עור שלא הופשט – אינו טעון כיבוס לדברי הכל, שאינו ראוי לקבל טומאה (בגד). משהופשט, לדברי רבי יהודה טעון כיבוס הגם שמחוסר מחשבה לקבלת טומאה. ולדברי רבי אלעזר אף משהופשט אינו טעון כיבוס.

עור שהופשט והוא מחוסר מלאכה לתקנו כדי לקבל טומאה – לפרש"י ותוס', אינו טעון כיבוס אפילו לרבי יהודה. ואילו מלשון הרמב"ם דייקן שאפילו מחוסר מעשה טעון כיבוס לרבי יהודה.

עור שהופשט וירד לתורת קבלת טומאה, שאינו מחוסר אף לא מחשבה – טעון כיבוס לדברי הכל (תוס').

לדעת חכמים בברייתא, העור אינו טעון כיבוס אלא גרירה בעלמא. ורבא פרש זאת במינים קשים, וכדלהלן.

שק העשוי מנוצה של עזים, וכן שאר מיני בגדים כגון הכלך השיראין והסריקין – טעונים כיבוס (אשר יזה עליה תכבס – ריבה).

דברים שאין מכבסים אותם אלא גורדים מעליהם את הלכלוך – אינם טעונים כיבוס (אלא מגרד הדם מעליהם).

ב. מינים הראויים לקבל טומאה ע"י שיחשוב מחשבה מסוימת או יבטל מחשבה ראשונה, אבל כעת אינם מקבלים טומאה; לדעת רבי יהודה טעונים כיבוס, ולרבי אלעזר אינם טעונים.

שלש נפקותות מבוארות בסוגיא; מטלית הפחותה משלש (אצבעות. וי"א: שלשה טפחים), כל זמן שלא חשב עליה לתקן חלוקו עמה – אינה מקבלת טומאה, אבל ראויה לקבל טומאה על ידי מחשבתו זו (אביי); – בגד שחישב עליו לצורה (– לציירו ברקמה נאה), כל עוד לא ציירו או לחילופין לא ביטל מחשבתו זו – אינו מקבל טומאה, אבל ראוי הוא לכך ע"י שיבטל מחשבתו בלבד; – שטיח שאינו מהוקצע, שחישב עליו לקוצעו – אינו מק"ט, אך ראוי לקבל טומאה באם יימלך מלקוצעו. הרמב"ם השמיט זאת, והעיר על כך במשנה למלך כלים כד, ו.

ג. אין הבגד טעון כיבוס אלא מקום הדם בלבד (אשר יזה).

ד. 'כיבוס' בעורות; אביי תלה זאת במחלוקת רבנן ואחרים לענין דם חטאת שהותז על העור, האם יש בו תורת 'כיבוס', ומשנתנו כאחרים. אבל לרבנן – מגררו ולא מכבסו.

ורבא אמר: מחלוקת התנאים אינה אלא בעורות קשים, אבל ברכים לדברי יש כיבוס [וכמו שנאמר בפרשת נגעים או כל כלי העור אשר תכבס. ואולם משם אין הוכחה לעלמא, כי יש לומר שהצרעת הפורחת מגופו מחלחלת בעור ועושאתו רך]. אלא שיש חילוק בפעולת הכיבוס בין בגד לעור; בגד – שרייתו זהו כיבוסו (לענין שבת), אבל עור – אם אין מכבסו אין שמו 'כיבוס'.

ה. כיבוס הבגד נעשה במקום קדוש – בעזרה. וגם אם יצא – מכניסו ומכבסו במקום קדוש.

ו. שבירת כלי חרס אשר בושלו בו קדשים, במקום קדוש (לפירוש הרמב"ם) (בפירושו למשנה ובהלכות מעשה הקרבנות ח"ד), דין זה נאמר רק בחטאות ולא בשאר קדשים). ואם בכלי נחושת – ומורק ושוטף במים. בגמרא ביומא (כא) משמע לכאורה שאין להוציא את כלי החרס מהעזרה אף לאחר שבירתו. ובתוס' ישנים העירו על מקור דין זה.

דפים צד – צה

קנד. א. בגד שניתז עליו מדם החטאת, וכן כלים שבושלו בהם קדשים, ויצאו מהעזרה ונטמאו – מה דינם?
ב. כיצד ובאלו חומרים מכבסים את הבגד?

א. בגד שניתז עליו דם חטאת ויצא ונטמא – אסור להכניסו כמות שהוא מפני הכנסת טומאה לקודש, לכן קורעו תחילה ואח"כ מכניסו לפנים לכבסו בקדש. אבל אין קורעים אותו לגמרי, כי צריך שיהא 'בגד' בשעת הכיבוס, הלכך קורעו ברובו ומשייר בו כדי (רוחב) מעפורת, שדין תורה הוא נטהר בכך, ואעפ"כ עדיין שם בגד עליו לצורך דין כיבוס (מאחר ומועיל לו ייחוד לשימוש ואינו מחוסר מעשה אלא מחשבה. תוס').

ואולם מעיל הכהן הגדול שנאמר בו לא יקרע (וי"א שהוא הדין לשאר בגדי כהונה) – מכניסו בפחות משלש על שלש (אצבעות).
וגם למ"ד ביאה במקצת שמיה ביאה, זהו רק באדם ולא בבגד, הואיל ויכול לחתכו (עפ"י תוס').

וכן בכלי חרס; עושה בו נקב כשיעור שורש קטן שבכך נטהר מטומאתו, ומכניסו. (כך היא הגרסה לפנינו, וכ"ה בתוס'. אבל רש"י כתב במוציא [/ בכונס] משקה).
ובכלי נחושת – פוחתו ומצרפו.

רש"י: לאחר שפוחתו מכה עליו בקורנס ומחברו, שיהא עליו שם כלי. תוס': הופך את צדו הפנימי להיות חיצוני, ובכך נטהר. אבל אם מאחה ע"י הכאה בקורנס, הרי זה ככלי אחר ואינו הכלי הראשון.

נטמאו בתוך העזרה, אם יכול לטבלם ולטהרם ללא שיהוי, יטבול ואח"כ יכבס (עפ"י שפת אמת וזבח תודה).

ב. הכיבוס נעשה במים, ומעביר עליו שבעת הסממנים השנויים במסכת נדה (סא:): כפי סידרן. מכסכס שלש פעמים בכל אחד ואחד, וצריך לצרף רוק תפל עם כל אחד ואחד.
אפשר שלהרמב"ם אין צריך לצרף רוק תפל עם כאו"א (עפ"י לה"מ ועוד).

דפים צה – צו

קנה. מה דין מריקה ושטיפה בכלים שהיו בהם קדשים, במקרים דלהלן? –
א. כלי שעירו לתוכו קדשים רותחים.
ב. כלי שבושלו בו קדשים ולא בלע מהם, כגון שתלה בשר באויר התנור.
ג. כלי שבושלו בו קדשים במקצתו ולא בכולו.

א. כלי שעירו לתוכו רותחין של קדשים – טעון מריקה ושטיפה (אשר תבשל בו ישבר – ריבה).

ב. רמי בר חמא נסתפק בדבר; האם בישול ללא בילוע מטעין שבירה בכלי חרס, אם לאו.

א. משמע שהשאלה לא נפשטה (ע' בתד"ה אלא, וכ"מ ברמב"ם). ואולם מדברי רש"י יש משמעות

שלמסקנא הטעם משום בילוע דוקא.

ב. כתב ב'זבח תודה' שאין חילוק בענין זה בין כלי חרס לענין שבירה ובין שאר כלים לענין

מריקה ושטיפה. ואמנם יש מחלקים בדבר, שלענין מריקה ושטיפה אין חיוב אלא בבילוע (וע'

רעק"א ושפ"א, וכן בחדושי הנצי"ב צו: חזו"א לו, א; דובב מיישרים ח"א ג; שבט הלוי ח"א קמו).

ג. נחלקו הראשונים ז"ל האם עירוי מכלי ראשון מבשל [כדי קליפה, למ"ד תתאה גבר. ר"ת] או

אינו מבשל אלא דינו ככלי שני. ואולם אין נפ"מ בזה לנידון דידן, כי בילוע אסור אף ללא

בישול (עתוס').

ג. הסיקו שכלי שבושלו בו קדשים במקצתו – טעון מריקה ושטיפה בכולו (ואם בכלי נחשת בשלה – אפילו

במקצת כלי).

קנו. א. מהם ההבדלים העקרוניים בין דין 'מריקה ושטיפה' לדין 'כיבוס'?

ב. אלו קדשים טעונים מריקה ושטיפה? האם תרומה גם כן טעונה מו"ש?

ג. מהם ההבדלים בין דין מריקה ושטיפה בקדשים לשאר הגעלות כלים שבלעו איסור?

א. חומר בהזאה (-דין כיבוס בגדים) ממריקה ושטיפה; –

ישנה גם בחטאות הפנימיות (משא"כ מריקה ושטיפה, אין הכתוב מדבר אלא בנאכלות – ומרק ושטף

במים. כל זכר בכהנים יאכל אותה...), וישנה לפני זריקה.

חומר במריקה ושטיפה; שהיא נוהגת בשאר קדשים [ולא רק בחטאת כלענין כיבוס]. לרבי שמעון –

בקדשי קדשים, ולרבי יהודה – אף בקק"ל; בישל במקצת הכלי – טעון מריקה ושטיפה בכולו, ואילו

בהזאה רק מקום הדם טעון כיבוס.

ב. כאמור, לדברי רבי יהודה אחד קדשי קדשים ואחד קדשים קלים טעונים מריקה ושטיפה (מכך שהוצרך

הכתוב למעט תרומה, משמע שבכל הקדשים הדין נוהג), ולדברי רבי שמעון – רק קדשי קדשים (ומרק

ושטף במים... קדש קדשים הוא).

תנא קמא דמתניתין סתם כרבי יהודה. ואילו סתם מתני' דלהלן (צ). כרבי שמעון, לדברי רבא

שם. והרמב"ם (מעשה הקרבנות ח, יד) פסק כרבי יהודה.

כלים שבישלו בהם תרומה אינם טעונים מריקה ושטיפה (אתה; קדש קדשים), אלא שאם זר בא לאכול

בהם, טעון הכלי הגעלה כבשאר איסורין.

ג. בדין מריקה ושטיפה נתחדש שאפילו בושל רק במקצת הכלי – טעון מו"ש בכולו, כאמור. משא"כ בשאר

איסורים אין צריך אלא מקום הבישול (אביי).

וכן כתב הר"ן בפסחים לענין הגעלת כלי מתכות, שהגעלה על מקום הבליעה מועילה. ויש

חולקים וסוברים שדוקא בתרומה וכיו"ב הקלו, שאינה אסורה לכל ומשום כך הקילו בה לכמה

דברים;

מריקה ושטיפה – במים בלבד, לא ביין ולא במזוג. משא"כ תרומה וכדו' – אפילו ביין או במזוג (רבא). לדברי הרמב"ן (בחולין קח): הדבר שנוי במחלוקת אמוראים וגרסא כאן 'אביי' במקום 'רבא', ולהלכה אין להגעיל בשאר משקים מלבד במים [ואף בדיעבד. ע' פרי חדש תנב,ה]. או כוונת הגמרא כאן רק על השטיפה בצונן, אבל ההגעלה בחמין אינה נעשית כי אם במים. ויש חולקים (רשב"א בתשובה תקג ועוד). ועכ"פ בדיעבד כשר (ע' בית יוסף ורמ"א יו"ד תנב,ה; משנ"ב סו"ס תנב). מו"ש, צריכה להעשות בחמין ואח"כ בצונן [לדעה אחת מריקה ושטיפה בצונן, ולדעה אחרת שטיפה בלבד. ערש"י ותוס'. וע"ע רמב"ם וראב"ד], שלא כשאר איסורים שבשולו בכלים שאין צריך צונן (מן הדין, אבל נוהגים לשוטפו (תוס'). רבה בר עולא). יש מפרשים שבקדשים צריך שטיפה כפולה לאחר ההגעלה, ואילו בשאר איסורים צריך שטיפה אחת (עתוס' ורא"ש ע"ז עו; רמב"ם חמץ ומצה ה, כג ובמ"ז). ואם היה השימוש בצונן, די בהדחה בצונן.

קנו. א. תנור של מקדש, מה היו שימושי? מאיזה חומר היה עשוי ומדוע?

ב. האם ישנה דרך כלשהי להכשיר כלי חרס שבלע איסור?

ג. הטש תנורו באליה – מה דין הפת שנאפית בו ומה דין התנור?

א. תנור של מקדש היה מיועד לאפיית מנחות; מנחת מאפה תנור, שתי הלחם ולחם הפנים. וכן שיירי המנחות הנאכלים לכהנים היו נאפים בו. וכן בשר הקדשים שנאכל. התנור היה עשוי ממתכת ולא מחרס, לפי שאין עושים כלי שרת מחרס. והלא המנחות הנזכרות צריכות להאפות בכלי שרת דוקא, כדי לקדשן [אבל משום בליעת קדשים היה אפשר בשל חרס, שליבונו מועיל לסלק את הבלוע].

ב. למסקנת הסוגיא מתבאר שהסקת הקדירות מתוכן או הכנסתן לכבשן – מועילה להפליט את הבלוע בהן, אלא שחששו חכמים שמא יחוסו אנשים על כליהם ולא יסיקום מבפנים, לכך הצריכו שבירה. ואולם הסקה מבחוץ אינה מועילה [וכגון 'כוביא' (= כלי אפיה וטיגון העשוי מרעפים) כיון שהסיקו מבחוץ, אין מועילה הסקתו. ואם מילאוהו גחלים – מועיל (ע' פסחים ל ובמפרשים, שאינו חושש שמא יבקע, אם מפני חווקו ועוביו או מפני שהוא כלי זול ופשוט)].

א. כן לענין הכשר התנור, מבואר בתוס' שמדינא מועילה הסקתו בכבשן מבחוץ ומבפנים כעין שהיוצא עושהו מתחילתו [אך אפשר משום דחייס עליהו אסרו לעשות כן, או משום שלא חילקו בין תנור לשאר כלי חרס].

ב. יש סוברים שהכנסת כלי חרס לכבשונות מועילה להתירם, והריהם ככלים חדשים (עפ"י שאלות דרב אחאי; ראבי"ה ועוד). ויש אומרים שמדרבנן אין להם התר בשום פנים, שמא יחוסו עליהם (עפ"י ר"ן ועוד). והרא"ש (בפסחים ל) כתב: אין התר אלא בכבשונות גדולים שמסיקים בהם כלים, אבל בכגון תנורים שלנו אסור.

ג. אין טשים תנור באליה. ואם טש – הפת כולה שאפה בו לאחר מכן אסורה באכילה, אסרו חכמים מחשש שמא יאכלנה עם מאכל חלבי. ולמסקנת הגמרא נראה שאם יסיק את התנור – מותר מכאן ולהבא לאפות בו פת ולאכול, ואולם רבה בר אהיליי אסר. [וכן רב, לפי ההסבר הראשון בגמרא נראה שדעתו לאסור בתנור של חרס לגמרי. אך לפי ה'אבעית אימא', כיון שהסיקו מבפנים – מותר].

דף צו

קנח. א. כלי שבישלו בו קדשים – מתי חייבים למרקו ולשוטפו? ומה הדין ברגלים?

ב. מהי 'מריקה' ומהי 'שטיפה'?

ג. חולין שנתבשלו עם קדשים, וכן קדשים קלים עם קדשי קדשים – מה דינם?

ד. ריקקים או חתיכות קדשים שנגעו במאכלים אחרים – מה דין המאכלים?

ה. האם 'עשה' דוחה 'לא תעשה' שבמקדש?

א. כלי שבישלו בו קדשים, מריקתו ושטיפתו עד זמן אכילת אותם הקדשים שבשלו בו. כך היא הגרסא לפנינו, והכוונה קודם שיעשה נותר. ואולם יש גורסים 'ממתין להם כל זמן אכילה', לומר שימרק וישטוף לאחר תום זמן האכילה (תוס'; ראב"ד מעה"ק ח, יד).
רבי טרפון אומר: ברגל, היות ומבשלים בו תדיר, הרי כל יום שמבשל בו שלמים נעשה גיעול לחברו, הלכך אין טעון מריקה ושטיפה אלא לאחר הרגל.

ב. לדברי רבי, מריקה ושטיפה שניהם בצונן, ונעשים לאחר הגעלה ברותחין כשאר איסורים. המריקה מבפנים והשטיפה מבחוץ (כפרשי. והרמב"ם מפרש: שתי רחיצות הן).

וחכמים אומרים: מריקה בחמין שטיפה בצונן.

אפשר שגם לרבי הגעלה בחמין מעיקר המצוה היא וצריכה להעשות בעזרה. ואפשר שגם לחכמים צריך מבפנים ומבחוץ. ולפי"ז אין ביניהם אלא משמעות דורשין. וצ"ע (עפ"י חזו"א לו, ד. וע"ע בחדושי הנצי"ב שדן אם מריקה בחמין היינו הגעלה ברותחין).

דין שפוד ואסכלא – ע' ע"ז עו.

ג. בישל בכלי קדשים וחולין או קדשי קדשים וקדשים קלים; אם יש בקדשים החמורים כדי ליתן טעם בחולין או בקדשים הקלים – הרי הכל נאכל כפי חומרות הקדשים החמורים. והכלים של אותם חולין טעונים מריקה ושטיפה. ואם היו קדשים פסולים – גם החולין נעשו כמותם, ופוסלים במגעם את כל הנוגע בהם שבלע מהם, ככל דיני הקדשים.
אין בהם בנותן טעם – דינם כשהיה.

ד. נגיעת ריקקין או חתיכות קדשים וחולין, או קדשי קדשים בקדשים קלים; –

אם היא נגיעה שאינה מבליעה – אינה כלום (בבשרה). נגיעה המבלעת – נעשה מקום הנגיעה והבליעה כדין הקדשים לכל דבריהם, אך אין החתיכה כולה נאסרת (יגע בבשרה). וחותר את מקום הנגיעה והשאר מותר.

מלבד אם הבליעה מפעפעת בכל החתיכה, כגון דברים שמנים וכד' (פוסקים).

גידים ועצמות קרנים וטלפים – אינם אוסרים.

ה. רבא אומר: אין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש. (ולמד זאת מאיסור שבירת עצם בפסח, הגם שיש בתוכה מוח). ולדברי רב אשי אין מקור לכלל זה (י"א שלדעתו עשה דוחה ל"ת במקדש).

דף צז – צח

קנט. אלו הלכות הוכרו בסוגיא, הנלמדות מהיקש הקרבנות להדדי – זאת התורה...?

מה עולה טעונה כלי, כלומר סכין שחיטה (ויקח את המאכלת), אף כל טעון כלי. [וכן מוזק לקבלת הדם, מפורש בעולה ושלמים, ולמידים לשאר הקרבנות].

מה מנחה אינה נאכלת אלא לזכרי כהונה, אף כל קדשי קדשים נאכלים לזכרי כהונה – לאתויי שלמי ציבור. [בחטאת ואשם כבר מפורש בהם כל זכר בכהנים]. ויש תנא הדורש לשלמי ציבור ממקום אחר (ויש הדורש זאת מהקש שלמי ציבור לחטאת. עתוס'). משמו של רבי עקיבא דרשו: מה מנחה מקדשת בבלוע אף כל הקדשים כן.

מה חטאת מקדשת בבלוע (כל אשר יגע בבשרה יקדש), אף כולם כן [והוצרך לכתוב גם במנחה וגם בחטאת דין זה, כמבואר בגמרא]. משום רבי עקיבא אמרו: מה חטאת אינה באה אלא מן החולין (ולא ממעשר וכיו"ב שנאמר והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו), אף שאר הקדשים כן. וכן יש מי שדורש מכאן עשיה בימין בכל הקרבנות (שבחטאת נאמר כהונה ואצבע, וכל מקום שנאמר אלו הרי זה בימין).

מה אשם אין שפיר ושלמי קדוש בו (לפרש"י (כ"כ התוס' בדעתו. וע' במפרשים): אין החלב ושתי הכליות של שליל שבמעיהם קרבים למזבח, אבל הוולדות עצמן קדושים. לתוס': הוולדות חולין גמורים במעי אמן, לדעה זו). תנא משום רבי עקיבא: מה אשם עצמותיו מותרים (לעשות מהם כלים, דכתיב לו יהיה. ערש"י ותוס') אף כל הקדשים כן.

מה מלואים מותריהן בשריפה ואין בעלי חיים במותריהן, אף כל מותריהן בשריפה ואין בע"ח במותריהן – שאם הקדיש בהמה נוספת לאחריות ונעשית מותר – אינה בשריפה.

מה שלמים מפגלים (את הנסכים. רש"י. ותוס' פרשו שהדם מפגל את הבשר) ומתפגלים, אף כל הקרבנות מפגלין ומתפגלין. (יש תנאים שדורשים זאת מדרשות אחרות).

ישנן הלכות נוספות הנלמדות מן ההקש הזה, שנתבארו במקומות אחרים – ע' לעיל ד: ז:

דף צח

קס. א. דם חטאת שנגע בבגד ולא נבלע בו – האם הבגד טעון כיבוס?

ב. האם דם ורוב שער הבגד חוצצים בטבילתו?

א. רבא נסתפק בנגיעה ללא בליעה, שהוזהר דם חטאת מעל דם עולה (או דם חולין. רמב"ם) שער הבגד. ופשוט שאינו טעון כיבוס מפני שאינו בלוע בתוך הבגד, וכיבוס תלוי בבליעה.

א. יש אומרים שרמי בר חמא (לעיל צג) חולק על כך. ויש דוחים.

ב. נראה שבכל אופן טעון הדם גרידה, כדין דם שער כלים וכדו' (קרבן אורה).

ב. דבר שאינו מקפיד עליו, כגון דם בבגד של טבח, ורוב (- שומן, חלב או שעווה) אצל מוכר רבב – אינו חוצץ. שאר כל אדם המקפיד עליו – חוצץ.

נסתפק רבא בטבח שהוא גם מוכר רבב, ובבגדו גם דם וגם רבב, האם על שנים מקפיד אם לאו. ועלה ב'תיקו'.

א. היה טמא בטומאה דאוריתא – צריך לחזור ולטבול. בטומאה דרבנן, בשעת הדחק אין צריך לחזור ולטבול (עפ"י מאירי מקואות פ"ט).

ב. יש מי שכתב שהדברים אמורים דוקא בבגדים, אבל ברוב ודם שעל גופו חוצצים. וכמה אחרונים חולקים. ע' בפוסקים או"ח קסז).

פרק שנים עשר; דפים צח – צט

קסא. מה דינם של האישים דלהלן לענין הקרבת קדשים, מגעם, חלוקתם ואכילתם?

א. טמא, טבול יום ומחוסר כפורים.

ב. אונן.

ג. בעל מום.

ד. קטני כהנים.

א. טמא וטבול יום ומחוסר כפורים, פסולים לעבודה ואסורים באכילת קדשים. וכמו כן אין חולקים להם קדשים (הכהן המחטא אתה יאכלנה – מכאן שכל שאינו ראוי לחיטוי אינו חולק [שאינו לומר חולק ואינו אוכל, שהרי מצינו לקטנים שאוכלים אעפ"י שאינם ראויים לחיטוי, על כן כוונת הכתוב על החלוקה]. ריש לקיש). ואפילו בקרבנות ציבור שהטמא ראוי לעבוד בהם, אינו חולק לאכול לערב – לפי שאינו ראוי לאכול עתה (לכך הוציא הכתוב חלוקה בלשון 'אכילה', לומר שאינו ראוי לאכילה אינו חולק. רב יוסף). נחלקו הדעות אודות מחוסר כפורים שהביא כפרתו ועדיין לא טבל לטהרתו, האם חולק בקדשים [הואיל וטבילתו אינה אלא משום מעלה דרבנן] אם לאו. היה טמא בשעת זריקת הדם, גם אם נטהר בשעת ההקטרה – אינו חולק בבשר. טמא וטבו"א אסורים לגעת בקדשים ופוסלים אותם במגעם.

ומחוסר כפורים אין הדבר ברור (הרמב"ם (אבות הטומאות יב, טו) פסק שמותרים ליגע קודם טבילה, ואילו בפירוש המשנה (חגיגה ג, ג) כתב לאסור. וכ"כ המאירי בחגיגה כד: וע' תו"ט נדה י; טו"א ורש"ש חגיגה כא; חזו"א טבו"א ב, ז).

ב. האונן פסול לעבודה, מלבד כהן גדול שמקריב כשהוא אונן. ובין כהן הדיוט בין כהן גדול אסורים באכילת קדשים (קל וחומר ממעשר. להלן קא) ואינם חולקים לאכול לערב, אבל רשאים ליגע בהם (וע' בפיה"מ לרמב"ם כאן שאונן אסור בנגיעה, אבל בתו"ט הביא גרסה אחרת). האונן שאכל קדשים – לוקה. כן כתב הרמב"ם (סנהדרין יט, ד. ועסמ"ג לאוין רסג). גם באנינות לילה דרבנן, אין מותרים באכילה. ולענין קרבן פסח – ע' להלן. אונן באנינות דרבנן שעבד במקדש – לא חילל עבודה (עפ"י מנחת חינוך קנא).

ג. בעלי מומין, בין מומים קבועים בין עוברים, מותרים לגעת ולאכול קדשים אבל פסולים לעבודה – כמפורש בכתוב. וכן חולקים להם קדשים (כל זכר בכהנים – לרבות בע"מ לחלוקה כאכילה). בעל מום שנטמא, אין חולקים לו לאכול בערב, מפני שאינו ראוי עתה לאכילה.

ד. קטן – נוגע ואוכל בקדשים (אם הוא שמור מטומאה), אבל פסול לעבודה ואין חולקים לו קדשים.

דף צט

קסב. א. חלוקת הקדשים הנאכלים, האם היא קשורה ותלויה בראויות לאכילה או בראויות לעבודה?

ב. אונן ומחוסר כפורים, האם צריכים טבילה לקודש או לתרומה?

ג. אדם שאכל תרומה שהיא שלישי לטומאה – האם נטמא באכילתו?

א. מי שאינו ראוי לאכול בקדשים – אינו חולק בהם אף אם הוא ראוי לעבודה, כגון כהן גדול אונן או טמא בקרבנות ציבור. ואפילו אם יהא ראוי לאכול בערב – אינו חולק. ולאידך גיסא, יש כהן הראוי לאכילה ואינו ראוי לעבודה – והוא חולק, ואיזה זה בעל מום שנתרבה מן הכתוב כנ"ל. הרי לכאורה החלוקה תלויה בראויות לאכילה ולא בעבודה.

ואולם דרשו מן הכתוב (הכהן המחטא אתה יאכלנה), שכל שאינו ראוי לעבודה אינו חולק. ומכאן שקטן, אעפ"י שאוכל בקדשים – אינו חולק לפי שאינו ראוי לעבודה.

כל מי שאין חולקין לו בבשר, אין לו חלק בעורות (עור העלה... לו יהיה – פרט למחוסר כפורים וטב"י וכו'. קנ:).

ב. האונן ומחוסר כפורים – טעונים טבילה לצורך אכילת קדשים, אבל לא לתרומה. מעלה עשו באכילת קדשים משום הסח הדעת משמירת טומאה [אבל בתרומה הלא היו מותרים בה ולא הסיוח דעתם משמירה לגביה. אבל המסיוח דעתו משמירת גופו, טעון טבילה אף לתרומה, ואם הסיוח משמירת טומאת מת – טעון אף הויה. מפרשים]. ודוקא לאחר שעברה האנינות ולאחר הבאת הכפרה, אבל בזמן האנינות, אפילו טבל וכיוון לבו להישמר מכל דבר הפוסלו – אעפ"כ אנינותו חוזרת עליו, ופסלוהו חכמים לאכול קודש עד שתעבור אנינותו ויטבול (ע' חזו"א קדשים עמ' 296).

והסיקו בגמרא שלענין מגע בקדשים לא החמירו, ומותר האונן ליגע (ויש אומרים שמחוסר כפורים אסור ליגע קודם טבילה, כנזכר לעיל).

א. לאחר טבילתם אינם טעונים הערב שמש (רש"י ותוס'. וכ"מ ברמב"ם). והוא הדין לשאר טומאות מדרבנן מלבד במקומות מסוימים שהחמירו (עתוס'). ויש סוברים שגם טומאות מדרבנן צריכות הערב שמש (עפ"י הר' אלחנן. ע' בחגיגה כא).

ב. יש מי שיצא לחדש שלצורך אכילת קרבן פסח, מחוסר כיפורים אינו טעון טבילה, מאחר ויודע שבטילה יצטרך לאכול פסח אין חשש הסח הדעת (לחם משנה קרבן פסח ו – בטעם השמטת הרמב"ם).

ג. לענין ביאת מקדש, האם גזרו טבילה – ע' באגרות משה חו"מ ח"ב נד, ג. ולענין חלוקת הקדשים, י"א שלאחר הקרבת הכפרה אעפ"י שטעון טבילה, חולק (ע' פנים מאירות). ויש חולקים (עפ"י פיה"מ לרמב"ם ועוד), כנ"ל.

ד. לא מצינו טבילה למחוסר כפורים אלא משום טומאה, אבל גר מחוסר כפרה, לאחר הבאת קרבנותיו אוכל בקדשים ללא טבילה (עפ"י תוס' חגיגה כא). ויש חולקים (ע' שיטמ"ק כריתות ח: אות יח; מאירי פסחים צא: או"ש מחוסרי כפרה א, ב).

ג. האוכל תרומה שהיא שלישי לטומאה, אסור מדרבנן באכילת תרומה עד שיטבול, אך לא בנגיעה.

דפים צט – ק

קסג. מהו דין אנינות לענין הקרבת קרבן פסח ושאר קרבנות ואכילתם, בזמנים דלהלן:

א. יום המיתה.

ב. יום הקבורה.

ג. ליל שלאחר יום המיתה.

ד. ליל שלאחר יום הקבורה.

ה. יום שמועה ויום ליקוט עצמות, ולילה שלאחריהם.

א. ביום המיתה, לדברי הכל חלה אנינות מדאורייתא כל היום, אף לאחר הקבורה, ואסור האונן בהבאת קדשים ובאכילתם.

א. כן מבואר בסוגיא לדברי הכל (וכ"מ ברמב"ם ובספר תורת האדם להרמב"ן; ט"ז יו"ד שצח סק"ב). ואולם בירושלמי (פסחים ח,ה) פירשו בדעת רבי שלאחר הקבורה אינו אונן מן התורה אפילו ביום המיתה. וכן כתב רש"י (לעיל רפ"ב. וע' גם בדבריו בפסחים צ סע"ב ובמאירי שם. וע' טו"א חגיגה כ:).
ב. נחלקו ראשונים ז"ל האם דין אנינות של תורה אמור רק לענין איסור אכילת מעשר וכד', או גם לענין חיוב הנהגות אבלות (ע' בראשונים ברכות טז).

ואולם לענין הבאת קרבן פסח עבדו – מחלוקת; לדברי רב חסדא ורב ששת בשיטת רבי שמעון, מביאים עבדו פסח וטובל ואוכל פסחו לערב. לדברי רב מרי ולרבי – אין מביאים פסח. ולאביי, אם מת קודם חצות יום י"ד – אין מביאים. לאחר חצות, הואיל וכבר נתחייב בפסח – לא חלה האנינות לדחות חיובו [הלכך מקריבים עליו, ובלבד שיהיו בני חבורה עמו, אבל לא לבדו. ע' פסחים צ-צא. וערש"י שם צח. דעה אחרת].

א. הרמב"ם פסק כדעה אחרונה, והוסיף שבדיעבד אם שחטו וזרקו עליו כשמת קודם חצות – טובל ואוכל לערב (ק"פ ו,ט).

ב. מת בליל ט"ו – אסור מהתורה באכילת פסח (תוס' יבמות ע: ד"ה אי').

ג. לדעה ראשונה, נראה מפרש"י שהבאת שאר קדשים עבור האונן, אינה אסורה אלא מדרבנן. והתוס' כתבו שאסור מהתורה, ורק קרבן פסח היות ועיקרו בא לאכילה – מותר להקריב עבורו אעפ"י שהוא כעת אונן מדאורייתא (וע"ע בשפ"א).

ב. ביום קבורה שאינו יום המיתה, חלים דיני אנינות מדרבנן (כמבואר בסוגיא שאינו מדאורייתא. וכמוש"כ הרשב"א בתשובה קעב), ואסור באכילת קדשים כל אותו היום, ואינו משלח קרבנותיו להקריבם היום, מלבד קרבן פסח שמקריבים עבורו על מנת לאכלו בערב (מפני שמצות עשה שיש בה כרת היא, ולא העמידו כאן חכמים את דבריהם במקום כרת).

נקבר לאחר שקיעת החמה של ליל פסח – אסור לאכול מן הפסח, ואע"פ שאכילת פסחים מעכבת וכאילו לא הקריב – העמידו כאן חכמים את דבריהם במקום כרת, הואיל וכרגיל קוברים ביום המיתה, שמא יבואו להתיר אף ביום המיתה (רבה בר רב הונא, כפרש"י).

אפילו נקבר עשרה ימים לאחר המיתה, הריהו אונן [מדרבנן] עד יום הקבורה ויום הקבורה בכלל (כן אמר רבי ברייתא. ומשמע לפי המסקנא שאף חכמים אינם חולקים אלא לענין הלילה שלאחריו. וכן פסק הרמב"ם – ביאת המקדש ב,י).

ובליל פסח, אם לא נקבר המת עדיין, הואיל ואין זה לא יום המיתה ולא יום הקבורה, לא העמידו חכמים דבריהם במקום כרת, ויאכל הפסח (ערש"י פסחים צא: ד"ה אונן).

ג. נחלקו תנאים (רבי יהודה ורבי נחמיה מול רבי שמעון ורבי, כדלהלן) אודות אנינות לילה שלאחר יום המיתה (ולאחר הקבורה. וי"א אף קודם הקבורה. ע' מאירי פסחים צ:) – האם היא מהתורה או מדרבנן. הרי"ף (סוף"ב דברכות) והרמב"ם (מעש"ש ג,ו) פוסקים אנינות לילה אינה מהתורה. ויש פוסקים אנינות לילה מהתורה [וי"א רק כל עוד לא נקבר המת] (ע' מאירי מו"ק יד:). לדברי הכל אסור באכילת קדשים מלבד אכילת קרבן פסח [אם משום שאם לא נתיר לו לאכול – לא יוכל להביא, והרי יש במצות הבאת פסח חיוב כרת. או – לרבא – אף אם מת לאחר שקרב הקרבן – אוכל, כמאן דאמר אכילת פסחים מעכבת]. לדברי הסוברים אנינות לילה מדרבנן, סובר רב ירמיה מדיפתי שביליל פסח כשם שהותר לו לאכול קרבן פסח כך הותר לו באותו הלילה לאכול שאר קדשים, ורב אסי נקט שאסור בשאר קדשים גם בליל פסח. הלכה כרב אסי (ערמב"ם קרבן פסח ו,ט).

ד. מחלוקת תנאים האם חלה אנינות מדרבנן בלילה שלאחר יום הקבורה כשאינו יום המיתה; יש אומרים שמותר לאכול בקדשים (רבי שמעון אליבא דרב אסי. וכן דעת חכמים החולקים על רבי), ויש אומרים שאסור מדרבנן (רבי. וכ"ד ר' שמעון לפי רב מרי). לדעת הסוברים שאסור בקדשים מדרבנן, יש אומרים שקרבן פסח מותר לו לאכול (רב מרי בשיטת ר' שמעון). וי"א שאסור (בריייתא דיום שמועה כיום קבורה). הלכה כדעת חכמים, שמותר בקדשים בליל שלאחר יום קבורה (רמב"ם ביאת המקדש ב,י. וע' חזו"א קמא לח,ד).

ה. יום שמועה (קרובה. כלומר, תוך שלשים למיתה) ויום ליקוט עצמות (שליקטו לו אחרים, והוא נשאר טהור) – טובל ואוכל בשאר קדשים לערב, ובאותו יום – אסור. אבל בפסח לא העמידו חכמים דבריהם, ואוכל אפילו בו ביום. כן מתבאר מדברי רבה בר רב הונא, כדפרש"י. וכ"מ במלאכת יו"ט לעיל. [ולא הבנתי מש"כ בקרן אורה שביום שמועה אסור באכילת פסח אותו היום ומותר רק לערב, שלא כיום ליקוט עצמות]. ואולם ברמב"ם משמע שדין הפסח כשאר קדשים, שאינו אוכל אלא בערב (קרן אורה). לענין מצות אבלות שבעה ושלשים, דומה יום שמועה ליום קבורה, ומונה ממנו ואילך, שלא כיום ליקוט עצמות.

דף ק

קסד. מי שמת אחד מקרוביו לפני הפסח – האם מותר או מצוה להיטמא לו ולבטל מקרבן פסח? ומה הדין במת מצוה?

משמע מן הסוגיא שלדעת רבי ישמעאל שאין מצוה להיטמא לקרובים, מי שמת אחד מקרוביו לפני הפסח – אין לו להיטמא ולבטל מפסח, ותיעשה הקבורה ע"י אחרים טמאים, או קטנים וכד' (עפ"י חזו"א קמא לח,ב). [וזה כמובן רק לדעת הסוברים שמקריבים על האונן קרבן פסח, וטובל ואוכל לערב].

ולדברי רבי עקיבא שיש חובה להיטמא לקרובים, חילק אביו בין נפטר קודם חצות (וה"ה נפטר ב"ג). חזו"א קמא לח, א) שחייב להיטמא לקרובו, ובין לאחר חצות שהיות וכבר חל עליו חיוב קרבן פסח – לא יטמא. ולרבא (לגרסתנו, כפרש"י), אפילו מת אחר חצות – יטמא ולא יעשה פסח, אך אם כבר שחטו וזרקו עליו – לא יטמא ויאכל פסחו לערב, למאן דאמר 'אכילת פסחים מעכבת' (ואפשר שגם הסובר בעלמא 'אינה מעכבת' מודה כאן. עתוס').

הלכה כרבי עקיבא, שטומאת קרובים – מצוה ולא רשות (רמב"ם אל ד, ו; יו"ד שעג, ג). ונחלקו הדעות האם מצוה זו אמורה בכהנים בלבד (רשב"א בתשו' כז תרלו. וכן י"א בדעת הרמב"ם) או בכל ישראל (עריטב"א סוכה כה: ועוד).

וכן נחלקו כאשר יש אחרים המתעסקים במת, האם חובה על הקרובים להיטמא, אם לאו (עתוס' יבמות פט: ושו"ת הרשב"א שם).

במת מצוה, לכל הדעות מטפל בו ונטמא אליו הגם שיימנע מעשיית פסח, ואפילו הוא נזיר וכהן גדול.

דף קא

קסה. א. כמה שעירי חטאת הוקרבו ביום השמיני למילואים?

ב. מה עשו באותן חטאות, ומדוע?

ג. מה היתה קציפת משה רבינו אודות שריפת החטאת, ומה השיבו אהרן?

ד. אלו דינים מיוחדים נאמרו באותה שעה, שאינם נהוגים לדורות?

ה. האם פינחס בן אלעזר היה כהן באותה שעה?

א. שלשה שעירים קרבו ביום השמיני למילואים; –

שעיר נחשון – שאותו יום, ראשון להנחת הנשיאים היה;

שעיר המילואים – חובה לשעה שנצטוו לאותו היום, קחו שעיר עזים לחטאת...;

שעיר ראש חדש – שאותו יום, ר"ח ניסן היה (וכדאמרינן בסדר עולם).

ב. שעיר ראש חדש – שרפוהו, אם מפני אנינות אהרן ובניו לא היה מי שיאכלנו (ר' נחמיה. וסובר אנינות לילה דאורייתא, ולא נאמר להם התר בקדשי דורות – שעיר ר"ח – אלא בקדשי שעה בלבד), אם מפני שהניחוהו לערב לאכלה [שהותרה להם אנינות לילה באותה שעה], ובתוך כך נטמאה באונס (ר' יהודה ור' שמעון).

שאר השעירים הניחום לערב ואכלום במקום קדוש. ולרבי נחמיה – הותרו לאכלם ביום (רש"י).

ג. משה רבינו קצף על אשר לא אכלו את החטאת, והרי לא נפסלה בכניסת דמה אל הקדש או ביציאתה חוצה, ולא הוקרבה ע"י כהן הדייט שהוא אונן ופסול, אלא ע"י אהרן.

לדברי רבי נחמיה, אמר להם משה: הלא נצטוית לאכלה אף באנינות. והשיב אהרן: שמא לא נצטוית אלא בקדשי שעה אבל לא בקדשי דורות שאסורים לאכול באנינות, ואף בלילה – 'קל וחומר' ממעשר. כ"ה לרבא. אבל לשמואל, לפרש"י, לא צוה משה לאכול באנינות, ולא הוזכר ללמוד ק"ו ממעשר כלל, ועל כן סבר שהיו צריכים לאכלם באנינות. לפרוש התוס' סבר משה שכשם שהותרה האכילה בלילה באותה שעה, הותרה ג"כ אנינות יום. והשיב לו אהרן: לא הותרה אלא בקדשי שעה ובלילה בלבד.

לדברי רבי יהודה ורבי שמעון, סבר משה שהיה להם לאכלה באנינות ביום. וא"ל אהרן: שמא לא שמעת אלא בלילה ולא ביום. ולכך הניחו את החטאות לערב, ובינתיים נטמאה חטאת ר"ח באונס, לכן שרפוה. וישמע משה וייטב בעיניו. הודה ולא בוש לומר לא שמעתי אלא אמר שמעתי ושכחתי.

ד. הדינים המיוחדים לאותה שעה:

מנחת ציבור נאכלת. שלא מצינו מנחת ציבור נאכלת. [וכן הוקרב קרבן שלמי ציבור קדש קדשים. אמנם מצינו קרבן כזה בשלמי עצרת. וכן היה בחנוכת הבית בימי שלמה].
אכילת הקדשים באנינות. לרבי יהודה, בלילה ולא ביום, ואף שעיר ראש חדש שהוא 'קדשי דורות'. ולרבי נחמיה – רק בקדשי שעה ואף ביום (רש"י).
עוד משמע (ערד"ה משה) **שכל עבודת היום השמיני לא היתה כשרה אלא בכהן גדול** (וע' בזה בגבורת ארי ריש יומא; טהרת הקדש; חדושי הגרי"ז שמיני; אגרות משה קדשים, ד. וע"ע ברמב"ן עה"ת ובשפ"א כאן).

ה. יש אומרים שפינחס היה כהן בימי המילואים (כן סוברים החכמים החולקים על ר' נחמיה, ששאלוהו והלא פינחס היה עמקן. וכ"נ דעת ר' יהושע בן קרחה לקמן קב.). יש אומרים שלא נתכהן אלא במעשה זמרי (ר' אלעזר בשם ר' חנינא), וי"א כששם שלום בין השבטים בימי יהושע, רק אז נעשה כהן בפועל (רב אשי. עתוס').

דף קב

קסו. א. האם משה רבינו היה 'כהן גדול' ו'מלך'?

- ב. האם יש מקום לאימת מלכות וגיונוי כבוד כלפי מלך רשע?
- ג. מה נלמד מכל זכר הנאמר שלש פעמים באכילת קדשים?
- ד. הטמא שאינו חולק בקדשים – מהי השעה הקובעת בדין זה?
- ה. מנין שטבול יום אינו חולק בקדשים לאכול לערב?

א. לדברי חכמים, לא נתכהן משה אלא לשבעת ימי המילואים בלבד. ויש אומרים (וכן נקט רב): משה רבינו כהן גדול היה ולא פסקה כהונה ממנו גם אחר כך, רק מורעו פסקה. [ומ"מ לא היה עסוק באכילת קדשים בימי המילואים, שטרוד בשכינה, להיות תמיד בהר מבקר ועד ערב]. ומכל מקום אינו כשר לראיית נגעים, שכתוב בהם אהרן ובניו. (לכאורה משמע שלדברי רבי יהושע בן קרחה לא נתכהן משה).

בכמה מקומות מובא בדברי חז"ל שמושה רבינו מלך היה [וכמו שנאמר ויהי בישרון מלך]. וכן מובא כאן, חמש שמחות היתה אלישבע יתירה על בנות ישראל, ואחת מהן – יבמה מלך.
וכן אמרו במדרש (תנחומא בהעלותך ט) לענין החצוצרות. וכ"כ הרמב"ם (בית הבחירה ו, יא) – לענין קידוש העזרות) שמושה רבינו מלך היה.

ב. רבי ינאי ורבי יוחנן אמרו: לעולם תהא אימת מלכות עליך, כמו שמצינו כלפי פרעה ואחאב. [ומשמע בגמרא לכאורה שריש לקיש חולק וסובר שיש להעזיז פניו לפני מלך רשע. וע' מהרש"א. ובספר פתח עינים דן האם להשוות שאלה זו למחלוקת הראשונים בדין כבוד להורים רשעים].

ג. למדו מכל זכר בכהנים... שלש פעמים – לרבות בעל מום שחולק בקדשים [שהרי לענין אכילה כבר מפורש בכתוב שמותר], בין תם מעיקרו בין בעל מום מעיקרו, בין במום עובר בין בקבוע.

ד. מי שהיה טמא בשעת זריקת הדם – אינו חולק בקדשים, אעפ"י שהיה טהור בשעת הקטרה (המקריב את דם השלמים... לו תהיה שוק הימין למנה).

התוס' (צט.) צדדו שצריך שיהא טהור אף בשעת קבלת הדם. ולדברי רב נהוראי בתוספתא (מנחות יג) אף בשעת שחיטה.

היה טהור בשעת זריקה וטמא בשעת הקטרה; לדברי חכמים חולק, וכן דייקו ממשנתנו. ולאבא שאול אינו חולק. ונסתפק רב אשי בדעת אבא שאול, כאשר היה טהור בזריקה ובהקטרה וטמא בינתיים. ועלה ב'תיקו'.

הרמב"ם (מע"ק י, כב) פסק כאבא שאול. ובנידון הספק – אם תפס אין מוציאים מידו (וע' זבח תודה).

ה. מארבע מקראות שנאמרו במנחה בחטאת בשלמים ובבכור, למדו שטבול יום אינו חולק, רק לכהן המקריב – לו יהיה.

לענין נתינת בכור בהמה [ע"י בעליו] לכהן שאינו ראוי לעבודה כגון טבול יום, משמע מפרש"י שהדבר תלוי בדעות החכמים (רב אחאי ורבנן). והרש"ש פרש באופן אחר, ולפירושו לדברי הכל רשאי ישראל ליתן לטבול יום, רק כאשר מסר את הבכור בסתם לבית אב, אפשר שאין מחלקים אותו לטבול יום.

דף קג

קסז. אלו מהקרבנות דלהלן עורותיהם ניתנים לכהנים, ואלו שאין עורותיהם לכהנים?

א. קרבן שנפסל.

ב. עולה שנשחטה שלא לשמה.

ג. אשמות חטאות ושלמים.

ד. עולת אשה ועולת עבדים.

ה. עולת גרים.

ו. עולה הבאה מן המותרות, כגון אשם שמתו בעליו ונפל בו מום ונלקחה עולה בדמיו.

ז. המתפס עולה לבדק הבית.

א. קרבן שנפסל בזריקת הדם או קודם לכן, הואיל ולא היתה בו שעת היתר למזבח, לא זכו הכהנים בעור, אלא העור נשרף עם שאר הקרבן (עלת איש – עולה שעלתה לאיש). ארע הפסול לאחר הזריקה – העור ניתן לכהנים.

וכן בקרבן שלמים שהעור לבעלים, אם נפסל קודם זריקה, לא זכו הבעלים בעור (ע' שפת אמת). הופשט העור לפני הזריקה ונפסל הבשר – נחלקו תנאים האם הזריקה מתירה את העור כשהוא בפני עצמו, כמפורט להלן.

ב. עולה שנשחטה שלא לשמה – עורה ניתן לכהנים (עור העלה מכל מקום).

לדעת בן עזאי (יא:) שהקרבן פסול – נראה פשוט שאין העור ניתן לכהנים.

ג. אשמות, חטאות חיצוניות ושלמי ציבור שהם קדשי קדשים – עורם לכהנים. (תנא קמא דרש מאשר הקריב [הגם שאפשר ללמוד בקל וחומר, טרח וכתב לה קרא]. ורבי ישמעאל למד בק"ו מעולה. ולדעת רבי אין צריך קרא, שבכל מקום העור מהלך אחר הבשר). רצו מפשיטים אותם רצו אוכלים על גב עורם. חטאות פנימיות שבשרם לשריפה – אף עורם נשרף עמו, כמפורש בכתוב. שלמי יחיד – קדשים קלים, עורם לבעלים (שאינם בדומה לעולה ואין לנו להביאם. וגם אין קיים ה'קל וחומר' בקדשים קלים. ערש"ש). אין חילוק בין קרבנות יחיד לקרבנות ציבור, לענין נתינת העור לכהנים, וכגון עולת התמיד (ע' תד"ה הניחא; זבח תודה).

ד. עולת נשים ועולת עבדים (ויש גורסים אף 'עולת נכרים') – עורן לכהנים (עור העלה – ריבה).

ה. לדברי רבי יוסי ברבי יהודה, עור עולת גרים נתמעט מנתינה לכהנים (עלת איש). ופרשו הכוונה בגר שמת ואין לו יורשים. לדברי רבי יהודה לא נתמעטה עולת גרים. ולפי הגרסא שלפנינו (וכ"ה ברי"ד), תנא דברייתא ריבה עולת גרים (ע' זבח תודה). ואולם רש"י ועוד אינם גורסים כן.

ו. עולה הבאה מן המותרות, כגון אשם שמתו בעליו; רבי חייא בר יוסף ורב נחמן בשם רבה בר אבוא, פרשו דברי ר' יהודה בברייתא שנתמעטה עולה זו מנתינת עורה לכהנים. (לדעת הסובר עולת ציבור היא, נתמעטה מעלת איש – ולא ציבור. ולמאן דאמר מותרות לנדבת היחיד הולכות, נתמעט מעור העלה – העולה הראשונה, ולא זו הבאה מכח קרבן אחר). ואולם רב המנונא הביא מהביריתא שדחו זאת החכמים עפ"י מדרש יהוידע הכהן, וחזר בו רבי יהודה, הלכך עולה הבאה מן המותרות – עורה ניתן לכהנים.

ז. עולה שהתפסוה לבדק הבית, לדברי רבי יהודה (כפירוש רבי ינאי ורב המנונא), אין עורה ניתנת לכהנים (עלת איש – ולא של הקדש). ואף לדעת האומר קדשי בדק הבית אינם נתפסים על העולה מהתורה (וכ"פ הרמב"ם) – זהו רק בבשר שדינו להיקרב, אבל העור לדברי הכל נתפס מדאורייתא לבדק הבית. וכן הדין במקדיש את נכסיו לבדק הבית בסתם, לדעת ר' יהושע הבהמות הזכרים התמימים ייקרבו עולות ועורותיהם לבדק הבית.

בתוספתא מובא שחכמים חולקים על רבי יהודה ואינם ממעטים עולת הקדש. ואולם הרמב"ם (מעה"ק ה, כא) פסק כרבי יהודה. אפשר משום שהרבה אמוראים טרחו בגמרא לפרש דבריו, ש"מ הלכה כן (זבח תודה).

דפים קג – קד

קסח. מה דין העור בקרבנות הפסולים, באופנים דלהלן:

- א. נפסל קודם הפשט וקודם זריקת הדם.
- ב. נפסל לאחר הפשט ולאחר זריקה.
- ג. קודם הפשט ולאחר הזריקה.
- ד. קודם זריקה ולאחר הפשט.
- ה. נמצאת הבהמה טריפה לאחר הזריקה וההפשט.

- א. נפסל הקרבן קודם זריקה וקודם הפשט – אין העור ניתן לכהנים, ולא יצא מידי מעילה.
- ב. נפסל לאחר הפשט ולאחר זריקה – העור לכהנים.
- ג. קודם הפשט ולאחר זריקה; לרבי, הרי העור כבשר וטעון שריפה. לרבי אלעזר ברבי שמעון, יפשיטנו ויתנו לכהנים.
- ד. קודם זריקה ולאחר הפשט; לרבי, יתן לכהנים (וכ"ה לדעת ר' אליעזר). לר' אלעזר בר"ש, טעון שריפה כבשר. [לכתחילה אין מפשיטים העור קודם זריקה (שאסור להשהות הדם כל כך (רש"י). וכן אמר הכתוב וזרקו... והפשיט... (עפ"י קרית ספר מע"ק ה). והוא הדין לכל הקרבנות (ערמב"ם שם)].
- ה. נמצא טריפה – לדברי רבי חנינא סגן הכהנים יינתן העור לכהנים. וחכמים אומרים: יצא לבית השריפה. הלכה כדברי חכמים.
- לכל הדעות, אם לא נזרק הדם – העור אינו ניתן. והוא הדין אם נפסל הדם ונזרק בפסול (עפ"י שפת אמת, מהתוספתא).

דף קד

- קסט. א. בשר הקרבן שנפסל או אבד לפני זריקת הדם – האם יזרוק דמו, ואם זרק – האם הורצה? האם יש קשר בין נידון זה לשאלה האם הזריקה מרצה ומתירה את העור בקרבן שבשרו נפסל?
- ב. בכור שנמצא טריפה – מה דינו במקדש ומה דינו בגבולין?
- א. בשר שנפסל או שאבד; לדברי רבי אליעזר יזרוק את הדם (ודם זבחין ישפך) ויירצה לו. לדברי רבי יהושע לא יזרוק (ועשית עלתיך הבשר והדם – אם אין בשר אין דם). ואם זרק, אם נפסל הבשר – הורצה לו. ואם אבד או נשרף, אפילו בדיעבד לא הורצה.
- אמרו בגמרא שלדעת רבי אליעזר, כשהעור הופשט ואח"כ נזרק הדם – יינתן לכהנים, שהרי הורצה. ולרבי יהושע, אף כי לכתחילה לא יזרוק – אם זרק אפשר שהעור הותר לכהנים, ונחלקו בדבר רבי ורבי אלעזר ברבי שמעון.
- לפרש"י, גם באבוד ושרוף. לתוס', רק כשנפסל הבשר ולא כשאבד.
- ב. בכור שנמצא טריפה – בשרו אסור בהנאה.
- כתב הרמב"ם (בכורות ג, י) שטעון קבורה. וכן דין העור המחובר לבשר (כס"מ). ועתוס' כאן ובכ"מ; רא"ש בכורות ה, ג ועוד.
- נמצא טריפה לאחר שעורו הופשט; –
- במקדש, נחלקו רבי חנינא סגן הכהנים וחכמים האם העור מותר לכהנים או יצא לבית השרפה, כנ"ל.
- ובגבולין, כגון בבכור בעל מום שדינו להאכל במדינה; רבי עקיבא למד מדברי רבי חנינא סגה"כ שעורו מותר כאילו היתה זו שחיטה כשרה [ואילו היה מת מעצמו – עורו אסור וטעון קבורה. וע' בשו"ת עמודי אור ע, א-ב]. ודוקא כשהתירו מומחה שראה את מומו. וכן פסק רבי יוחנן. ולבסוף הסיקו שהלכה כחכמים, שהשחיטה לא התירתו וטעון קבורה.

- א. כן מבואר לפרש"י (והרא"ש בכורות ג, ז, ד, ב). אך יש מפרשים שזה שאמרו הלכה כחכמים – בתמים, אבל בבעל מום חכמים אינם חולקים על רבי עקיבא שהעור מותר. וכן פסק הרמב"ם. ואולם הרא"ש והר"י פסקו דלא כר' עקיבא, אלא לעולם העור טעון קבורה (וכ"פ בשו"ע).
- ב. יש גורסים העור בשריפה (וכ"כ בפסקי הרי"ד). ורש"י דחה גרסה זו, אלא דין העור בקבורה.

קע. א. מהם שלשת המקומות האפשריים לשריפת חטאות הפנימיות?

ב. האם קיים פסול לינה ופסול מחשבת-לינה בפרים ובשעירים הנשרפים?

ג. האם קיים פסול 'יוצא' בפרים ובשעירים הנשרפים?

א. שלשה בתי דשן היו לשריפת חטאות פנימיות; בעזרה, בהר הבית וחוף לשלש מחנות; – כשנשרפים כמצוותם, נשרפים חוץ לשלש מחנות (והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה; מחוץ למחנה; כאשר שרף את הפר הראשון – הרי שלש מחנות (קה:)).

נפסלו קודם זריקה – אין להוציאם מהעזרה אלא יישרפו בתוכה [כשאר פסולי קדשים ואימורי קדשים קלים].

מקום הדשן הזה היה במזרח המזבח (תורת כהנים דבורא דנדבה). ואינו אותו מקום הדשן שבמזרחו של כבש, בו היו נותנים את תרומת הדשן דישון מזבח הפנימי והמנורה ומוראת עולת העוף ונוצתה, שהרי התורה לא קבעה מקום בעזרה לשריפת הפסולים כלאילו, הלכך אין לערב את הנשרפים כמצוותם אם הנשרפים שלא כמצוותם (עפ"י פירוש הראב"ד ריש קנים).

נפסלו אחר הזריקה עד שלא יצאו; לדברי רבה בר אבוא – נשרפים בהר הבית (כיון שכבר הגיע זמנם לצאת). ולמשנת לוי – יישרפו בעזרה. נפסלו לאחר שיצאו – תני לוי: נשרפים בהר הבית, בבירה.

א. הלכה כדתני לוי, שכל שנפסלו קודם שיצאו – שריפתם בעזרה (רמב"ם מעה"ק ז, ג-ד).

ב. אף בשר קדשי קלים שנטמא, שורפים אותו לפני הבירה – בבית הדשן שבהר הבית (ע' משנה

פסחים מט. פב ורש"י כד. רמב"ם ק"פ ד, ג. וע' פסוה"מ יט, ח).

ב. באימורי פרים ושעירים הנשרפים, קיים פסול לינה. ובבשר – בעיא דרבי ירמיה (רבא רצה לפשוט שפוסל, ודחו).

מחשבת לינה (– פיגול); לדברי רבי שמעון (מג. יד.) אין פיגול חל בחטאות פנימיות לענין חיוב כרת לאוכלו, הן כשחשב על האימורים והן כשחשב על הבשר. לחכמים – מחשבת לינה חלה על האימורים כשחשב להקטירם לאחר זמנם, אך לא כלפי הבשר, בין שחישב לאכלו למחר בין שחישב לשרפו למחר.

ג. בעיא דלא אפשר, האם יש פסול יוצא כשיצא הבשר קודם זריקה.

א. משמע בגמרא שיש להוכיח מדתני לוי שאחד משני הפסולים הללו, לינה או יוצא – קיים (למ"ד טומאה הותרה בציבור. ע' גליון הש"ס), אלא שלא נפשט איזהו.

ב. משמע בגמרא שלדעת האומר בשר קדשים קלים שיצא קודם זריקה לא נפסל, ודאי גם כאן הדין כן, והספק אינו אלא למ"ד שנפסל. ואולם הרמב"ם כתב להחמיר, הגם שלענין קדשים קלים פסק שכשר (וע' לקוטי הלכות).

דפים קר – קה

- קעא. פרים ושעירים הנשרפים שיצאו מהעזרה באופנים דלהלן, מה דינם לענין טומאת המתעסקים בה?
- א. הוציאו את הבשר ועדיין לא נשרף.
 - ב. מקצת מנושאי הבשר יצאו ומקצתם עדין בפנים.
 - ג. רוב הבהמה יצאה ואחד מן האברים שיצאו רובו בפנים, באופן שאם נקבע את מקום האבר לפי רובו, יצא שרוב הבהמה בפנים.
 - ד. יצאה חציה ברוב אבר.
 - ה. יצאה מן העזרה וחזרה.
- א. לדברי תנא קמא, פרים ושעירים הנשרפים מטמאים את המתעסקים בהם ואת בגדיהם שעליהם, משעת יציאת הבשר מן העזרה. ולרבי שמעון אין מטמאים עד שיוצת האור ברובם.
- בפסחים (פה:) מבואר שאין מטמאים אלא אם היתה עקירה והנחה. או כאשר גוררם, שזה נחשב כהנחה. והרמב"ם השמיט זאת. וכתב בספר קרן אורה שהסוגיא כאן חולקת על ההיא, והרמב"ם נקט שחייב אף ללא הנחה. ואולם התוס' כתבו להשוות הסוגיות.
- ב. אין העוסקים בבשר טמאים אלא משיצא הבשר ויצאו גם הם עצמם מהעזרה. יצאו הנושאים הראשונים והאחרונים לא יצאו – הראשונים טמאים ומטמאים בגדים ולא האחרונים.
- יצאו רובם של הנושאים, וגם יצאה רוב הבהמה, נסתפקו שמא כל המתעסקים טמאים (עפ"י פירוש התוס'; ל"ה. וי"מ בדרך אחרת). ועלה ב'תיקו'. וברמב"ם משמע (וכ"מ לכא' ברש"י) שהספק הוא כשחציה בפנים, אבל אם הבהמה בחוץ, ודאי הולכים אחר רוב גברי (ע' תורת הקדשים להח"ח).
- ג. אין הולכים אחר רוב אבר כאשר הוא מנוגד לרוב הבהמה. הלכך אם רוב הבהמה בחוץ, לעולם נידון כבחוץ.
- לפרש"י הנידון הוא על טומאת המתעסקים בה. ולפתוס' באופן זה לא נטמא המתעסק, שאין זו 'הוצאה' לגביו כיון שאגודו בפנים, וכמו לענין הוצאת שבת. אך לענין מקום השריפה, נידון כבחוץ ואינו נשרף בעזרה.
- ד. יצאה חציה ברוב אבר, ומיעוטו נשאר פנימה; נסתפקו האם הולכים אחר רוב אבר וכאילו יצאה רובה, או אין להתחשב אלא בכלל הבהמה והרי לא יצאה רובה. ועלה ב'תיקו'.
- וספיקא לחומרא (פוסקים).
- ה. הוציא והחזיר; מבואר למסקנא שאלו המתעסקים עתה בפנים – טהורים (והמתעסקים בהוצאה ראשונה כבר נטמאו עם בגדיהם, ואינם נטהרים בחזרתם לעזרה. תוס'). ואולם אם עומדים מבחוץ ומתעסקים במקלות עם הפרים שבפנים – שאל רבי אלעזר, שמא כיון שיצא פעם אחת, מטמא מכאן ואילך את המתעסקים, או שמא כיון שחזר – חזר ואינו מטמא.
- נראה שנפ"מ גם לטומאת אוכלין כשהם בפנים.

דף קה

קעב. א. אלו דברים אינם מטמאים כלים או אנשים במגעם אבל מטמאים את האנשים המתעסקים בהם?
ב. האם הדברים דלהלן מטמאים אוכלין ומשקין במגעם? פרה אדומה, פרים ושעירים הנשרפים, שעיר
המשתלח, נבלת עוף טהור.

ג. באלו טומאות אין מונים ראשון ושני?

א. פרים הנשרפים, פרה אדומה, ושעיר המשתלח – מטמאים את המתעסקים בהם לטמא בגדים; המשתלח,
השורף והמוציא (פרה אדומה ופר יוהכ"פ ושעיר המשתלח – מפורש בכתוב. שאר חטאות פנימיות למדים
מפר יוהכ"פ (כדלעיל פג). ואולם הם עצמם שנגעו באדם או בגדים – אינם מטמאים אותם.

ב. פרה אדומה ופרים [משעת יציאתם מהעזרה] – מטמאים אוכלים ומשקים, כיון שסופם לטמא טומאה
חמורה הלכך אינם צריכים הכשר טומאה על ידי שרץ וגם לא הכשר מים (על כל זרע זרוע – יצאו דברים
שסופם לטמא טומאה חמורה). שעיר המשתלח – לדברי רבי מאיר מטמא אוכלים ומשקים, ולחכמים אינו
מטמא כיון שאין טומאה לבעלי חיים.

א. הלכה כחכמים (רמב"ם פרה ה,ז. וכ"מ בהל' אבות הטומאות ג, טז. ואולם מפשט דבריו בהל' אבות הטומאות
ו, טו נראה שפסק כרבי מאיר. ובכס"מ שם תמה על טעמו).

ב. לרבי שמעון, אין הפרים מטמאים עד שיוצת האור ברובם. ונראה לכאורה שהוא הדין לטומאת
אוכלים ומשקים.

ולדברי רבי מאיר, הפרים מטמאים אוכלים אף בחייהם (יד דוד עפ"י רש"י).

נבלת עוף טהור; אם חישב עליה לאכילה מטמאה טומאת אוכלין ומשקין בכביצה בין לחכמים בין לרבי
מאיר, ואינה צריכה הכשר כיון שמטמאת טומאה חמורה באכילתה (ואפילו מונחת עתה על הקרקע. תוס'.
וצ"ע לפרש"י).

בכזית – לחכמים אינה מטמאה, כיון שאף באכילתה אינה מטמאה בכזית. ולר"מ, אם מונחת על הקרקע
– אינה מטמאה (כיון שאינה מטמאה אלא בבליעתה, כעת אינה מזומנת לכך). ואם בפיו – מטמאה. וכן
אם היא בידו שאינו מחוסר אלא קריבה לפיו – פשט רבי חייא בר אבא שמטמאה.

יש אומרים שלדעת חכמים, גם פרים ופרה ונבלת עוף אינם מטמאים אוכלים ומשקים אלא
אם קיבלו טומאה ממקום אחר [וכן הנבלה צריכה הכשר מים]. ואולם הלכה כתנא דבי ר'
ישמעאל שמטמאים אוכלין מעצמם (עראב"ד הל' אבות הטומאות ג; חק נתן).

ולענין שיעור טומאת אוכלין בנבלת העוף, פסק הרמב"ם (אבות הטומאות ג, טז) שאין מטמאה
פחות מכביצה, כחכמים.

ג. דבר שאינו מטמא אדם במגע, כגון נבלת עוף טהור, וכן חיבורי אוכלין ע"י משקין (– משקה טופח המחבר
שני חצאי שיעור של אוכלין. רש"י. ועתוס' שתמהו על כך וצדדו לומר שאין משקה מחבר אלא אם האוכלין נימוחו
ונדבקו) – אעפ"י שמטמא אוכלים ומשקים, אין מונים בו ראשון ושני לטמא הלאה.

א. יש מפרשים שרבי דוסא (במשנה טהרות ח, ח) חולק על דין חיבור משקים לצרף שני חצאי אוכלים
לטומאה (ע' שני פירושים בר"ש שם).

ב. יש סוברים שאין חיבור במשקין אלא בטומאת אוכלין ולא בטומאת נבלות (עפ"י חק נתן בדעת
הרמב"ם, ועוד). ויש מוסיפים ששני חצאי כזית נבלה אינם מצטרפים ע"י משקין אף לא לטמא
טומאת אוכלין (ע' חזו"א טב"י ד, יז).

לפי זה, פירוש ספק הגמרא לענין ראשון ושני הוא כאשר נוגעת טומאה בחצי אחד, האם החצי השני נטמא באותה דרגה כאילו גם הוא נגע בטומאה, או שמא אעפ"י שנחשב מחובר, יורד דרגה כאילו נגע באוכל שנגע בטומאה. וי"א שהספק הזה לא נפשט (ע' רמב"ם וכו"מ אבות הטומאה יא,ו; חק נתן).

דפים קה – קו

קעג. א. היכן היה בית הדשן בו היו שורפים בשר חטאות הפנימיות כשרות?
ב. אלו מתעסקים בפרים ובשעירים הנשרפים ובפרה אדומה, שטמאים ומטמאים בגדים?
א. כאמור לעיל, מקום שריפת פרים ושעירים היה חוץ לשלש מחנות. לדברי רבי שמעון – למזרח של ירושלים (גזרה שוה משריפת פרת חטאת), ולחכמים – מצפון לירושלים (שכל מעשה חטאת בצפון. רש"י). רבי יוסי הגלילי אומר: שורפים במקום שיש בו דשן (על שפך הדשן ישרף). רבי אליעזר בן יעקב אומר: מקום משופך (– משופע, ברישפכה). רבא נקט שראב"י אינו מצריך שיהא בו דשן משכבר, ואביי דחה שאפשר שראב"י אינו חולק על ריה"ג בדבר, ומחלוקתם מוסבת רק על מקום משופך.
א. יש מפרשים ברייתא אחת בתורת כהנים (ויקרא, דיבורא דחובה) שאין צריך שיהא שם דשן משכבר (ע' לקוטי הלכות). וי"א שהכל מסכימים שצריך מקום שנתנו בו דשן בעבר, אלא כוונת הברייתא שאין צריך להיות שם דשן עתה בשעת שפיכה. או הכוונה שאין דין זה מעכב את השריפה, שאעפ"י שאין שם דשן שורף (ע' רא"ם ויקרא ד; קרבן אהרן על התו"כ שם).
ב. משמע שלדעת רבי יוסי הגלילי אין צריך צפון בדוקא. וכן משמע מסתימת המשנה, שאין מקום מסוים ובלבד שיהא חוץ לשלש מחנות. וכן נראה להלכה (ליקוטי הלכות).

ב. לתנא קמא דמתני', המוציאים מהעזרה את הפרים והשעירים נטמאים. ולרבי שמעון, רק המתעסקים והמסייעים משעת שריפה ואילך, משויצת האור ברובם. [ויש דעות נוספות: רבי יהודה: משויצת בהם האור. רבי מאיר: משיצאו מחומת ירושלים. תוספתא יומא ג לגרסת הגר"א].
[בפרה אדומה, כל העוסקים בה מתחילה ועד סוף נטמאים (פרה ד,ד). בטומאת המשלח את השעיר – ע' ביומא סד].

א. לתנא קמא נטמאים גם אותם נושאים שלא הוציאוהו (זבח תודה עפ"י הרמב"ם; חזו"א קמא לט,ח).
ב. בכלל 'מסייע בשעת שריפה' – מהפך בבשר, משליך עצים וחזותה גחלים כדי שתבער האש (עפ"י רמב"ם פרה ה,ד).
ג. יש להסתפק לרבי שמעון, על מי שהתחיל לשרוף ואח"כ המשיכה האש לשרוף והציתה רובם – האם זה המתחיל נטמא אם לאו (שפת אמת. ובלקוטי הלכות משמע שלא נטמא).
המכין את המערכה והמצית את האור, אמרו בברייתא שאינם מטמאים.
מרש"י משמע לכאורה שזה אמור רק לרבי שמעון, אבל לת"ק נטמאים. ואילו מהרמב"ם נראה שגם לת"ק אינם טמאים. (ובזבח תודה צדד לפרש דברי רש"י באופן אחר).
המתעסק לאחר שנעשה אפר – לא נטמא (והשרף אתם). לאחר שניתך ונחרך ועדיין אינו אפר – מחלוקת ת"ק וראב"ש.
הלכה כת"ק, שטמאים עד שנעשה אפר (עפ"י רמב"ם פרה ה,ד; ליקוטי הלכות).

פרק שלשה עשר; דף קו

- קעד. א. השוחט קדשים בחוץ והעלם שם בהעלם אחד (=בשגגה אחת, שלא נודע לו בינתים) – כמה חטאות חייב?
ב. עונש ואזהרה בשוחט ובמעלה – מניין?
ג. מה דרשו בסוגיא מהכתובים למען אשר יביאו בני ישראל את זבחייהם אשר הם זבחים על פני השדה, והביאם לה'... ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים...?
ד. מה חילוק יש בין מקריב קדשים שהוקדשו בשעת איסור הבמות לאלו שהוקדשו בשעת התר הבמות?
א. השוחט קדשים בחוץ והעלם בחוץ – חייב שתיים (במזיד מלקות ובשוגג קרבן חטאת. משנה מכות יג; ריש כריתות). רבי יוסי הגלילי אומר: אינו חייב אלא על השחיטה, אבל על ההעלאה פטור שהרי העלה דבר פסול.
ב. בהעלאת חוץ מפורש בכתוב העונש והאזהרה; – ואלהם תאמר...אשר יעלה עלה או זבח ואל פתח אהל מועד לא יביאנו... ונכרת האיש ההוא מעמיו; השמר לך פן תעלה... (וכל מקום שנאמר השמר ופן אינו אלא לא תעשה).
בשחיטה נאמר העונש בפרוש (איש איש מבית ישראל אשר ישחט... ונכרת האיש ההוא מקרב עמו) אבל האזהרה אינה מפורשת. אביי אמר ללמוד זאת בקל וחומר משחיטת קדשים שנתקדשו בזמן התר הבמות (שאזהרתם מולא יזבחו עוד את זבחייהם...). ואולם הקשו על כך הלא אין מזהירין מן הדין. והביאו דברי רבי יוחנן שדרש גזרה שוה 'הבאה' 'הבאה' מהעלאה, ללמד אזהרה בשחיטה כשם שהזהיר בהעלאה. ורביא אמר רבי יונה, גזרה שוה 'שם' 'שם'.
ג. למען אשר יביאו בני' את זבחייהם אשר הם זבחים – זבחים שהתירתי לך כבר. כלומר שהקדישום בזמן התר הבמות [קודם שהוקם המשכן], בא הכתוב ליתן מצות עשה להביאם לפני ה'. על פני השדה – לומר לך, הוובח בשעת איסור הבמות מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב על פני השדה, לע"ז. והביאם לה' – זו מצות עשה.
ולא יזבחו עוד... – קרי ביה 'ולא יזבחו' 'ולא עוד' – שתי אזהרות יש כאן; על הוובח בהמה למרקוליס שהוא חייב, הגם שאין דרך עבודתה בכך (ועוד זאת: אין דרכה בעבודת כבוד כלל). ואזהרה נוספת על זביחת קדשים שהקדישם בשעת התר הבמות.
ד. המקריב קדשים שהוקדשו בשעת התר הבמות – אינו חייב כרת (חקת עולם תהיה זאת להם לדרתם – זאת להם (- עשה ול"ת) ואין אחרת להם). אלא עבר על 'עשה' ו'לא תעשה' בלבד, כאמור.
קדשים שהוקדשו בזמן איסור הבמות, יש בהם עונש כרת, מלבד 'עשה' ו'לא תעשה' (כדלהלן קיב קיט; רמב"ם מעה"ק יח ועוד).

דף קז

- קעה. א. אלו חילוקי דינים ישנם בין מוקטרי פנים שהעלם בחוץ למוקטרי חוץ שהעלם בחוץ?
ב. העלה מוקטרי פנים ומוקטרי חוץ בהעלם אחד – האם חייב חטאת אחת או שתיים?

א. לדברי רבי יוסי, אין חיוב העלאה בחוץ אלא למוקטרי פנים (= קדשים ששחטם בפנים ומיועדים להיקטר בפנים), אבל מוקטרי חוץ – פטור. וחכמים מחייבים בשניהם (ואלהם תאמר – לערב פרשיות (דבי ר' ישמעאל); או מגזרה שוה מ'הבאה' 'הבאה'. ריו"ח).

גם לדברי חכמים יש חילוק בין מוקטרי פנים וחוץ אליבא דר' עקיבא; מוקטרי פנים שחסרו והעלן בחוץ (רש"י: כגון שפקעו מעל אור המזבח והעלם בחוץ) – חייב (שהרי מחזירים פוקעים למזבח), אבל במוקטרי חוץ – פטור. (ואל פתח אהל מועד לא יביאנו לעשות אתו).

להלכה, מוקטרי פנים שחסרו והעלן בחוץ – פטור, כדברי רבי ישמעאל (כדלהלן קח:).

ב. משמע בגמרא שלדברי חכמים, המעלה מוקטרי חוץ ומוקטרי פנים בהעלם אחד – חייב שתיים, מפני שחיוב מוקטרי חוץ מקורו ממקום אחר, מג"ש או מהקש, והרי כל אחד הוא כגוף עבירה נפרד, אלא שמקשה מה טעם המשנה בכריתות לא מנאתם בשנים.

י"א שהדבר תלוי בדעות תנא דבי רבי ישמעאל ורבי יוחנן במקור הדין, ואפשר שלפי מסקנת ההלכה אינו חייב שתיים (ע' קרן אורה).

קעו. מה דין איסורי 'חוץ' באופנים דלהלן?

א. שחט או מלק בחוץ עוף של מוקדשין.

ב. קמיצה, קבלה, וזריקת דמים בחוץ; העלאת מנחה בחוץ.

ג. שחט וזרק בהעלם אחד / זרק והעלה / שחט וזק והעלה.

ד. שחט קדשי קדשים בדרום.

ה. שחט על גג ההיכל; היתה הבהמה בפנים העזרה וצוארה בחוץ, או להפך.

ו. המעלה קדשים בחוץ בזמן הזה.

ז. המעלה בשר שאין בו כזית ועצם משלימו לכזית, וכן ראש של בן יונה שאין בו כזית ומלח משלימו לכזית.

א. שחט עוף בחוץ – חייב (דם יחשב – לרבות (רבי עקיבא); או אשר ישחט. רבי ישמעאל). מלקן – פטור. (או אשר ישחט (רע"ק); זה הדבר רי"ש).

א. שחט עוף בפנים והעלהו בחוץ – פטור, שאין שחיטת העוף בפנים כלום וכאילו התזו ראשו (לעיל פה:).

ב. יש להסתפק כששחט חטאת העוף בחוץ שלא לשמה, האם יש לדמותו לשוחט חטאת בהמה שנראה שפטור [שהרי בפנים פסולה שלא לשמה], או שמא אין שייך לחלק בין לשמה שלא לשמה שהרי בלאו הכי אין העוף ראוי לשחיטה בפנים (עפ"י חזו"א ליקוטים לקדשים ה. וע' להלן קיד-קטו שיש נוקטים עפ"י פשט הסוגיא שם, שגם בחטאת בהמה שחט בחוץ של"ש חייב).

ב. הקומץ והמקבל בחוץ – פטורים. (הצטרפות הכתוב לחייב על הזריקה, מלמדת שאין ללמוד קבלה משחיטה והקטרה במה הצד. ובמקום אחר דרשו מיעוט לכל העבודות שאינן 'גמר עבודה'. עתוס').

הזורק בחוץ – חייב (דם יחשב (רי"ש) או זבח רע"ק). ואפילו מתנה אחת (כיון שמתנה אחת בפנים מכפרת. ולב"ש בחטאת שתי מתנות. לה:).

אפילו לרבי יהודה שסובר שקרבן שיצא דמו מהעזרה, אם עלה – ירד, נראה שחייב על זריקת-חוץ בדם שיצא (כן צדדו התוס' קח. למסקנא).

המעלה מנחה בחוץ – חייב.

ג. שחט וזרק בהעלם אחד; לדברי רבי אבהו, תלוי הדבר במחלוקת ר' ישמעאל ור' עקיבא שנחלקו במקור חיוב הזורק; לר"ש שנתרבה מהכתוב בשחיטה – חייב חטאת אחת. ולרע"ק שנתרבה בהעלאה – חייב שתיים. לדברי אביי, בין לר"ש ובין לרע"ק אינו חייב אלא אחת (ושם תעשה – עשאו הכתוב לכולן עבודה אחת).

זרק והעלה; לר' אבהו – מח' רי"ש ורע"ק. לאביי: לדברי הכל חייב שתיים (לכך חילקו הכתוב: שם תעלה עלתיך ושם תעשה).
הלכה כאביי (לקוטי הלכות).

שחט זרק והעלה בהעלם אחד – לדברי הכל חייב שתיים.

ד. השוחט קדשי קדשים בדרום העזרה, אינו חייב משום שחוטי חוץ (אל מחוץ למחנה. או מואל פתח אהל מועד לא הביאו).

נראה שהוא הדין למקטיר קטורת בעזרה – אינו חייב כרת משום העלאה בחוץ, הגם שהקטיר חוץ למקומה, ודלא כ'חק נתן' (עפ"י חזו"א ט, כא).

ה. שחט על גג ההיכל; עולא אמר שחייב, מפני שאינו ראוי לשחיטת כל זבח כ'מחוץ למחנה'. ולדעת רבא פטור (אל פתח אהל מועד – למעט גגו).

הלכה כרבא דבתראה הוא.

כולה בפנים וצוארה בחוץ – ודאי חייב, שהרי השחיטה בחוץ.

כולה בחוץ וצוארה בפנים – אמר רב מרי (בשחיטת רבא) שחייב (במחנה – מיותר, לחייב על אופן כזה).

לשכות הפתוחות לקדש, שאוכלים בהם קדשי קדשים – כתב החזו"א (כה), (ב) שנראה [עכ"פ לרבא. ע"ש] שאין חייבים שם משום שחוטי חוץ. ואין הדבר מוסכם בפשיטות. (ע' מג"ח קפוה; קרן אורה לעיל נו).

ו. המעלה קדשים בזמן הזה בחוץ; רבי יוחנן אמר חייב – קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא. וריש לקיש אמר פטור – לא קדשה לעת"ל.

הרמב"ם והרבה ראשונים פסקו כדעה ראשונה, והראב"ד פסק כדעה אחרונה.

ז. המעלה פחות מכזית ועצם משלימו לכזית; נחלקו רבי יוחנן וקיש לקיש האם חיבורי עולין כעולין דמו וחייב (רי"ח) אם לאו (ריש לקיש).

ונסתפק רבא לענין השלמת מלח, שי"ל שזה עדיף כי מצוה להעלות המלח (שלא כעצם שאם פרשה מהבשר אין מצוה להעלותה), או שמא מלח גרע, שאינו מינו של העוף. ועלה ב'תיקו' (קח.).

דף קח

קעז. האם חייבים משום איסור 'חוץ' באופנים דלהלן?

א. העלה בחוץ קרבן שנשחט בחוץ.

ב. העלה בחוץ קרבן שנשחט בפנים בפסול, או שנשחט בהכשר ונתקבל דמו בפסול.

- ג. שחט או העלה בחוץ לשם הדיוט.
 - ד. שנים ששחטו או שהעלו קדשים בחוץ כאחד.
 - ה. שחט או העלה שער המשתלח בחוץ.
 - ו. העלה חלקי בהמה בנפרד בחוץ.
 - ז. העלה שלא על המזבח.
- א. כנוצר למעלה, המעלה בחוץ קרבן שנשחט בחוץ – חכמים מחייבים ורבי יוסי הגלילי פוטר משום שלא העלה אלא דבר פסול.
- ב. העלה בחוץ קרבן שנשחט בפנים בפסול; לדברי חכמים – חייב [מלבד אם נפסל בפסול כזה שאם עלה ירד, כגון ששחטו בלילה או נשפך דמו אליבא דרבי יהודה, כדלהלן קיא].
- לרבי יוסי הגלילי, אליבא דרבי פטור כי לא היתה לו שעת הכושר מעולם להיקרב בפנים, ואליבא דרבי אלעזר ברבי שמעון חייב, היות ואם עלה בפנים לא ירד.
- ג. השוחט בחוץ לשם הדיוט – חייב (איש איש).
- בין ששוחט לשם ע"ז בין ששוחט לצורך אכילת הדיוט (עפ"י זבח תודה).
- המעלה להדיוט (לשם ע"ז או שלא לשם ע"ז. ערש"י ותוס') – פטור משום מעלה בחוץ (לה').
- ד. שנים ששחטו בסכין פטורים, אבל שנים שאזו באבר והעלוהו בחוץ – חייבים (איש איש). כן סתמה משנתנו, וכן אמר רבי שמעון בברייתא, אבל רבי יוסי פוטר (דם יחשב לאיש ה הוא).
- הלכה כרבי שמעון, שכן דברי סתם מתניתין (עפ"י רמב"ם; לקוטי הלכות).
- ה. שחט שער המשתלח בחוץ – פטור (לה'). וילפינן העלאה משחיטה. רש"י.
- דוקא לאחר הגרלה, אבל קודם לכן חייב (תוס' עפ"י יומא סב: וראב"ד. וכן פסק ב"ה להלן). והרמב"ם (פסח"מ יח, יט, ז), כתב שקודם וידוי חייב.
- ו. העלה בחוץ אבר אבר לבדו; לדברי ריש לקיש, לר' שמעון חייב על כל אבר ואבר (אתו – אאבר), שאם היתה לו ידיעה בינתיים מביא חטאת על כל העלאה והעלאה. ולרבי יוסי אינו חייב אלא אחת (אתו – על כל גוף הבהמה). לדברי רבי יוחנן, חייב על כל אבר ואבר הן לרבי שמעון הן לרבי יוסי.
- העלה חלקי אבר בכמה פעמים, אינו חייב אלא אחת. מלבד לרבי יוחנן, אם שחט והקטיר בפנים ונחסרו חלקים ממנה, לרבי שמעון חייב על כל העלאה והעלאה, שהרי מחזירים פוקעים למזבח והרי יש בהם תורת 'הקטרה', ורבי יוסי חולק [וכן נחלקו רע"ק ורי"ש על מוקטרי פנים שחסרו, האם חייבים עליהם בחוץ או פטורים. עפ"י גמרא לעיל קז. וע"ע להלן קט]. ולפי לשון אחת בדברי עולא, באופן זה לדברי הכל חייב. לא נחלקו אלא במוקטרי חוץ; שר"ש מחייב על כל כזית וכזית, ולרבי יוסי אינו חייב אלא אחת.
- א. כשחייב אחת בלבד, מפרש"י משמע שחייב בסוף, בהשלמת העלאת הבהמה / האבר, ומדובר כשכבר העלה את שאר הבהמה או שפקע חלק מהמזבח [שאל"כ לר' יוסי פטור לגמרי]. והתוס' כתבו שמתחייב באבר / בכזית הראשון שהעלה, אבל אחר כך הרי מעלה מבהמה חסרה ופטור.
- ב. הלכה כרבי יוסי ואליבא דרבי יוחנן שחייב על אבר שלם, ומוקטרי פנים שחסרו והעלן בחוץ – פטור.

ז. העלה שלא על המזבח; לרבי יוסי פטור, ולרבי שמעון חייב, שאין צריך מזבח בבמה קטנה, כמו שמצינו במנוח.

הלכה כר' יוסי שאינו חייב אלא על המזבח, וגם אם בנהו אחר (עפ"י רמב"ם מעה"ק יט,א; זבח תודה. ע"ש).

קעת. אלו חיובים יש באיסורים דלהלן:

א. טהור שאכל קודש טמא.

ב. טמא שאכל את הטהור.

ג. טמא שאכל טמא.

א. טהור שאכל קודש טמא – חייב מלקות (והבשר אשר יגע בכל טמא – לא יאכל (ערמב"ם פסוה"מ יח,יב), אבל פטור מכרת (במזיד) ומחטאת (בשוגג).

ב. טמא שאכל את הטהור – עבר ב'לאו' (ע' מכות יד) וחייב כרת / חטאת (וטמאתו עליו, ונכרתה...).

ג. טמא שאכל טמא; לדברי חכמים חייב כרת בכל אופן. ולרבי יוסי, אם נטמא הבשר לפני שננטמא גופו – פטור, שאין איסור טומאת הגוף חל על איסור טומאת בשר, הגם שהוא איסור כולל. הלכה כחכמים.

קעט. האם הותרה הקרבה בבמה שלא על מזבח? האם המזבח שבבמה צריך קרן, כבש, ריבוע ויסוד?

כנזכר, לדברי רבי שמעון אין במה צריכה מזבח (ולר' יוסי – צריכה. מפרשים). קרן כבש וריבוע ויסוד מעכבים בבמה גדולה, אבל לא בבמה קטנה.

דף קט

קפ. א. אלו קדשים וחלקי קרבן כלולים באיסור העלאת חוץ?

ב. קרבנות פסולים, מה דינם לענין העלאת חוץ?

ג. מהו השיעור המנימלי לחיוב העלאת חוץ באימורין, במנחות, בנסכים ובקטורת?

ד. קדשים שהקריבם בפנים ונשתייר מהם דבר מועט, או שאבדו קודם הקטרתם ונשאר מהם מעט, והעלה את המשווייר בחוץ – מה דינו?

א. כל הקדשים העולים על המזבח להקטרה, כגון בשר עולה, אימורי שלמים, קטורת ולבונה קמצים ונסכים – חייבים עליהם משום העלאת חוץ, אחד קדשי קדשים ואחד קדשים קלים (אשר יעלה עלה או זבח... ואל פתח אהל מועד לא יביאנו...).

ב. כל שפסולו בקודש – המעלהו בחוץ חייב; כגון לן, יוצא, טמא, נשחט במחשבת-פסול, נזרק שלא במקומו. כיון שאם עלו על המזבח – המזבח מקבלם, הריזה בכלל לא יביאנו לעשות... שראוי ליעשות בפנים (כדפרש"י).

פסולים שאינם בקודש, כגון בעל-מום וכו' שאם עלו – ירדו, פטורים עליהם בחוץ (ואל פתח אהל מועד לא הביאו – בראוי לכך. ע"ע פרטים להלן קיא ולעיל קח).

התוס' בארו שפסול 'חסר' יוצא מן הכלל הזה, שאעפ"י שמתקבל בפנים – פטורים עליו בחוץ, כגון קומץ שנחסר.

ג. השיעורים המנימיים לחיוב העלאת חוץ:

באימורים; לסתם משנתנו, חייבים עליהם בכזית.

מנחות – בכזית. (הוא השיעור המנימלי לחלות שם 'הקטרה', כגון לענין מחשבת פסול. עתוס').

נסכים – שלשה לוגין. (הוא השיעור הקטן ביותר הראוי לניסוך היין בפנים. בניסוך המים שבחג – י"א שחייב גם בפחות, כדלהלן קי).

קטורת; הקטורת הנקטרת בכל יום, שיעור חיובה בחוץ הוא בכזית. הקטורת של יום הכפורים, לרבה ואביי ורב אשי: בכזית. ורבא: כמלא חפניו. (אפשר שכן פוסק הרמב"ם. ע' קרן אורה).

אלו דברי חכמים. רבי אליעזר אומר: קומץ לבונה וקטורת (הנפסלים בחסרון. רש"י) אין חייבים עליהם עד שיקריב את כולם. אבל בקטורת דהיכל מודה רבי אליעזר שחייב בכזית, שהוא השיעור הכשר למצוה. [ולדברי רבא, אם קבע את הכל בכלי אחד ונחסר כלשהו פוטר ר"א].

ד. קרבנות שהוקרבו בפנים ונשתייר מהן כזית, והעלוהו בחוץ – חייב. פחות מכזית – פטור.

אבדו או נשרפו לפני הקטרתם בפנים; אם לא נפסלו בכך, כגון אימורים או אברי עולה – המעלה כזית מהן בחוץ חייב. ויש דעות תנאים הפוטרות (כדלעיל קו. קה:). ואם נפסלו, כגון קומץ שנחסר חסרון כלשהו ולבונה שנחסרה מקורט או שנים (ע' מנחות יא) – פטור. (כן היא שיטת רש"י, ויש מפרשים בדרך אחרת). נחסרו אחר שיצאו מן העזרה – נסתפקו בגמרא (קי) האם חסרון דחוץ שמיא חסרון, או שמא כיון שכבר נפסל ביציאה מה לי חסר מה לי לא חסר.

קפא. א. כלפי אלו הלכות מצטרפים אימורים ובשר בכל הזבחים, וכלפי מה אינם מצטרפים אלא בעולה בלבד?

ב. קטורת יום הכיפורים שנחסרה, האם כשרה להקטרה?

ג. הקטורת הקרבה בכל יום שנחסרה, מהו שיעורה המנימלי הכשר להקטרה?

א. לענין חיוב האוכל קרבן שנתפגל, או נותר, או האוכל בטומאה – מצטרפים הבשר והאימורים בכל הזבחים.

לענין חיוב העלאת חוץ – אין בשר ואימורים מצטרפים אלא בעולה. אבל שלמים, היות ואינו חייב על העלאת הבשר, אינו מצטרף עם האימורים.

התוס' נקטו שדוקא בשר עם אימורין מצטרפים, אבל הסולת היין והשמן אינם מצטרפים עם

הזבח (גם הרמב"ם לא הזכיר צירוף אלו לענין מעלה בחוץ). ואולם רש"י (במעילה טו) ורע"ב (שם) סוברים שכולם מצטרפים זה עם זה לענין מעלה בחוץ.

שני קרבנות אינם מצטרפים לכזית (קרן אורה).

וכן לענין חלות מחשבת פיגול שחשב על חצי זית מזה וחצי זית מזה – אין מצטרפים אלא בעולה.

וכן לענין זבחים שאבדו לפני זריקת הדם ואין כזית מן הקרבן אלא בצירוף הבשר והאימורים – אין זורקים הדם לר' יהושע אלא בעולה בלבד, מפני שכולה כליל. ואם זרק – אין זריקתו זריקה ואין חייבים על קרבן זה משום פיגול נותר וטמא.

ב. קטורת יום הכפורים מידתה 'מלא חפניו'. לדברי רבה, לתנא קמא דמתניתין אין השיעור לעיכובא. ולאביי ורבא – לעיכובא.

שמן אפילו לרבה שיעור זה מעכב, אך לא דוקא בבת אחת. וצ"ב.

ג. שיעור הקטורת שבכל יום לכתחילה, פרס בשחרית ופרס בין הערבים. שיעור זה אינו מעכב. והשיעור דלעיכובא – כזית.

א. רש"י כתב ששיעור פרס מדרבנן הוא. ויש אומרים מהלכה למשה מסיני. וכך נאמר בהלכה שאינו אלא לכתחילה (עפ"י משל"מ).

ב. הגם שהרמב"ם השמיט זאת, אפשר שסמך על מה שכתב שזר שהקטיר קטורת בהיכל – חייב בכזית (עפ"י זבח תודה. וע' חק נתן).

ואם קבע את שני חצאי הפרס בכלי, לדעת ר' אליעזר [אליבא דרבא] נקבע שיעורה כן, ואם נחסרה כל שהוא – נפסלה.

דף קי

קפב. הפעולות דלהלן, האם חייבים עליהן משום איסור 'חוץ'?

א. העלאת בשר עם אימורים מחוברים.

ב. העלאת מנחה שלא נקמצה; העלאת מנחה שנקמצה וחזר קומצה לתוכה.

ג. העלאת חצי מתיר, כגון הקטרת קומץ בלא לבונה, או לבונה ללא קומץ; הקטרת בוך אחד של לבונה מתוך השנים.

ד. זריקת מקצת דם הקרבן בחוץ, כגון מתנה אחת.

ה. ניסוך מי החג בחוץ.

א. הקריב בשר עם אימורים – שנינו במשנה שהוא חייב. לשמואל מדובר כשהפכם באופן שהאימורים למטה ונוגעים במזבח, אבל בלאו הכי פטור משום שהבשר חוצץ בין האימורים למזבח. ולרב, אפילו לא הפכן חייב, שמיין במינו אינו חוצץ. ורבי יוחנן העמיד כרבי שמעון המחייב מעלה בחוץ אף שלא על גבי מזבח, הלכך אין כאן ענין לחציצה.

הרמב"ם פסק מין במינו אינו חוצץ. ואפשר שגם ריו"ח מסכים כן לדינא.

ב. המקריב בחוץ מנחה שלא נקמצה – פטור, שאין זה ראוי לפנים. קמצה וחזר קומצה לתוכה, והקריבה בחוץ – חייב (שהקומץ אינו בטל בשיריים, ובפנים כגון זה כשר).

ג. הקריב קומץ ללא לבונה או לבונה בלא קומץ, או בוך אחד מתוך שנים – חייב, שאף הקטרת חצי מתיר נחשבת 'הקטרה'. ר' אליעזר פוטר עד שיקריב את השני. הקריב תחילה את האחד בפנים ואח"כ הקריב את השני בחוץ – חייב.

בספר שפת אמת צידד לרבי אלעזר האם מועיל לחייב כשיקריב את השני שלא בבת אחת עם הראשון.

ד. הזורק בחוץ מתנת דם אחת – חייב, ואפילו בחטאות הפנימיות שכל המתנות מעכבות, ואפילו לר"א הפוטר את המקטיר קומץ ללא לבונה – מפני שמתנה אחת מועילה עכ"פ שאם נשפך הדם, שוחט פר אחר ומתחיל במקום שפסק.

ה. רבי אלעזר מחייב את המנסך מי החג (– שנתמלאו בכלי לשם ניסוך המים) בחג. ואמרו שאפילו בפחות משלשה לוגין חייב לר' אלעזר [שלא כמנסך יין, כי ניסוך המים לדעה אחת מלוג. ע' סוכה מח:]. ויש דעה ששיעור ניסוך המים לא פחות שלשה לוגין, הלכך המנסכם בחוץ אינו חייב בפחות משיעור זה (וכן פסק הרמב"ם. מעה"ק יט, ד).

דף קיא

- קפג. א. המנסך בחוץ מי החג הנתונים בכלי קודש, יותר משלשה לוגין או פחות מכן – האם הוא חייב?
 ב. המנסך בחוץ מי החג שלא נתקדשו בכלי שרת – האם הוא חייב?
 ג. האם קרבו נסכים בבמה? האם קרבו במדבר?
 ד. המנסך בחוץ יין שלא נתקדש בכלי שרת – האם הוא חייב?

א. המנסך בחג בחוץ, מים הנתונים בכלי קדש יותר משלשה לוגין; להסבר רב נחמן בר יצחק, נחלקו בדבר חכמים ורבי אלעזר; האם יש שיעור מוגבל למים ופטור, או אין שיעור למעלה ש' בכלל מאתים מנה' הלכך חייב. ולהסבר רב פפא אין בדבר מחלוקת.

לפרש"י, לתנא קמא חייב ולר"א פטור. ולרב פפא, לדברי הכל יש להם שיעור. ולפרוש התוס' להפך, לת"ק פטור ולר"א חייב. ולר"פ לפי שניהם חייב, שאין שיעור למים.
 ניסך פחות משלשה לוגין; לסתם משנה בסוכה (מח.), ניסוך המים בשלשה לוגין, הלכך פחות משיעור זה פטור (וכנראה כ"ה דעת ר' עקיבא. וכ"ד ר"א אליבא דרב נחמן בר יצחק, כפרש"י. ולתו' – כ"ה דעת ת"ק דר"א. וכן פסק הרמב"ם). ולרבי אלעזר (בן שמוע) במשנתנו – חייב (וכן דעת ר' יהודה בסוכה שם, שבלוג היה מנסך).

- ב. המנסך בחוץ מים שלא נתקדשו בכלי; נידון זה תלוי בשאלה האם נסוך המים טעון כלי לקדשם אם לאו. לרב פפא, נחלקו בזה חכמים ורבי אלעזר, ותורף השאלה האם קרבו נסכים בבמת יחיד שאין שם כלי אם לאו. גם לרבינא נחלקו האם למדים ניסוך המים מניסוך היין לחייב אף ללא כלי.
 א. כן פרש"י. האחרונים תמרו, אם לא נתקדשו בכלי לא חלה עליהם קדושת הגוף כלל ומדוע חייב. ויש שכתבו שמ"מ בעינן קדושת פה (ע' שפ"א, חזו"א, חדושי הגר"י – במכתבים שבסוף הספר).
 ב. יש שכתבו שלהלכה נוקטים כתנא קמא שאין צריך קידוש כלי לחייב בחוץ [וקרבו נסכים במדבר]. (וע' קר"א; שפ"א; ל"ה; חזו"א).

ג. בסוגיא מבואר שבבמה גדולה (– במת ציבור, כגון שבנוב ובגבעון) קרבו הנסכים, ובבמה קטנה (– במת יחיד, בזמן התר הבמות) – מחלוקת; לדעת רבי ישמעאל, רבי ורבי אלעזר ברבי שמעון, אין במה קטנה טעונה נסכים. ולדעת רבי עקיבא, וכן דעת חכמים שבברייתא וכן סובר ר' אלעזר אליבא דרב פפא – טעונה נסכים. וקרבים שם ללא כלי שרת, שאין כ"ש בבמה.

נידון זה תלוי בשאלה האם קרבו נסכים במדבר; אם קרבו, הרי הכתוב המצוה על הנסכים בבואם אל הארץ, לא הוצרך לבמת ציבור אלא לבמה קטנה, וכוונת הכתוב כי תבאו אל ארץ מושבותיכם על במה הנוהגת בכל מושבות. ואם לא קרבו נסכים במדבר, הוצרך הכתוב לצוות על במה גדולה שהרי עד כניסתם לארץ לא היו נסכים קרבים, וכך מתפרש הכתוב: ארץ מושבותיכם אשר אני נתן לכם – בבמה הנוהגת לכולכם, ולא בבמה קטנה.

[להלן (קית. ובפרש"י) משמע לכאורה שלדעת תנא דבריייתא, אף בבמה גדולה לא קרבו נסכים].

לפרש"י (בקדושין לו), לדברי הכל קרבו נסכים במדבר בקרבנות ציבור. והמחלוקת היא בקרבן יחיד, והתוס' פקפקו בזה.

ד. המנסך בחוץ שלשה לוגין יין שלא נתקדש בכלי; תלוי הדבר במחלוקת התנאים האם קרבו נסכים בבמה אם לאו, שאם קרבו, הלא אין שם כלי שרת ואם כן מצאנו ניסוך ללא כלי, וחייב. ואם לא קרבו נסכים בבמה הרי שלא מצאנו ניסוך אלא בכלי שרת, הלכך כשלא נתקדש – פטור.

קפד. מה דינו של העושה אחת מהפעולות הללו?

א. נתן בחוץ את שיירי דם הקרבן.

ב. קיבל דם החטאת בכוס אחת ונתן ממנה בפנים ובחוץ; בחוץ ובפנים; פעמיים בחוץ.

ג. קיבל דמה בשתי כוסות, ונתן אחת בפנים ואחת בחוץ; בחוץ ובפנים; פעמיים בחוץ.

א. הקריב שיירי הדם בחוץ; תנא קמא דמתניתין פטור ורבי נחמיה מחייב. והעמידו בגמרא דבריו בחטאות פנימיות, וסובר ששייריהם מעכבים, הלכך מתחייב עליהם בחוץ. אבל שיריים חיצוניים שאינם מעכבים – פטור.

כן הוא לפרש"י, אבל לפירוש ר"ת (לעיל לט.) רבי נחמיה מחייב בכל החטאות ששפך שיריהם בחוץ.

ב. קיבל דם החטאת בכוס אחת, ונתן ממנה בפנים [כדינו] ואח"כ בחוץ, הרי כאן נתינת שיירים בחוץ שלחכמים פטור ולרבי נחמיה חייב [בחטאות פנימיות] כנ"ל.

נתן בפנים מקצת מתנות ואח"כ נתן בחוץ – חייב על המתנה שבחוץ לדברי הכל. (כדלעיל לח).

בחוץ ואח"כ בפנים – חייב לכו"ע.

פעמיים בחוץ – חייב.

ודוקא על הנתינה הראשונה חייב אבל על השניה פטור, שהרי מוקטרי פנים שחסרו פטור לר"י. ואפשר שתלוי בבעית הגמרא לעיל בחסרון דחוץ, האם שמיה חסרון (עפ"י חזו"א כ (א), ח).

ג. קיבל בשתי כוסות; בפנים ובחוץ – בזה מודה רבי נחמיה שפטור, שסובר [דלא כרבי אלעזר ברבי שמעון] שהדם שבכוס השניה נעשה 'דחוי' ואינו 'שירים' (קיב).

בחוץ ובפנים – חייב על החיצון. והפנימי – עולה לו לכפרה.

בחוץ ובחוץ – חייב. (ובשתי העלמות מביא שתי חטאות. רש"י).

קפה. מה דין השוחט והמעלה את קרבן העוף באופנים הללו?

א. שוחט בפנים ומעלה בחוץ.

ב. שוחט בחוץ ומעלה בחוץ.

ג. מולק בפנים ומעלה בחוץ.

ד. מולק בחוץ ומעלה בחוץ.

א. קרבן העוף ששחטו בפנים והעלהו בחוץ – פטור, שהרי העלה דבר שאינו ראוי לפנים.

ב. שחט בחוץ והעלה בחוץ – חייב הן על השחיטה (כדילפינן לעיל קו מריבוי הכתוב) והן על ההעלאה (ואלהם תאמר לערב פרשיות).

ג. מלק בפנים והעלה בחוץ – חייב על ההעלאה, שהרי מעלה דבר הראוי לפנים.

ד. מלק בחוץ והעלה בחוץ – לסתם משנתנו, פטור לגמרי. ולרבי שמעון (בברייתא דאבוה דשמואל) – חייב. נראה לכאורה שלר"ש חייב רק על ההעלאה. ואולם בשפ"א צידד בזה שמא חייב אף על המליקה.

קפו. מה דין השוחט והמעלה קרבן באופנים הבאים:

א. שחט בפנים בלילה והעלהו בחוץ.

ב. שחט בחוץ בלילה והעלהו בחוץ.

א. שחט קרבן בפנים בלילה והעלהו בחוץ; לרבי יהודה פטור כיון שאינו ראוי בפנים, ולדבריו אפילו עם עלה – ירד. ולרבי שמעון חייב, שסובר אם עלה – לא ירד.

לדברי זעירי, תנא קמא דמתניתין נקט כרבי יהודה. וכן פסק הרמב"ם (מע"ק יח, יז). ורבי יוחנן (פד-פה) אמר לחייב, והשיבו על דבריו.

ב. שחט בחוץ בלילה והעלה בחוץ – חייב שתים, על השחיטה ועל ההעלאה.

כן היא שיטת רש"י ותוס' והרמב"ם. ואולם להראב"ד אינו חייב אלא כשהעלה ביום. וכן בשחיטה, נראה שלשיטתו אינו חייב אלא כששוחט בחוץ ביום (עפ"י קרן אורה; בית זבול ח"ב כט, ה. ו. וע"ע או"ש מע"ק יח, יז).

דף קיב

קפו. המפריש חטאתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאה הראשונה והרי שתיהן עומדות; או שהפריש מלכתחילה שתי חטאות לאחריות, מה דינו באופנים דלהלן:

א. שחט שתיהן בחוץ.

ב. אחת בפנים והשניה בחוץ.

ג. אחת בחוץ והשניה בפנים.

המפריש חטאת ואבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאה הראשונה, או הפריש מלכתחילה שתי חטאות לאחריות;

א. שחט שתיהן בחוץ – חייב על כל אחת ואחת, שהרי כל אחת מהן ראויה היא לפנים בשעה ששחטה.

ב. אחת בפנים ואחת בחוץ – פטור, שכששחט הראשונה בפנים שוב השניה אינה ראויה להיקרב בפנים אלא דינה במיתה. ואולם לדעת רבי (וכן דייקו מלשון סתם מתניתין) אין הדברים אמורים אלא בחטאת שהיתה אבודה בשעת הפרשת האחרת. [ולחכמים, אף בשעת שחיטת האחרת], אבל מפריש שתי חטאות לאחריות ושחט האחת בפנים ואחת בחוץ – חייב עליה שהריהי כשרה לעולה בפנים. ודוקא בשעיר חטאת, אבל נקבה הלא אינה ראויה להיקרב עולה בעצמה. וכן הדין בכל מקום שדינה ברעיה ולא במיתה (עתוס').

ג. אחת בחוץ והשניה בפנים – חייב על החיצונה. והפנימית מכפרת.

פרק ארבעה עשר

קפת. א. באלו תקופות היו ישראל מותרים להקריב בבמות, איש כל הישר בעיניו, ובאלו תקופות נאסר להם?
ב. היכן נאכלים קדשי קדשים והיכן קדשים קלים, בכל אותן תקופות?

א. עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות [ועבודה בבכורות]. משהוקם המשכן נאסרו הבמות [ועבודה בכהנים]. באו לגלגל הותרו הבמות. באו לשילה – נאסרו (כי לא באתם עד עתה אל המנוחה – זו שילה. כדברי רבי יהודה. ואילו רבי שמעון חולק בברייתא והקשו על שיטתו. להלן ק"ט.). באו לנוב ולגבעון – הותרו. באו לירושלים – נאסרו ושוב לא היה להם התר (ואל הנחלה).

א. נמצא בשלשה מקומות היתה במה גדולה; בגלגל בנוב ובגבעון, ואז הותרו גם במות קטנות, במות יחיד. ובירושלמי (מגילה א, יב) נתנו סימן; כל זמן שהארון מבפנים, כלומר נתון במקומו – הבמות אסורות. ואז היה נקרא 'אהל מועד' או 'מקדש'. ובזמן שלא היה שם הארון – נקרא 'במה גדולה' (ע' תוספתא פ"ג).

יש אומרים שמשכן שילה, בזמן שהארון נשבה – בימי עלי – היה נחשב 'במה גדולה' (ע' בספר הערוך 'במה'; ר"ח מגילה ט:). ונסתפקו בירושלמי (מגילה א, יב) האם באותו זמן הותרו הבמות הקטנות. ומצינו בכתובים שהיו מקטירים בבמות בזמן שילה, כאשר הארון היה עומד במקום אחר (ע' משך חכמה פ' ראה).

ב. כולם בכלל מצות ועשו לי מקדש (עפ"י כסף משנה ריש הל' בית הבחירה).

ג. יש אומרים שלפי הדעה שקדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא לעתיד לבוא, הבמות מותרות לאחר שחרב הבית. ויש חולקים (ע' מגילה י' ותוס' שם).

ב. במשכן שבמדבר; קדשי קדשים נאכלים לפנים מן הקלעים וקדשים קלים בכל מחנה ישראל. בגלגל; קדשי קדשים נאכלים לפנים מן הקלעים וקדשים קלים בכל מקום (שבטלו הדגלים והיו הולכים בכל הארץ לכבשה ולא היתה חנייתם סביבות המשכן ובטלה קדושת מחנה ישראל. רש"י). בשילה; קדשי קדשים נאכלים לפנים מן הקלעים וקדשים קלים [ומעשר שני] בכל הרואה. בנוב ובגבעון; קדשי קדשים נאכלים לפנים מן הקלעים וקדשים קלים בכל ערי ישראל (שהרי בכל מקום הוא עושה במה ומקריב). בירושלם; קדשי קדשים נאכלים לפנים מן הקלעים (= בעזרה) וקדשים קלים ומעשר שני לפנים מן החומה.

דף קיג

קפט. א. האם ארץ ישראל בדוקה מטומאת התהום (– טומאה של מת הקבור בה ואין אדם בעולם יודעו)?

ב. האם ירד מבויל בא"י?

ג. אלו היו מחוץ לתבה ולא מתו במבול?

א. לדברי ריש לקיש, אין ארץ ישראל בדוקה מטומאת התהום, הלכך פרת חטאת שנשרפה מחוץ למקום הבדוק לה – פסולה. ורבי יוחנן אמר: כל ארץ ישראל בדוקה היא.
מבואר בתוס' שמדין תורה אין צריך בדיקה אף לריש לקיש (וע' יד דוד). ומאידך גיסא, אף לרבי יוחנן עשו מעלה לכתחילה בפרה אדומה לחוש לקבר התהום.

ב. לדעת ריש לקיש ירד המבול בא"י. ולרבי יוחנן לא ירד. אבל שלט בה ההבל מן הרוחות, וממנו מתו.

ג. הרגים שבים לא מתו כולם (מכל אשר בחרבה מתו). וכן עוג מלך הבשן והראם – שהיו צמודים לתיבה, נעשה להם נס ולא מתו.

קצ. א. האם יש מקום מיוחד לשריפת הפרה ולשחיטתה?

ב. האם קדשי בדק הבית בכלל 'קרבן'?

א. הפרה נעשית חוץ לשלש מחנות, כנגד פתח אהל מועד.

הר המזחלה – לאו דוקא, אלא כל שכנגד הפתח כשרה (מנ"ח שצו, י).

שרפה לפנים מחומת ירושלים – פסולה (רבי יוחנן).

משמע מרש"י ותוס' אפילו כנגד הפתח פסול. ואולם מהרמב"ם משמע שכנגד הפתח כשר בדיעבד גם אם לא יצא חוץ לשלש מחנות (עפ"י זבח תודה. וכן צידד בשפ"א. ובקרבן אורה כתב שנראה מדברי הרמב"ם שכל שהשריפה לא היתה במקום השחיטה, אפילו שניהם היו כנגד הפתח – פסולה, אך צ"ע מקור הדבר).

שרפה מחוץ לחומה שלא כנגד פתח אהל מועד; לדברי רבי יוחנן פסולה ולדברי רבי אושעיא כשרה. נחלקו האם מקישים שריפה להזאה.

וכן אם שחטה שלא כנגד הפתח – לריו"ח פסולה ולריש לקיש כשרה [במקום הבדוק מטומאה] (כ"ה לפי גרסה אחת, אך לספרים אחרים לא מצינו מחלוקת בשחיטה ואפשר שלכו"ע פסולה, וכמו שאמר רב אדא בר אבהו).

ב. קדשי בדק הבית בכלל 'קרבן' הם, ככתוב בתכשיטים שבמלחמת מדין. [ואולם השוחטם בחוץ פטור לפי שאינם ראויים לבוא פתח אהל מועד].

אף בלשון בני אדם מצינו שנקראו כן (וע' ערכין כ: 'בית זה קרבן' וברש"י חולין קלט).

דפים קיג – קיד

קצא. מה נתמעט מהכתובים פתח אהל מועד; לפני משכן ה'; לה' שבענין שחטי חוץ?

מפתח אהל מועד נתמעט כל שאינו ראוי לבוא להיקרב מתחילתו, כגון בעל מום ורובע ונרבע קודם שהוקדש. וכן קדשי בדק הבית, אעפ"י שנקראים קרבן, אינם עתידים לבוא פתח אהל מועד. וכן נתמעטה פרה אדומה שאינה באה פנימה. וכן נתמעט שעיר המשתלח לאחר וידוי (שאעפ"י שבתחילה נראה לבוא לצורך הגרלה וידוי, אך משיצא לאחר הוידוי, שוב אינו נראה לבוא. רש"י).
גם מיעטו בזה השוחט על גג ההיכל (עתוס').

מלהקריב קרבן לפני משכן ה' מיעטו דברים שנראו בתחילה לבוא אל אהל מועד אלא שנפסלו, שאין חייבים עליהם.

והם: רובע ונרבע לאחר שהוקדשו;

מוקצה ונעבד לאחר שהוקדשו [ואי אתה מוצא אלא בקדשים קלים וכריה"ג שממון בעלים הם, אבל שאר קדשים אינם נאסרים לאחר הקדשתם, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו].

ולפי מה דלא קיימא לן כרבי יוסי הגלילי, השוחט בחוץ קדשים קלים שהוקצו או נעבדו לע"ז

לאחר הקדשם – חייב, שהרי לא נאסרו (ליקוטי הלכות). וי"א שהלכה כרבי יוסי הגלילי (ע' יד

רמה ב"ב קכג. וע"ע משנה למלך מעילה ד, ח; קצוה"ח תו; מג"ח יח, נא, ה תקעא, ח; חזו"א ב"ק ג, טו);

אתנן, מחיר, כלאים ויוצא דופן – בולדות קדשים, וכמאן דאמר 'בהוייתן הן קדושים', שחל האיסור בעודם ברחם אמן ורק כשנולדו תחול עליהם קדושת הגוף, ואעפ"י שנראו בתחילה לבוא אל אה"מ, אגב אמן, אין חייבים עליהם.

מלה' מיעטו שעיר המשתלח קודם וידוי, ש[אעפ"י שראוי לבוא אל פתח אהל מועד כדי להתודות] אינו מיועד לה' אלא לעזאזל.

דף קיד

קצב. א. המקריב בחוץ דבר שאינו ראוי עתה להקרב בפנים אבל ראוי לאחר זמן – מה דינו?

ב. המקריב 'מחוסר זמן' בפנים – האם לוקה על כך?

ג. הוזהב קרבן פסח בבמת יחיד – מה דינו?

ד. אלו קרבנות היה מותר להקריב בשבע שנות כיבוש וחילוק?

א. המקריב בחוץ דבר שאינו ראוי לפנים אלא לאחר זמן; לחכמים פטור ולר"ש הריזה ב'לא תעשה' (לריש לקיש, משום לא תעשון... איש כל הישר..., ולרבה מלא תוכל לזבח את הפסח...) ואין בו כרת.

ב. המקריב מחוסר זמן בפנים, אעפ"י שהוא פסול וכל דבר פסול מוזהרים עליו מלהקריבו, אמר רבי זירא שאינו לוקה כי הכתוב נתקן לעשה. בתחילה אמרו שלדעת רבי שמעון במשנתנו – לוקה (משום לא תעשון ככל אשר אנחנו עשים פה היום...) – אזהרה מלהקריב חובות באהל מועד שבגלגל הגם שראויים לאחר זמן, בשילה), ואולם רנב"י אמר שגם לרבי שמעון אינו לוקה בפנים. (וכן להסבר רבה, אינו לוקה במחוסר"ז בפנים לר"ש).

ג. הוזהב קרבן פסח בבמת יחיד, עובר משום לא תוכל לזבח את הפסח..., ואין צריך לומר בשעת איסור הבמות ובי"ד בניסן לאחר חצות – שדינו ב'הכרת' כשאר שחוט-חוץ, אלא אף בזמן התר הבמות אסור הדבר ב'לא תעשה', שלא הותר להקריב בבמה אלא נדרים ונדבות (כן יוצא למסקנא, כפי דיחוי הגמרא להסבר רבה. וערש"י פסחים צא).

אף בדיעבד, השוחט את הפסח בבמה – פסול. ואינו דומה לשלמי חגיגה ששחטם בבמה שאמרו בירושלמי (מגילה א, יב) כשרים ולא עלו לחובה (משך חכמה ראה טו, ה). ועולת ראה שנשחטה בבמה קטנה, גם היא כשרה ולא עלתה לחובה. ע' מש"ח משפטים כד, ה).

ואם זובחו שלא בזמנו, כגון קודם חצות – היות והוא נעשה שלמים, מותר להקריבו בבמה, בזמן התר הבמות.

ובשעת איסור הבמות, עובר משום 'שחטי חוץ' ודינו בכרת [מלבד הלאו המסוים שעוברים עליו אף בזמן הזה] (עפ"י מנחת חינוך תפז).

ד. בי"ד שנים של כיבוש וחילוק היה אהל מועד בגלגל, ובאותה שעה הותרו במות היחיד, אבל נאסר עליהם להקריב חובות, בין בבמת יחיד בין בבמת ציבור – לא תעשון ככל אשר אנחנו עשים פה היום... [להלן (קיו) ישנה דעת תנאים שחובות היחיד קרבים בבמת ציבור].

דפים קיר – קטו

קצג. מה דינם של הקרבנות דלהלן, כששחטם לשמו וכששחטם שלא לשמו, בפנים ובחוץ, בזמנם וב'מחוסר זמן'?

א. חטאת.

ב. אשם.

ג. עולה.

ד. מהם הכללים העולים?

א. חטאת בזמנה; לשמה כשרה, שלא לשמה פסולה. וכשהיא במצב 'מחוסר זמן', בין בגוף הקרבן כגון תוך שמונה ללידתה, בין בבעלים כגון חטאת יולדת תוך מלאות הימים – פסולה בכל אופן, בין לשמה בין שלא לשמה.

הלכך אם שחטה בחוץ, בזמנה לשמה – חייב שהרי ראוי לפנים. שלא לשמה – נראה מתירוף הגמרא שחייב (וכמש"כ רש"י), שהרי ראוייה לשמה בפנים.

וע' גם בתוס' יומא סג. שכתבו שחייב. ואילו לעיל נט: כתבו זאת בלשון ספק, וכנראה תלוי הדבר בשאלת הגמרא ובתירוצה כאן (ע' בית זבול ח"ב כט, א). וע' בחדושי הגר"ר בענגיס (ח"ב יט) שהדבר פשוט ללא חולק. ומאידך החזו"א (לקוטים ה) נקט לעיקר שלפי המסקנא אין ריבוי מהכתוב לחייב 'שלא לשמה' בזמנו הלכך פטור.

שחטה בחוץ ב'מחוסר זמן' – לעולם פטור, שהרי אינה ראוייה בפנים. ולדברי רבי שמעון הריזה ב'לא תעשה', כנזכר לעיל.

ב. אשם בזמנו; לשמו כשר, שלא לשמו – לחכמים כשר ולא עלה לשם חובה. ולר' אליעזר פסול. מחוסר זמן; לשמו – פסול, שלא לשמו – לדברי רב חלקיה בר טובי כשר, ולדברי רב הונא פסול (שאיין לך דבר שאינו כשר לשמו וכשר שלא לשמו, מלבד פסח בשאר ימות השנה שהרי נעשה שלמים). מלבד כשהפריש מראש שני אשמות לאחריות, הרי אחד מהם דינו להיקרב כעולה, הלכך כשר שלא לשמו.

הלכך בחוץ בזמנו בין לשמו בין שלא לשמו – חייב. וכשהוא מחוסר זמן; לשמו – פטור [ואעפ"י שראוי להיקרב שלא לשמו בפנים (לרב חלקיה), הריהו מחוסר עקירה, הלכך במצב זה אינו ראוי לפתח אהל מועד], שלא לשמו – לרב חלקיה בר טובי חייב ולרב הונא פטור, מלבד במפריש שני אשמות לאחריות, שאם שחט אחד מהם בחוץ קודם זמנו לשם עולה – חייב.

ג. העולה בזמנה כשרה בין לשמה בין שלא לשמה, אלא שאם נעשתה של"ש אינה עולה לחובת בעליה [ובן עזאי (א): פוסל של"ש. ולא הודו לו חכמים]. שלא בזמנה; אם מחוסרת זמן בגופה כגון בהמה פחות משמונה ימים ללידתה – פסולה. ואם בבעלים, כגון נזיר קודם שנטהר להביא קרבנותיו – כשרה (כנדבה).

הלכך השוחטה בחוץ בזמנה, או כשהיא מחוסרת זמן בבעלים – חייב, שהרי ראויה בפנים. היתה מחוץ בגופה – פטור, שאינה ראויה בפנים. ולר"ש הריהו ב'לא תעשה'.

ד. הכללים העולים מהסוגיא:

כל הראוי לפנים במצב זה, ובאותו אופן שנשחט – חייבים עליו בחוץ. וכל שאינו ראוי כלל בפנים – פטור.

כל שראוי לאחר זמן ועתה אינו ראוי בשום אופן – לתנא קמא פטור ולרבי שמעון באזהרה. כל שראוי בפנים לשמה ואינו ראוי שלא לשמה, ושחטו בחוץ שלא לשמה – משמע בסוגיא שחייב, שהרי היה ראוי לפתח אהל מועד בשעה ששחטו. (ויש אומרים שלפי המסקנא אין דין זה קיים, כנ"ל). כל שראוי בפנים שלא לשמה ואינו ראוי לשמה [ואי אתה מוצא כן אלא לרב חלקיה בר טובי, אבל לרב הונא אין זה יתכן] – שחט שלא לשמה בחוץ, חייב. שחט לשמה – פטור (שאינו ראוי בפנים עד שיעקר שמו ממנו).

דין פסח בשאר ימות השנה ששחטו בחוץ – נתבאר ביומא סב-סג.

דף קטו

קצד. א. אלו סוגי עבודות חייבים עליהם בחוץ, ואלו פטורים?

ב. מתי פסקה העבודה בבכורות?

ג. עולה שהקריבו ישראל במדבר – מי היו מקריביה? האם היתה טעונה הפשט וניתוח?

ד. מתי נאסרו הבמות לראשונה?

ה. הוא אשר דבר ה' לאמר בקרבי אקדש – היכן דיבר?

א. חיוב הקרבת 'חוץ' נוהג בעבודות הנעשות בפנים, ובלבד שהם 'גמר עבודה' כגון הקטרת אימורים וקמציים וקטורת, וכן ניסוך. אבל לא בעבודות שיש אחריהן עבודה, כגון היוצק והבולל והפזות והמולח והמניף והמגיש והמסדר שלחן והמטיב נרות והקומץ והמקבל בחוץ, [מלבד שחיטה שמיוחד בה איסור במפורש. וכן זריקת הדם נתרבתה לחיוב (כדלעיל קו. ויתכן שנחשבת גמר עבודה של עבודות הדם)].

ב. לסתם משנתנו, וכן דעת ר' יהושע בן קרחה בברייתא, העבודה בבכורות פסקה בהקמת המשכן. ולדעת רבי וכן אמרו בשם רב אסי, הבכורות עבדו רק עד בואם אל הר סיני, ומאז ואילך העבודה בכהנים.

ג. נחלקו התנאים (הנ"ל), האם הבכורות הם שהקריבו את העולה שבמדבר (נערי בני ישראל), או הכהנים – נדב ואביהוא. (ואילו נערי בני"ק רק הביאוה ועמדו עליה. כן פרש"י ב"א. ולפי הפירוש הראשון י"ל שאותה עולה קרבה ע"י הבכורות, ומאותו יום עברה העבודה לכהנים).

ועוד נחלקו תנאים האם היתה טעונה הפשט וניתוח (כן דעת רבי עקיבא, שכללות ופרטות נאמרו בסיני), אם לאו (רבי ישמעאל. וכ"ד ריה"ג (בחגיגה ו) ורב אדא בר אבהו), כי רק הכללות נאמרו בסיני, אבל הפרטות – באהל מועד.

ד. בהקמת המשכן נאסרו הבמות לראשונה.

ה. הוא אשר דבר ה'... – לדעת רבי, זהו האמור וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו, פן יפרץ בהם... ולדעת הסוברים שהיתה זו אזהרת פרישה לבכורות ולא לגדב ואביהוא, הדיבור על מיתתם היה במאמר ה' אל משה: ונקדש בכבדי – במכובדי.

דפים קטו – קטז

- קצה. א. אלו מיני בעלי חיים היו כשרים לקרבן קודם עשיית המשכן?
 ב. האם בעלי מום כשרים לקרבן לבני נח?
 ג. האם בני נח מקריבים עולות ושלמים או עולות בלבד?
 ד. האם בני נח מצווים באיסור שחוט חוץ? האם ישראל מוזהר שלא לסייעם וכדו'?
- א. כל בעלי חיים טהורים שביבשה היו כשרים לקרבן קודם עשיית המשכן; בהמה חיה ועוף, זכרים ונקבות, אבל לא טמאים.
 לפי גרסה אחת בגמרא (בתירוץ רב שמואל בר נחמני), 'טמאים' שנאסרו בהקרבה לנח היינו אותם שנעבדה בהם עבירה. (ואולם אף לגרסה זו י"ל שהטמאים אסורים).
- ב. בעל מום כשר לקרבן בני נח, אבל לא מחוסר אבר (ומכל החי מכל בשר – בהמה שחיים ראשי אברים שלה).
 א. כן הדין לבני נח גם לאחר מתן תורה (כן מבואר במשנה למלך סוף הל' מעשה הקרבנות).
 ב. בעל חיים זקן או סריס – מותר להקרבה לבן נח (עפ"י ע"ז ה' ותוס'). ולענין טריפה נחלקו דעות האחרונים.
 ג. במקדש לעולם אסור להקריב בעל מום, אפילו בדוקין שבעין, כקרבן ישראל (תוס' ע"ז ה').
 ד. ישראל נאסר להקריב קרבן של בן נח כשהוא בעל מום, כדכתיב ומיד בן נכר... (עפ"י קרן אורה בסוף המסכת. וע"ש בגליונות קה"י).
- ג. נחלקו תנאים האם בני נח מקריבים קרבן שלמים או עולות בלבד, שלא קרבו שלמים אלא על ידי ישראל משעת מתן תורה.
 משמע לכאורה שמחלוקתם אמורה גם במקדש (וע' קרן אורה ושפת אמת). ובמנחות (עג) נחלקו ריה"ג ורבי עקיבא האם מקבלים נדרי שלמים ותודה של נכרים, ולדברי רע"ק שהלכה כמותו אין מקבלים, ואם נדרו שלמים ייקרבו עולות (וע' לקוטי הלכות שם).
 ותלו שאלה זו במחלוקת בני רבי חייא עם רבי יהושע בן לוי, האם יתרו בא קודם מתן תורה, והרי נאמר שם שהקריבו שלמים, או לאחר מתן תורה בא, אבל קודם לכן לא הקריבו שלמים.
- ד. בני נח אינם מנועים להקריב בחוץ. אבל אסור לישראל לסייעם במעשה ולעשות שליחותם (רב יעקב בר אחא אמר רב אסי) ומותר לו להורותם כיצד יעשו (רבה), כמעשה דרבא ואיפרא הורמיו.
 אף בעבודות שאין חייבים עליהם בחוץ אסור לסייעם, גזרה אטו עבודה בת חיוב (עפ"י תוס').
 ובעבודות שחייבים עליהם בחוץ, נחלקו תנאים (לעיל מה) האם ישראל שעשאן בקדשי עכו"ם חייב אם לאו. והרמב"ם (סוף הל' מעה"ק) פסק כר' יוסי שחייב.
 ואם הקדיש נכרי קרבן על מנת להקריבו בחוץ, יש אומרים שאין איסור לישראל להקריבו

בחורף אלא מדרבנן. ושמא יש בזה משום בל תוסיף (עפ"י חזו"א קמא מא, יד; קרן אורה. ואולם מפשט התוס' כאן אין נראה כן).

דף קטז

קצו. א. האם מותר להקריב קרבן במזבח ובעצי הדלקה שנשתמש בהם הדיוט? האם יש חילוק בדבר בין הקרבה במקדש ובין הקרבה בבמה?

ב. כשהיו ישראל במדבר, היכן היו קדשים קלים נאכלים, ומה היה דינם בשעת סילוק מסעות? ג. וישמע יתרו כהן מדין – מה שמועה שמע ובא?

א. רבי אלעזר בן שמוע אומר: מה מזבח [צריך] שלא ישתמש בו הדיוט, אף עצים כן. לדעת רבא כן הדין אף בבמה, אסור להשתמש בעצים שנשתמש בהם הדיוט, ואף לבן נח. ומה שנשתמש דוד במוריגים ובכלי הבקר לעצים – חדשים היו. כן פסק הרמב"ם. ואין ברור כלל האם יש חולק על ר"א בן שמוע בדבר (ע' שפת אמת).

ב. קדשים קלים נאכלים במחנה ישראל ולא חוצה לו. בשעת סילוק מסעות לא נפסלו ביוצא, אלא מוליכים אותם עמם, ובמקום חנייתם נאכלים במחנה. כן כתב רש"י. והתוס' כתבו שאף בשעת מסעם נאכלים.

ג. וישמע יתרו; רבי יהושע אומר: מלחמת עמלק שמע, שהרי כתוב בצדו ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב.

ר"א המודעי אומר: מתן תורה שמע, שהיה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו וכל מלכי עכו"ם רעדה אחזתם. (כאמור, הדבר שנוי במחלוקת התנאים האם בא יתרו לאחר מתן תורה או קודם). ר"א [בן יעקב] אומר: קריעת ים סוף שמע ובא (ויהי כשמע כל מלכי האמרי... אשר הוביש ה' את מי הירדן פני בני ישראל עד עברם וימס לבבם ולא היה בם עוד רוח מפני בני ישראל; כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם... ונשמע וימס לבבנו...).

דפים קטז – קיז

קצו. א. מחנות שכינה לוי' וישראל, כיצד היתה חלוקתם כשהיו ישראל במדבר וכשבאו לירושלים?

ב. האם היו בשילה שלש מחנות?

ג. דין גלות לרוצח בשגגה, האם היה נוהג במדבר ובשילה?

א. גבולות מחנה שכינה שבמדבר, הם קלעי חצר המשכן. ובירושלים – הוא שער ניקנור שבפתח עזרת ישראל. מחנה לוי' שבמדבר הוא מקום חניית הלויים מסביב למשכן. ובירושלים – הר הבית עד שער ניקנור. מחנה ישראל שבמדבר הוא י"ב מיל מקום חניית השבטים לדגליהם. ובירושלים – כל העיר עד הר הבית.

עוד מחנה אחת היתה בבית עולמים; החיל-עזרת-נשים (י"ג 'החיל ועזרת נשים' וי"ג 'עזרת נשים' גרידא). ולא היו עונשים עליה את הנכנס לה בטומאה (- בטומאת מת המותרת במחנה לוי'ה. ומעלה יתרה עשו בבית עולמים, אבל מדאורייתא מחנה לוי'ה הוא. ערש"י ובמפרשים ריש כלים).

ב. בשילה היו שלש מחנות לכל דיני שילוח טמאים וכדו', מלבד לענין קליטת הרוצח בשגגה – לא היה שם דין מחנה לזוהי לענין זה, כדלקמן.

נראה שכל מקום שרואים משם את שילה – נחשב 'מחנה ישראל' אפילו הוא נמצא חוץ לחומת העיר, שכשם שקדוש בקדושת מחנה ישראל לאכילת קדשים, כך קדוש לענין שילוח מצורעים. ומחנה לזוהי היה במקום הסמוך למשכן שילה, וגדרו מקום מסוים ע"י מחיצה או הר (עפ"י שפת אמת; קרן אורה).

ג. במדבר היה נוהג דין גלות לרוצח בשגגה. היה גולה למחנה לזוהי (ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה- בחיך; במקומך). בן לוי שהרג – גולה מאזור לאזור בתוך המחנה. ואולם כשהיו בשילה לא היו מגלין הרוצח, שלא היתה באותה שעה תורת 'מחנה לזוהי' לענין זה.

דף קיז

קצח. אלו סוגי קרבנות היו קרבים בבמת יחיד ובבמת ציבור בשעת התר הבמות?

זבחים קרבו בבמה. מנחות [ועופות] – מחלוקת; לדברי רבי מאיר קרבו ולדברי חכמים לא קרבו (בין בבמה קטנה בין בגדולה (תוס'). וע' פסחים לה: 'אר"ל ואת אומרת חלות תודה ורקיני נזיר נאכלין בנוב ובגבעון'). מנחות ציבור נראה לכאורה שהיו בבמה, כמבואר בכתוב שהיה לחם הפנים בנוב. וכן נראה מדברי התוס' בשבועות (טו. ד"ה אין) לענין מנחת העומר. ולא כן כתב הר"ש משאנץ (בפירושו לתו"כ יג). וצ"ע.

עוד נחלקו חכמים (כן פרשו בגמרא (ק"ה). הגפ"מ בין ת"ק לרבנן בתראי בברייתא) האם קרבו נסכים בבמה. מרש"י מבואר לכאורה שנחלקו בין בבמת יחיד בין בבמת ציבור. ובסוגיא לעיל (ק"א). מבואר שלדעת כמה תנאים קרבו נסכים בבמה גדולה אך לא בבמה קטנה.

בבמת יחיד היו קרבים רק נדרים ונדבות ולא חובות (לא תעשון ככל אשר אנחנו עשים פה היום – איש כל הישר בעיניו (רק זאת עשו, כלומר נדרים ונדבות), כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה...). בהגדרת נדרים ונדבות; נחלקו תנאים האם עולה ושלמים של הנזיר בכלל זה, כיון שבאים ע"י נדר (ר' מאיר), או שמא אלו מוגדרים כחובות (חכמים). והסיקו שלדברי הכל חטאות ואשמות של נזיר חובות הם ואינם קרבים בבמה.

חזה ושוק של השלמים, וכן חלות התודה המורמות לכהן (וכן זרוע בשלה המורמת מאיל הנזיר, למ"ד שהיה זה קרב) – אינם נוהגים בבמת יחיד (להניף תנופה לפני ה'; להניף אותו תנופה לפני ה' – ולא בבמה. ערש"י).

הקריב חובות בבמת יחיד, או קרבנות ציבור – עבר ב'לאו הבא מכלל עשה' (עפ"י תוס' ק"ט: ד"ה הקדישן). ויש אומרים שפטור מכלום [מלבד בקרבן פסח שעובר בלאו מיוחד] (עפ"י ר"א בן הרמב"ם, מובא בכסף משנה קרבן פסח א, ג).

בבמת ציבור כגון בגלגל בנוב ובגבעון, קרבו כל קרבנות הציבור, ובכלל זה קרבן פסח הבא באסיפת עם כקרבן ציבור. לדברי רבי שמעון לא קרבו אלא נדבות (כגון עולת קיץ המזבח. כ"ג לכאו'), קרבן פסח וחובות הקבוע להן זמן. ופרשו בגמרא (ק"ה). בעולות דוקא, אבל חטאות ואשמות שאינם באים בנדבה לא קרבו כלל לר"ש, אף אותם שקבוע להם זמן.

בקרבנות היחיד, נחלקו תנאים האם קרבו החובות בבמת ציבור (ר' יהודה), או רק נדרים ונדבות וק"פ קרבו (חכמים). וכן אמרו לעיל קיד בדעת רבי שמעון כפרש"י. וכ"כ התוס' קיח. ד"ה ותתרגם).

א. אף פסח שני היה קרב בבמה גדולה כפסח ראשון (עפ"י משנה למלך ק"פ א, ג).
ב. לרבי יהודה הסובר חובת יחיד קרבה בבמת ציבור, היו מביאים מנחת סוטה בנוב ובגבעון (עפ"י תוס' סוטה טז. ורש"י שם גרס אחרת).

ג. כתב בספר קרן אורה שמדברי הרמב"ם נראה שחיוב חגיגה וראיה ברגלים היה גם בשעת היתר הבמות – לעלות אל במת הציבור, וממילא גם חל חיוב עולת ראיה (וכן נקט באו"ש ריש הל' חגיגה), ודלא כהמשל"מ (ק"פ א) שצדד שעולת ראיה לא קרבה בבמה כי חובת יחיד היא. ובירושלמי (פסחים ב, ד) מבואר ששלמי חגיגה אינם קרבים בבמה).

ד. יש מהראשונים שנקטו שהביכורים הוקרבו בבמה גדולה [לאחר ירושה וישיבה] כדין חובות הקבוע להם זמן [ובאים בכנופיה כפסח]. ויש שצדדו לומר שאין ביכורים אלא בפני הבית (עתוס' קיט. ד"ה באו; פסחים לו: ד"ה דאמר; לח: ד"ה נאכלים; רמב"ן דברים כו, ב).

דף קיח

קצט. א. משכן שילה, ממה היה עשוי?

- ב. מה היה מקום שחיטת הקדשים, הקרבתם ואכילתם במשכן שילה?
 - ג. כמה זמן נמשכה תקופת משכן שילה? איזה שבט זכה בה לנחלתו?
 - ד. איזה שבט זכה להיות נוב וגבעון בחלקו?
 - ה. כמה שנים עמדו המשכנות בישראל?
 - ו. מתי חרבה שילה ומתי חרבה נוב? היכן היה ארון העדות נתון במשך תקופה זו?
 - ז. באיזו שנה ביובל חרב הבית הראשון, וכיצד ניתן לחשב זאת?
 - ח. בן כמה היה כלב בן יפונה כששלחו משה לרגל את הארץ; כשעברו ישראל את הירדן; בשנות חלוקת הארץ, כאשר בא לתבוע את חברון?
 - ט. כמה שנים עמדו שמואל שאול ודוד בראש ההנהגה? כמה שנים מלך שלמה עד שבנה בית עולמים?
- א. משכן שילה כתליו היו מאבנים (בית ה'), ולא היתה לו תקרה אלא יריעות היו לו מלמעלה (משכן שילה; אהל יוסף).

- ב. שחיטת הקדשים והקרבתם במשכן שילה – לפני מן הקלעים, והבמות אסורות בכל מקום [מלבד לפי דעה אחת (להלן קיט) הסוברת שהיו הבמות מותרות].
- אכילת קדשי קדשים גם היא לפני מן הקלעים. וקדשים קלים – בכל הרואה.
- דוקא בתוך גבולות הארץ, ולא מן הרואה מבחוץ (שפת אמת).
- היה דבר מפסיק ביניהם ואינו רואה – אינו אוכל. במצב שהיה עומד ורואה יושב ואינו רואה, או עומד בתוך הנחל ואינו רואה עומד בשפתו ורואה – ספק.

ג. תקופת משכן שילה: 369 שנה, מאחר כיבוש הארץ וחלוקתה עד שחרבה במות עלי הכהן ונלקח הארון ע"י הפלשתים.

רב דימי ואביי אמרו שמשכן שילה היה בנחלת בנימין. והסבירו שיטתם: רצועה היתה יוצאת מחלקו של יוסף לחלקו של בנימין עליה היה בנוי המזבח, ואילו השטח שמסביב, מקום ישיבת הסנהדרין, היה בחלקו של יוסף. ורב יוסף נקט שהכל היה בחלקו של יוסף. ותלו זאת במחלוקת תנאים.

ד. נוב וגבעון היו בנחלת בנימין.

ה. ימי אהל מועד שבמדבר – 39 שנה, מהשנה השניה ליציאת מצרים עד שנת הארבעים.
ריעב"ץ כתב: 38 שנה, אלא שבגמרא נקטו לשון הכתוב שהיו במדבר 40 שנה, ובאמת כפי החשבון היו רק 39.

ע"ש.

משכן שבגלגל – 14 שנה. 7 של כיבוש ו-7 של חילוק.

משכן שילה – 369 שנה, כנ"ל.

נוב וגבעון – 57 שנה [מאז שביית הארון ע"י פלשתים ועד שבנה שלמה בית עולמים בשנת ארבע למלכותו].

בירושלמי (ספ"ק דמגילה) אמרו: ימי נוב 13 שנה וימי גבעון 44. ומהרש"א כאן כתב 11 ו-46.

ו. שילה במוות עלי הכהן. נוב עיר הכהנים חרבה כשמת שמואל הרמתי. אז באו לגבעון.
הארון נשבה ע"י הפלשתים במלחמה, והחזירוהו לסוף ארבעה חדשים. והיה נמצא בקרית יערים 20 שנה, ואח"כ זמן מועט בבית עובד אדום הגתי, עד שהעלהו דוד לירושלם כשנעשה מלך על כל ישראל בשנה השמינית לתחילת מלכותו [שבתחילה מלך על יהודה בלבד שבע שנים]. והיה נמצא בעיר דוד עד שנבנה הבית ביד שלמה.

ז. הבית הראשון חרב בשנת 36 ליובל השבעה עשר. וזהו האמור ביחזקאל ששנת ארבע-עשרה מאז אשר הוכתה העיר, היתה שנת היובל.

וכך הוא החשבון; מאז שיצאו ישראל ממצרים עד שנבנה הבית עברו 480 שנה, ככתוב. והבית היה קיים 410 שנה. צא מהן 40 שנה שהיו במדבר, ועוד 14 שנה של כיבוש וחילוק שעדיין לא נהגו יובלות, נשאר 836. הרי 16 יובלות ועוד שארית של 36 שנה.

ח. כלב בן יפונה היה בן 40 שנה בשלוח משה עבד ה' אותו מקדש ברנע לרגל את הארץ – כמפורש בכתוב. כשעברו את הירדן, היה כלב בן 78, שהרי עברו 38 שנה משילוח המרגלים עד שנכנסו ישראל לארץ. לאחר שבע שנות כיבוש, כשבאו לחלוק את הארץ, היה כלב בן 85 שנה, כמפורש בספר יהושע.

ט. שמואל עמד בראש 10 שנים לבדו. אז שאלו ממנו מלך והעמיד את שאול ועמדו יחדיו בהנהגה עוד שנה. אחר כך סר שמואל מעם שאול, ושאל מלך לבדו שנתים. אח"כ מלך דוד על יהודה 7 שנים בחברון ואח"כ המליכוהו כל ישראל עליהם ומלך עוד 33 שנה. שלמה מלך 4 שנים עד שבנה את הבית לה'.

דף קיט

ר. א. כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה – מהי מנוחה ומהי נחלה, ומדוע חילקן הכתוב?

ב. האם נהגו בכורות ומעשר בהמה ומעשר שני בתקופת נוב וגבעון?

ג. קדשים שהקדישום בשעת היתר הבמות – מה דין השוחטם והמעלם בחוץ בשעת איסור הבמות? מה דין

קדשים שהוקדשו בשעת איסור הבמות והקריבום בחוץ בשעת היתר?

ד. אלו דינים / עבודות / הגבלות, לא נהגו בבמת יחיד?

א. לסתם מתניין, והיא דעת רבי יהודה בברייתא: מנוחה זו שילה (שאו נחו מכיבוש), נחלה זו ירושלים (שהיתה נחלת עולמים, וכדכתיב בירמיה היתה לי נחלתי...).
רבי שמעון אומר: מנוחה זו ירושלים (זאת מנוחתי עדי עד...). נחלה זו שילה.
תנא דבי רבי ישמעאל: זו וזו שילה. (על שם שנחו או מכיבוש, ושם חילקו הנחלות).
רבי שמעון בן יוחאי אמר בברייתא אחרת (וכן נמצא בברייתא אצל תלמידי ר' ישמעאל): זו וזו ירושלים (ע"ש מנוחת הארון ונחלת עולמים).
ולכך חילקן הכתוב, כדי ליתן היתר במות ביניהן, בתקופת נוב וגבעון. [ולשתי הדעות האחרונות – קשיא].

ב. בתקופת נוב וגבעון, לדעת רבי שמעון לא נהגו כלל חובות שאין קבוע להן זמן, ובכלל זה בכורות ומעשר בהמה. וכן לדעת חכמים (ור' מאיר) שחובות היחיד לא קרבו כלל בבמות, לא קרבו בכורות ומעשר בהמה כלל באותה תקופה (וצריכים להמתין עד שיוממו). וגם מעשר שני לא נאכל במקום הבמות, לפי שהוקש למעשר בהמה. ומשמע שהיה נאכל בכל ערי ישראל. וכן גרסו הראשונים במשנה (עתוס').
לדעת רבי יהודה, בכורות ומעשר בהמה היו קרבים בבמה גדולה. וכן היתה אכילת מעשר שני בנוב ובגבעון לשיטתו.

ג. למסקנא, קדשים שהוקדשו בשעת היתר, השוחטם או מעלם בחוץ בזמן איסור הבמות – עבר על 'עשה' ו'לא תעשה', אך אין בו חיוב כרת. והשיבו על דברי רב כהנא שאמר המעלם בחוץ – ב'כרת'.
הוקדשו בשעת איסור, והקריבם בחוץ בשעת היתר – עבר על 'עשה' (בכך שהמתין ולא קיים מצות והביאם לה'. רש"י קיב: וע"ש במפרשים הסבר נוסף).

ד. הדינים שנתמעטו בבמה קטנה (מהכתובים פתח אהל מועד; לפני ה' וכד'):
סמיכה; עבודת צפון; מתן דם סביב למזבח; כיהון (– זר ועבד כשרים); בגדי שרת; כלי שרת; 'ריח ניחוח'; מחיצה לדמים (– מעלה ומטה במזבח); רחיצת ידו"ר.
וכן: קרן, כבש, יסוד וריבוע, כיור וכנו – בבמה גדולה ולא בקטנה; חזה ושוק בבמה גדולה ולא בבמה קטנה.

לענין האישים הפסולים לעבודה, נתבאר לעיל טו-טז.

דפים קיט – קכ

רא. א. מה דינם של קדשי במה קטנה שהביאום לבמה גדולה?
ב. אברי עולת במת יחיד שהעלו על המזבח, מה דינם?

א. קדשי במה קטנה שהכניסם לפנים מן המחיצות; לדברי רבי אלעזר, קלטום מחיצות ודינם כקדשי במה גדולה לכל דבר.

לפרש"י מדובר לאחר ששחטה בחוץ. והתוס' מפרשים כשנכנסה הבהמה בחייה.
לרמי בר חמא (כגרסת רש"י ועוד), אין להם חיצוי דמים במזבח. כלומר דינם נשאר כקדשי במה קטנה. לפי לשון אחרת בדבריו (לפרש"י), אפילו קדשי במה גדולה, בזמן היתר במות היחיד דינם כקדשי במה קטנה (בדבר הקרב בשתייהם), שאין בהם דין חיצוי לדמים במזבח.

- א. קיימא לן כרבי אלעזר (חזו"א קמא מא, יט).
- ב. לפי הגרסה שלפנינו, ללשון ראשונה רמי בר חמא סובר כרבי אלעזר, וללשון שניה חולק וסובר שקדשי במה קטנה שהקריבם בבמה גדולה נשארו בדינם הקודם ואין להם חיצוי במזבח ולא תרומת חזה ושוק וכד'.
- הכניסם והוציאם, נסתפק רבי זירא האם קלטום מחיצות או כיון שחזרו ויצאו, חזר דינם הקודם. אף אם הכניס הבהמה לבמה גדולה וקלטוה מחיצות, וחזר והעלה אותה בחוץ [בשעת התר הבמות] – פטור מכלום. ואפילו הקדישה מתחילה לבמה גדולה (עפ"י תוס').
- ב. נסתפק רבי ינאי על אברי עולת במת יחיד שעלו למזבח – מהו שירדו (כ"ג רש"י). לדעת רבה לא ירדו ולרב יוסף ירדו.
- לפי הגרסה שלפנינו מדובר על אברים שעלו (ומשלה בהן האור. תוס') וירדו – והשאלה היא אם יעלו; רבי ינאי הסתפק, לרבה פשוט להאי גיסא ולרב יוסף לאידך גיסא.

דף קב

- ר. א. שחיטת לילה בבמת יחיד – מהו?
- ב. עולת במת יחיד, האם טעונה הפשט וניתוח?
- ג. אלו דינים משותפים לבמת יחיד ולבמת ציבור?
- א. שחיטת לילה בבמת יחיד; רב אמר כשרה ושמואל אמר פסולה (כ"ג רש"י. והתוס' בחולין (פא) נראה שגרסו להפך, לרב פסול ולשמואל כשר. ובגרסא שלפנינו לא מסיימי). ובבמת ציבור פסולה לדברי הכל. וכן קדשים שהוקדשו לבמה גדולה, אפילו בבמה קטנה אינם קרבים אלא ביום (כן מבואר בגמרא לדברי רב, כפרש"י).
- אף לדעת האומר יש פסול לילה בבמה, כתבו התוס' (יב. ד"ה יום) שאם עלה לא ירד, אפילו לרבי יהודה הסובר בעלמא (פד). בשחיטת לילה אם עלה ירד.
- ב. עולת במת יחיד; רב אמר: אין טעונה הפשט וניתוח, ורבי יוחנן אמר: טעונה הפשט וניתוח. תניא כוותיה דרבי יוחנן.
- בבמה גדולה, לדברי הכל טעונה הפשט וניתוח.
- ג. דברים ששוו במה קטנה עם במה גדולה לכל הדעות:
- זריקת דם המתירה את הבשר; מחשבת פיגול; מומין [בין במקריב בין בקרב. ע' לעיל טז; בכורות יד:]; טמא (וי"א שאין הדבר מוסכם); זמן (– דין נותר).
- נראה שאין חילוק בין פסול נותר ובין האיסור להותיר – שניהם אמורים בבמה (עפ"י משך חכמה תצוה כט, לד. ע"ש).

בריך רחמנא דסייען

נספח

הנה מאמר בענין הקרבנות, מתוך ספר הפרשיות לזקני רא"א כיטוב ז"ל.

המקריב המתקרב והקרבן

(פתיחה לספר הקרבנות)

תנו רבנן: יום שנברא בו אדם הראשון, כיון ששקעה עליו חמה אמר, אוי לי שבשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי ויחזור עולם לתהו ובהו וזוהי מיתה שנקנסה עלי מן השמים! היה יושב בתענית ובוכה כל הלילה וחוה בוכה כנגדו. כיון שעלה עמוד השחר, אמר, מנהגו של עולם הוא, עמד והקריב שור שקרנותיו קודמין לפרסותיו שנאמר (תהלים ט): 'ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס' וכו'. (שכך דוד מתפלל, שתפילתו תיטב לה' מן הפר שהקריב אדם הראשון שהיה 'מקריין', כלומר שהיתה קרנו נראית לפני 'מפריס' – קודם שנראו פרסותיו. שכל מעשי בראשית בקומתם נבראו, ומגודלים בקרניהם, וכיון שיצאו מן האדמה, הקרנים נראו תחילה לפני הפרסות). ואמר רב יהודה אמר שמואל: שור שהקריב אדם הראשון, קרן אחת היתה לו במצחו וכו'.

קרבן ראשון בעולם – בעמוד השחר הראשון בעולם

אדם נברא ביום הששי למעשי בראשית. בו ביום חטא, בו ביום נידון ובו ביום נטרד והלך לו. אעפ"כ, לא ראה חשכה עד צאת השבת שלמחרת בריאתו. שכן האור שנברא ביום הראשון למעשי בראשית היה משמש בעולם שבעה ימים ולא נגזו אלא עם שקיעת החמה של יום השבת. ושמש וירח ביום הרביעי נתלו בשמים והיה זה משמש ביום זה משמש בלילה, ואולם גם עלותם על הארץ וגם שקיעתם לא עשו רושם בעולם לענין האור. אור שבעת הימים לא פסק והוא היה מרובה שבעתיים על אור השמש. על כן כששקעה החמה בליל שבת לא ירדה חשכה בעולם. כיון ששקעה חמה במוצאי שבת ועמה נגזו אור שבעת הימים, אז ירדה חשכה גדולה, וכך היו אדם וחוה וקין והבל, שגם הם נולדו ביום הששי, שרויים בחשך כל הלילה ובוכים. כיון שראה אדם הראשון עמוד השחר של יום ראשון שמבצבץ ועולה, והיום מאיר והולך – זה היה מעשהו הראשון: עמד והקריב קרבן ראשון בעולם.

קרבנו של אדם הראשון

בעמוד השחר של יום ראשון כשעלה בדעתו של אדם להקריב קרבן, מה בחר לקרבן? לא לקח מפירות הארץ אלא מן החי. ומן החי בחר רק את השור, אותו שור-פר שנברא ביום שנברא הוא, ביום הששי, וקודם לו.

ואותו שור שבחר לקרבנו – יחיד היה בעולם במינו, שכן בריאתו בבת אחת היתה, ויצא שלם מן הארץ, ונראה ראשו וקרנו קודם שנראו רגליו ופרסותיהן. אותו שור, רק קרן אחת היתה לו במצחו. תאמר שבהעלותו השור על המזבח לקרבן, הכחיד אדם את מין השור מן העולם? הרי לא היה בעולם אלא הוא ושחטו – אין הדבר כן, אלא כשם שאדם וחוה הולידו בנים ביום בריאתם, כך היו שאר בעלי החיים מולידים וולדותיהם באותו היום, וכן שור זה כבר הספיק להפרות בת זוגו והוליד וולדות עוד באותו יום; והיו וולדותיהם של השור ובת זוגו דומים להם בכל, חוץ מבאותם השינויים הנזכרים כאן – כשנולדו היו בלי קרנים וכשצמחו להם קרנים לאחר מכן – קרנים שתיים היו להם ולא אחת; – ראה אדם וולדות לשור, לקח הוא את השור הראשון והעלהו קרבן ראשון לשמים עם עלות עמוד השחר הראשון בעולם.

דברים של תימה

אדם חטא ונידון, ראה חשכה ונתירא, עלה השחר ונרגע – מה ראה שעמד והקריב קרבן? והרי לא נצטוו על קרבנות; גם לא ראה מעודו מקריבי קרבנות. למה בחר שור לקרבנו ולא לקח מפירות הארץ? למה בירר לו לקרבן אותו שור ראשון? למה נשתנו וולדותיו של שור ראשון שהם נולדו בשתי קרנים והוא באחת? ענין מה שאמרו חכמים בקרבנו של אדם הראשון: עמד והקריב שור שקרנותיו קודמין לפרסותיו – מה ענין זה שייך אצל קרבנו של אדם הראשון? ולמה אמרו חכמים בקרבנו של אדם הראשון: 'קרנותיו' בלשון רבים, והלא רק קרן אחת היתה לו? – אכן ראויים דברי חכמים לעיון ולדקדוק, שאם נזכה להבין שמץ מחידותם או אז יהא לנו פתח ליכנס בו לספר ויקרא, ספר תורת כהנים ועבודתם בקרבנות מזבח.

הכתר המכתיר הכל

ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ ואת כל אשר בם, ואדם נברא אחרון כדי שימצא הכל מוכן לפניו, והוא הכתר לעטר הכל. כיון שהוא מעטר הכל, לפיכך נברא אחרון והוא עליון על הכל. אפילו היו שם גם כתרים אחרים לפניו, הרי הוא כתר עליון, מלך המלכים. והקרוב אליו מכל שאר הברואים – השור. נברא מן האדמה כמותו; מלך הוא גם כן, מלך בבהמות; טהור הוא כמוהו ונברא ביום הששי קודם לאדם ואחרון לשאר ברואים. רחוקים ממנו האריה וכל חיות הארץ שנבראו לפני השור. וכל צפור כל כנף רחוקים עוד יותר כיון שהקדימוהו בבריאה, ואילו דגי הים רחוקים מן האדם יותר מכל נפש חיה, כיון שראשונים היו ליברא לפני כל נפש חיה. וכן אתה מוצא שמעשה היום הרביעי, המאורות, ריחוקם מן האדם מרובה, שכן קדמו לו

בבריאה שני ימים. רחוקים יותר מעשי היום השלישי, כל דשא וכל עשב וכל פרי. ברם הרחוקים מכולם – שמים וארץ גופם שנבראו ביום הראשון. והאדם הכתר העליון, כיצד הוא יכתיר את הכל, והלא ריחוקים מריחוקים שונים מבדילים בינם לבין האדם? לפיכך ברא הקב"ה את עולמו כך שיהיו כל בראיו ניזונים אלה מאלה וקשורים אלה באלה. אף את האדם עשה שתהא חיותו תלויה בשאר בראים, ניזון מהם למחיתו והם ניזונים מהדרו.

למען תת מהוד האדם על כל הבריאה בשה

אתה מוצא, כל הנבראים כולם – למען האדם נבראו, ונתלים בו והוא תלוי בהם. ברם יש מהם שקרובים אל האדם בבריאה ובמהות, ויש שרחוקים ממנו בבריאה ובמהות. אינו דומה הדומם המת אל הנברא שיש בו נפש חיה מעין חיים שיש באדם, הרי זה שוני של מהות; וכן בבריאה – שהנבראים הדוממים ראשונים היו בבריאה, והאדם אחרון, והם רחוקים ממנו, ואילו כל בעלי החיים קרובים אליו יותר, שכן נבראו ביום אחד עמו או יום אחד לפניו. רצה הבורא שכל בראיו יהיו אחודים באדם בשה ונהנים מיזו במדה אחת, לפיכך ברא עולמו כך שתהא מחייתו של אדם ופרנסתו נתונות בנבראים הרחוקים ממנו יותר מבקרובים אליו, וכך יהיה מיזוגם עם האדם שווה בכולם, והיתה הבריאה כולה אחת והאדם כתר על כולם באותה מדה.

אור השמים והדומם שבארץ, ראשונים הם למחיתו של האדם. אלמלא אור השמים לנשימתו וקרע מוצקת לרגליו בארץ, אי אפשר לו להתקיים אפילו שעה אחת, מיד היה נחנק וטובע ומת. ואלמלא המים לשתייתו לא היה האדם מתקיים כלל.

אחריהם כל עשב וכל פרי העץ למאכלו, שאין האדם מתקיים בלעדיהם זמן מרובה. המאורות שהאדם נהנה מהם אור וחום ממוזג, אף הם חיים הם לאדם, ומתלותו של האדם בהם – חיים גם להם.

ברם, כל אשר נפש חיה בהם שנבראו ביום בריאת האדם, ואפילו אלה שנבראו יום אחד לפניו, קרובים הם לאדם יותר מכולם, לפיכך די להם בקרבתם שבבריאה אל האדם שיהא קשרם עמו אמיץ ומתקיימים מתוך קרבה זו וקשר זה. אין חיותו של אדם תלויה בהם ואעפ"כ קיומם מובטח מפני הקרבה שביניהם. יהו אלה נתונים לאדם 'לעבדה ולשמרה' ולא למאכלו – לא הותר לו לאדם הראשון בשר מן החי. אין צורך לו בהם ולא צורך להם כל זמן שהאדם בגדולתו כאשר עשאו אלקים ואין ביניהם פירוד יותר מזה אשר עשה אלקים.

לא הותר לו לאדם לאכול מן החי אלא לאחר החטא ששידד את מנגנון הסימפוזיה שבבריאה והביא פירוד בעולם, פירוד בנבראים בינם לבינם, בין כולם לאדם ובינם לבין היוצר, ונמשך החטא ונתחלחל בעולם ונעשה לו קבע עשרה דורות עד נח. אז הותר מאכל בשר לאדם כדי לאחות את הקרע שנפל גם בין האדם לכל חי ושוב יהא בעל-החיים דבוק באדם בגופו ונחשב עמו כמודו.

תשובה – אור שלאחר החשך

כשחטא אדם וגורש מגן עדן עוד באותו יום שנברא, ביום הששי, עדיין היתה לו ארכה כל יום השבת, שלא ניטל ממנו אור שבעת הימים כל אותה שבת. יצאה השבת פסק האור וירדה חשכה לעולם. אז ראה והבין מה גרם החטא, ואמר: זוהי מיתנה שנקנסה עלי מן השמים! והיה בוכה כל אותו הלילה וצועק, לחשך ירדתי, לא אראה עוד אור! באור פני מלך – חיים, ובסילוקו של האור – מות!

כיון שעלה שחרו של יום ראשון בשבת, אמר: מנהגו של עולם הוא זה... מנהג של איזה עולם? לא של עולמו הראשון, שהרי כבר עליו לילה אחד, ליל שבת, והאור עמו שורה, אלא זה מנהגו של עולמו החדש, עולם שאחר החטא; בתחילה החושך יכסה ארץ ואחר כך השחר עולה ומאיר. אין אור אלא אם קדמו החשך תחילה ואין חשך שאין האור בא אחריו; – אז עמד והקריב שור שקרנותיו קודמין לפרסותיו. ואמר רב יהודה אמר שמואל: שור שהקריב אדם הראשון, קרן אחת היתה לו במצחו. תפס דרך תשובה והקריב קרבן שלמים.

קרבן

בעולמו הקודם של אדם, בעולם שלפני החטא – אין שום קרבן. עולם שכולו אורה, הכל נראה וקרוב זה לזה, וכולם כאחד רואים את בוראם וקרובים אליו – מה מקום לקרבן? בעולמו של עתה, בעולם שלאחר החטא, לאחר שירד חשך ונפל פירוד וריחוק בין הברואים מזה לזה, ונעשתה מחיצה מבדלת בין כולם לבוראם, מה יעשה אדם ויאחה בו קרעים ושוב יתקרבו המרוחקים למקום קריבתם ותאיר להם חשכתם? – יעמוד ויקריב קרבן לשמים. קרבן תחת סורחן. על האש תחת נפילה בתהום חשך. אש על המזבח במקום אש היצר המתנפח. דורון תחת גזל.

היה אדם דן בלבו: חטאתי לבוראי ונתחייבתי מיתה – הריני כשב לעפרי על גבי המזבח; – יצור כפוי אני ונצטוותי לבלתי שחת בפועל ידיו – הרי כל העולם שת תחת רגלי וכולם מעורים בי ואני היותי בהם, אקח אחד מן הברואים ואביאנו קרבן תחתי, והרי שלי הוא וכאחד מאברי, נפש תחת נפש, חלבו ודמו תחת חלבי ודמי, וזו תהא מיתה שנקנסה עלי מן השמים; – ושור זה שנברא עמי כמו יחד, אותו אביא על מזבח כפרתי. מה אני תחילת בריאתי בכל כבודי והדרי נבראתי, וכשהרעותי את מעשי קיפחתי את כבודי והדרי ומיעטתי, אף הוא בכל כבודו והדרו נברא בתחילה, ולא עוד אלא שהוד קרנותיו ועוזן קדמו בבריאה לפרסות רגליו, וכשחטאתי אני, שוב לא היו תולדותיו כיוצא בו – עכשיו שחטאתי ונתמעטתי, שוב איני ראוי להשתמש בשלם שבבריאה – יעלה הוא קרבן לשמים ותשוב הגדולה לעושיה, ואני די לי בשיירי, בתולדותיו; –

שור זה קרן אחת לו במצחו. כל סגולותיה של קרן, כולן באחת היו טבועות בסוד הבריאה. היא קרן הישע, כמו שאתה אומר (שמואל-ב כב): 'מגני וקרן ישעי', והיא קרן מנגחת – 'וקרני ראם קרניו, בהם עמים ינגח' (דברים לג). היא קרן הכבוד – 'וירם קרן משיחו' (שמואל-א ב). והיא קרן האורה – 'קרן אור פניו' (שמות לד). היא קרן המלחמה והאזעקה – 'והיה במשוך בקרן היובל' (יהושע ו). והיא קרן היסוד והפנה לבנין, כמו שאתה אומר (שמות כט): 'קרנות המזבח'.

כל מדותיה של קרן, מיוצר אחד יוצרו ולכבודו בראן וכולן באחת טבועות. עכשיו שחטאתי וירדתי אני מגדולתי ונעשיתי קרוע ושסוע במלחמה שבין הטוב לרע וגרמתי לפירוד שבין העולמות והמדות השונות, ואני וכל העולם שעמי קרועים ונתונים למשיסה בין שנים, יצר טוב ויצר הרע – שוב איני ראוי להשתמש באותו שור עם קרן אחת במצחו. יעלה הוא קרבן לשמים וישוב הכבוד לבעליו, ואני ועולמי ירדנו ודי לנו מעתה בנותר ובשיריים מן העולם השלם שנברא בתחילה; –

הנה זה השחר שהאיר עלינו לאחר חשכת הלילה, אות הוא לנו וסימן למנהגו של עולם שהתחדש עלינו – כך יהא מנהגו של עולם מעתה, החשך לא יחשיך לעולם, החשך אינו חשך גמור כי צפוי לו אור השחר שיבוא אחריו; האור לא יהיה אור גמור שכן מה הוא אור זה לעומת אור שבעת הימים, אור בראשית! גם בחשיכה וגם באורה מלא הוא העולם חשכתו של החטא וריחוקו, ואין לו לאדם אלא התשובה שלאחר החטא, הקרבן שלאחר הסורחן, וקבלת היסורים שלאחר מעדני הנחש המסית; –

עלה שור על המזבח, עמך אני שם – – –

כך תפס אדם הראשון דרך תשובה וידי וקבלת יסורין באהבה עם הקרבן הראשון שהעלה על המזבח, וכך קבעה תורה דרך תשובה לחוטא עם הקרבן המכפר לאחר חרטה וידי וקבלת יסורין כשהוא וקרבנו נעשים אחד להעלות אשה ריח נחוח לה'.

קרבנם של קין והבל

מה חטא חטאו קין והבל שרצו לכפרו בקרבן? – שלשה הם שרשי כל החטאים שבעולם: הקנאה, התאוה והכבוד, והם מוציאים את האדם מן העולם. כך הוא סדר שרשי החטא הנוהג בעולם מלא, בטרם ידע אדם לבקש כבוד לעצמו ובטרם נמלא לבו תאוה אחרת, כבר עולה בו קנאת איש מרעהו, קנאת קטן מקטן כמוהו; גדל בחטא, מתוודע אליו אח"כ גם שורש חטא התאוה; גדל יותר, התחיל מבקש כבוד מזולתו. ואולם בעולם של ראשית, שונה היה סדר החטאים שנתוודעו למין האדם; –

כשהסית הנחש הקדמוני את אדם הראשון, לבדו היה בעולם, וחווה – עצם מעצמיו ובשר מבשרו, מה מקום לקנאה וכבוד שיהא ניסת בהם לחטוא? לפיכך הסיתו והכשילו בחטא התאוה והוא היה הראשון בחטאות אדם; –

נשתרש חטא זה בעולם ולא תוקן בתשובה, גרר זה חטא אחר. מן התאוה באו צאצאי אדם אל חטא הקנאה, שכך היה ארסו של נחש מפעפע במין האדם עד כדי לכלות ולשחת הכל. רק שנים הם בעולם, קין והבל, ואין די להם במלואו. זה רוצה לדחוק רגלו של זה וזה רוצה לדחוק רגלו של זה, לא מפני המחסור שלו אלא מפני המילוי של זולתו – מפני הקנאה. בסוף נתפשרו: קין לקח כל מקרקעי עולם והבל לקח כל מטלטליו.

נתפשרו, אבל לא השלימו. אכולי קנאה לעולם אינם רואים בטובת עצמם ומתמלאים הנאה אלא רק טובת אחרים רואים תמיד ומתמלאים רוגז. ראה אותם אדם אביהם כי ברע הם, אמר, זה כחה של עבירה ראשונה שלא תוקנה, ונמסר עולם ביד החטא ועבירה גוררת עבירה – לכו ופייסו בוראכם מן העבירה הראשונה וסרה מכם גם עבירת הקנאה.

קרבן של פיוס

'ויהי מקץ ימים' (בראשית ד) – יום י"ד בניסן היה, יום שבו עתידים ישראל לשחוט פסחיהם לה' – 'ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה' – זרע פשתן קצר משדהו באותו יום, לקח מעט ממנו והביאו מנחה לה'. נבהל להון היה ונעשה כגונב דעת העליונה. אמר לקב"ה, וכי מזה אכפת לך בין זרע פשתן לביכורי ענבים, טול לך מזה שהבאתי והתפייס בו מחטאתי. חשש שמא ייעני הוא ואחיו ישאר בעשרו.

לא נתפייס. ולא עוד אלא שהגדיל חרון. המעלה מנחה לשמים באמת ובתמים, כך היא מדתו שאומר לקב"ה, אני את נפשי חייב לך ואתה אינך חפץ בקרבנות אדם – קח את מיטב כחי ואם יתקבל לפניך ותשאירני בחיים, לא אהא נהנה אלא מן השיריים; ואולם קין, כל מיטב שמר לעצמו ואת הגרוע הביא לשמים – אין זו מנחה אלא תועבה.

ואולם הבל מדה אחרת היתה בו – לא נטל עצמו ראשון להביא מנחה אלא לאחר שנתקנא באחיו 'הביא גם הוא', אלא כשהביא, 'מבכורות צאנו ומחלביהן' הביא. אמר, אפילו אני מחזיר לשמים הכל, איני מחסר משלי כלום כי מידו הכל ומידו אני נותן לו – 'וישע ה' אל הבל ואל מנחתו'.

ברם, לא נתרפא העולם בקרבן זה של שניהם, לא מן החטא הראשון של התאווה וגם לא מחטא הקנאה. הבל נהרג וקין נטרד. שניהם תמו נכרתו וחרבות קנאתם לנצח נשאר בעולם והיו מפעפעים בו עד שבאה פורענות שלישית בעקבות השתים הראשונות, הכבוד נתלזה לתאווה ולקנאה ואמרו להוציא את האדם מן העולם. בא דור אנוש ועשה את האדם אלהות ואת האלקים חולין כדי שיתדמה אדם לעליון וינחול כבודו, אז הוחל בעולם פולחן לעבודה זרה עם קרבנות תועבה לאלילים.

עבודה זרה ותקרובותיה

ימים רבים היו בעולם שלא היתה עבודה זרה כלל, והיו כל בני אדם יודעים את ה' בלבד, בדורו של אנוש החלו בני אדם טועים אחר אמונות תפלות ופשטה עבודה זרה בעולם, שהיו עושים את הכוכבים ואת המזלות אלהות, ובודים להם עוד דברים הרבה של תוהו ואפס, ומשתחוים להם ומשרתים לפנייהם ועושים להם פולחנות משונים ומתועבים, ומביאים לפנייהם תקרובות הרבה, מי בטעות ומי בכוונה להכעיס את בוראם ולהדיח עולם מעבוד את יוצרו. ואף אנוש מן הטועים היה, ולא נותרו בעולם אלא מעטים שלא סרו מעם אמונת אמת ורובם

הלכו אחר ההבל. אז עלה אוקינוס והציף שלישי של עולם ואבדו רשעים הרבה, ואין אנו יודעים אם היה זה באמצע ימיו של אנוש או בסוף – כארבע מאות שנים קודם המבול. גם לאחר שאבדו הברורים שבין הרשעים, נשאר עולם עבודה זרה ופולחנותיה ותקרובותיה שלא סרו מהם בני האדם קודם המבול, וגם דבקה בהם לאחר המבול, בבני חם ובבני יפת וגם ברבים מבני שם בן נח.

בין קרבן לתקרובת

לא נקרא 'קרבן' אלא זה שמביאים לשמים, ואילו זה שהסוגדים לאלילים מביאים לאליליהם, יחדה לו לשון הקדש שם בפני עצמו – תקרובת, כדי להבדיל בינה לבין קרבן קדש. שור שהקריב אדם הראשון, קרבן היה ודאי, שכן היתה בו קריבה בין אדם למקום לאחר הריחוק שמן החטא; וכן המנחות שהביאו קין והבל לשם קריבה באו, ואולם אותם הפולחנות שעשו ושעושים כל עובדי עבודה זרה שמדור אנוש והלאה, כל עצמם אינם נעשים אלא למען הבא ריחוק בין אדם למקום. כי תועבת ה' אשר שנא עשו לאלהיהם.

הם ביקשו לעקור את האדם מזיקתו אל האלקים בוראו ויוצרו זנו ומפרנסו, לכן חקרו ודרשו במסורת אבותיהם ובמה שהשיג שכלם לדעת מה חביב לפני המקום ומנעו את האדם מלעשות, ומה שנאוי לפניו – ולימדם איכה יעשו.

הקב"ה אוהב את החסד ואת הרחמים ואין שנאוי לפניו כאכזריות מן האיש על רעהו וכל שכן מן האב לבנו או מן הבן על אביו, ואין לך תקרובת יפה לעבודה זרה משרפת הבן או הבת למולך, וכל עוד לא הביא אדם אפילו אחד מבניו למולך – נקרא 'חוטא', והכתוב צווח (דברים יב): 'כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם'; –

נשאר הבן בחיים וגדל והמתין עד שנזדקן אביו ונחלשו כוחותיו, אתה סבור שחומל את אביו וסועדו וגומלו טובה? אם עושה כן הרי הוא מפר ברית עם אלהיו שמלמדו להרע ולהתאכזר, אלא כאן מצא הבן מקום להתמחות ברשע – אמר רבי עקיבא: אני ראיתי נכרי שכפתו לאביו לפני כלבו ואכלו.

הקב"ה ברא עולמו בגדרי צניעות ותפארת, וברא את בריותיו משפחות משפחות, וכל בריה למינה ולמשפחתה, ועובדי האלילים עיקר תועבותיהם וכישופיהם בנשים מלהיבות יצרי האנשים בפומבי וכשמשתלהבים הם עושים כל מעשי זוועה נגד חוקי הטבע והיא להם 'עבודה תמה' לאלהיהם. והם הולכים ומאנסים את הטבע בזרעי כלאים והיא להם מצוה גדולה ובשעת מעשה 'מצוה' זו מתעבים דרכם בגלוי במעשה משגל שלא כדרך הארץ וגידולי נטיעות אלה הם אצלם 'קדש קדשים'.

אין חביב לפני המקום לקרבן אשה ריח נחוח מאיפת קמח שהיא מנחת עני, כי את נפשו הוא נותן באהבה לאלקיו, ואם בהמה יביא קרבנו לא יביא אלא מבהמות בית – שור או כבש או עז שגדלים עמו בבית וחומלם וכל ימיו מתנהג עמם באהבה והם נשמעים לו וכרוכים אחריו וכשמעלה אותם על מזבח – נפשו עולה עמם שם ונצרפת ומתלבנת בטהרה ובאהבה עד כלות הנפש; ברם תקרובות עכו"ם אינן ככה אלא יוצאים ליערות וצדים אריות ודובים ושאר חיות יער ומדבר ומביאים אותם אל במותיהם וחוגגים את נצחונם על הטורפים הללו לומר: כחנו לטרוף

גדול משלכם, אנחנו ואפסנו עוד! ולא נותנים מלח על טרפם שהמלח מצמק הבשר והם רק לכבודם מתכוונים ולהנאת גאוותם, לומר: ראו זה ענק שהפלנו! ומביאים עמם סולת ומנפחים אותה בשאור ומהדרים אותה בדבש כאומרים: אך מפוארת תקרבנו, ואולם היפה שבמתנותיהם לאלהיהם וה' מהודר' ביותר – שבעה עטלפים ושבעה עכברים ושבעה מיני שרצים אחרים אחד מכל מין – הכל בשביל להגדיל כיעור תחת יופי ותפארת. אכן הם כעורים ואלהיהם מכוערים ותקרובותיהם הכל כיעור אחד ככיעורו של פעור שהכל מתגלים בפניו בכיעורם וכמרקוליס שאין שם אלא מעשה הפקר של השלכת אבנים, הרס וניפוץ הכל והוא להם עבודה משובחת...

ואת השור לעולם אין מעלים מנחה כי הוא להם כאלוה, והשה – אלוה ממש שאליו מזבחים, והשעיר – שד שאותו עובדים ואליו יקטירון.

קרבנו של נח

כשיצא נח מן התיבה ומצא כל העולם חרב ושמם, לא מצא נוחם אלא במה שבטלה עבודה זרה מן העולם ואתה תמו נכרתו עובדיה, הללו שהביאו עולם מבונה לידי אותו חורבן. עכשיו הוא בא לבנות עולם חדש, אמר, ולואי שלא יהא סופו של עולם זה שאני בא לחדש בנינו, כסופו של עולם שנחרב ולא ידבק ביד זרעי מן החרם הראשון לעולם – עמד והקריב קרבן לשמים. אחז מעשה אביו, מעשה אדם הראשון שלאחר טירודיו מגן עדנו הקריב קרבן לשמים. והגדיל נח יותר מאדם הראשון, שאדם לא הקריב אלא שור שהיה קרוב אליו יותר משאר הברואים, ובהקרבנו חש כאילו את נפשו מקריב לשמים, ברם נח – ויקח מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור ויעל עולות במזבח; –

אמר נח, אדם הראשון לאחר שחטא, פירוד גדול נעשה בינו לבין כל הברואים ומכולם לא מצא אלא השור לבדו שיהיה קרוב אליו ביותר ושיהא מכפר בעדו ומרצה עליו ותהא העלאתו על המזבח כהעלאת עצמו והשבת נפשו לבוראו ויצרו, אני איני כן אלא כמה טרחתי וכמה יגעתי על כל נפש בהם שנה תמימה, להחיותם להאכילם להשקותם ולעשות להם כל צרכיהם ושם בני עמי בכל הטורח הגדול הזה. כמה נקשרנו אליהם כולם קשר של יסורים אין ספור וכמה נקשרו הם כולם אלינו, עכשיו עולם חדש עומד להבנות – לא יהא עולם בנוי ועומד אלא על אהבתך בלבד רבש"ע. למענך אנו בונים עולמך, למענך אנו חיים, ובעת נחטא מרצונך אנו מקבלים באהבה כל יסורים עד כדי שובנו אל עפר ושוב גם אתה ותצרפנו מחדש וכבריות חדשות נהא לפניך, נשמות טהורות; –

ואת כל נפש חיה טהורה נשתף בקרבנו-מקרבנו, כי כולם כמונו קשורים יחדיו, ואולם כל נפש חיה שאינה טהורה לא נשתף עמנו ביסוד האהבה של הבנין החדש כי הרבה כיעור נותר בהם מן העולם הישן. אין הם מכירים את בעליהם ולא מכירים בטובתם, טורפים הם זה את זה ואינם חומלים. מעטים הם בעולם, חיה יחיד אבל לא הם יהיו מרצים לנו. קטגוריה הם מעוררים בעולם ואין קטיגור נעשה סניגור. ועוד, שהם מזכירים עון הדורות שקילקלו – רק כל בהמה טהורה וכל עוף טהור, רק הם בלבד יירצו לקרבן. אני המקריב ושם בני הכהן המכפר; – למען ידעו דורותי כי באהבה ובחסד וברחמים האדם נרצה לפני קונו, ובהכנעה ובמסירות נפש לשמים ובהודיה על מדת הדין כעל מדת החסד, רק באלה ירצה. באלה בלבד!

זאת תורת קרבנו של נח לאחר המבול אשר הגה בלבו בטרם נצטוו על כך, והסכים הקב"ה עמו – 'וירח ה' את ריח הנחוח ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם וגו'.

תקוה לאדם על פני האדמה, אם כזה הוא קרבנו לשמים – קרב אקרבנו בקרבנו – 'וירח ה' את ריח הנחוח' וגו'.

אך זה היה קרבן!

כשפתח נח את התבה וניטלו המנועולים שסגרו בעד כל חי ויצאו כל הבהמה, כל החיה וכל העוף – לא נתפזרו למקומותיהם ולא ברחו כברוח חיה מכלאה אלא נשארו עומדים בחוץ כולם יחד. קשה עליהם פרידתם מנח. בנה נח מזבח להעלות עליו קרבנות פיוס – כולם נדחקו אליו כמתחננים: אדוננו כהננו – אותי הקרב! ולא בחר נח אלא במי שבחר אז. נשארו הכל עומדים וצופים בקרבנם והכל לב אחד ליצר ולבורא – ההיה לקב"ה עוד כזה 'מנין תפלה' בעולם? אכן היה שם להריח ריח טוב שעולה מכל חי מכל יצורי עולם יחד. גמרו 'תפלתם' אז ציוה נח ונתפזרו כל אחד למקומו.

קרבנם של האבות

עשרה דורות שאחרי נח, ונח עצמו עדיין קיים בעולם ושם בנו עמו, עמד אחד מבני בניו, הוא אברהם ומצא את העולם שכבר חזר ונתמלא תועים ומתעים המדיחים כמעט כל באי עולם מעם אלקי אמת וממלאים אותו תעתועי עבודה זרה וכיעוריה. מזבחים ומקטרים לאלילים ומעלים בניהם באש ועושים את האדם ליצור נבזה מכל שאר יצורי תבל. החסידים המעטים שנותרו בעולם נדחקים בקרן זוית, אין שומע לנח לשם ולעבר, הכל נשמעים לנמרוד ולסיעתו בלבד. אז פנה אברהם עורף לכל עולמו של נמרוד, כולם בעבר אחד והוא בעבר אחר. חרף נפשו ויצא כנגד נמרוד ולא שת לבו לחסנו לגבורתו ולאכזריותו. הקהיל קהילות ולימד צדקה ומשפט והרגילם במעשים של חסד ורחמים. שיבר אליליהם ותיעב בפניהם כל פולחנותיהם ותקרובתיהם – אך שקץ הם כולם ואין בהם מועיל כלום!

זכה אברהם ויבחר ה' בו ובזרעו אחרי – יצחק בנו ויעקב בן בנו שנעשו שלשתם אבות העולם וכל מעשיהם ודרכיהם, תורת אמת לכל הדורות.

אף הם היו בונים מזבחות ומעלים עליהם קרבנות לשמים ורבים מבני המקומות מתאספים עמהם בעבודתם את ה' והם קוראים בשם ה' א-ל עולם! – א-ל אחד יש בשמים ובארץ ואין זולתו מעולם ועד עולם והוא יתברך אין חפץ לפניו לא בקרבנות אדם ולא באלפי מריאים. אין חפץ לה' אלא בעשות צדקה ומשפט וכו'.

חטא אדם לבוראו והשחית ביצוריו ובא להתכפר, יהא רואה עצמו שמעל בנפש חיה שנפח בו בוראו וחייב להחזירה לבעליה, והוא נוטל אחד מבעלי החיים הטהורים שהם עמו ומביאו אשם נפשו. זובחו, פושטו ומנתחו ומעלה חלבו ודמו על מזבח ה' ורואה עצמו כאילו בו ובחלבו ובדמו

נעשו כל המעשים האלה והרי הוא עכשיו שב וחוזר לתחיה מצורף ומלובן מחטאו הראשון; – זה מעשה הקרבנות של אבות העולם אברהם יצחק ויעקב, שחידשו בעולם לעשות כמעשיו של אדם הראשון יצור כפיו של הקב"ה, וכמעשיו של נח צדיק תמים. ואף הקב"ה רצה במעשיהם וכתבם בתורה ונתנם מצוה לדורות עולם – 'את קרבני לחמי לאשי ריח נחוחי תשמרו' וגו' – כביכול הקב"ה נהנה מקרבן זה וריחו ניחוח לפניו.

מעשה אבות – תורת הבנים

כשנכתבו מצוות הקרבנות בספר תורת האלקים, בספר ויקרא ובשאר מקומות בתורה, באותה שעה ידעו הכל שכל דרכיהם ומעשיהם של האבות הקדושים שעשו בחייהם – הכל תורה מן השמים שעומדת לעד. צא ולמד, האבות לא נצטוו על הקרבנות. מאליהם באו אל העבודה הזאת ומכליותיהם אשר נבעו חכמה; והנה בחר ה' בדרכיהם וקבען מצוות לעד, ובדרך זו זוכה אדם לקרבה אל האלקים ולהשראת שכינה. 'קרבן' – המקרב את המתקרב לה' החפץ בקירובו. ומכאן אתה למד גם על מדתם של רשעים, זה לעומת זה, שהרי דורות הראשונים של הרשעים ועובדי האלילים הקדמונים שאעפ"י שלא נגלו להם כל תעלומות טומאה, מאליהם חשו איזו דרך טומאה ושיקוף והלכו בה; תדע, שכשרצה הקב"ה לקרב בניו לדרך האמת והזהיר אותם בתורתו על המעשה אשר יעשון ועל המעשה אשר יתרחקו ממנו, פסל את כל מעשיהם של עובדי האלילים וציוה על המעשה אשר פסלו הם. ולא עוד אלא שהבטיחה תורה כל היעודים הטובים לעוקר עבודה זרה והזהירה בכל האזהרות והענשים הקשים על עובדיה והעושים כמעשיהם; –

הם אומרים: הישמר לך פן תיגע בטלה זה שהוא אלוה והוא יביא מיתה על הנוגעים בו! והתורה ציותה לאמר (שמות יב): '... וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות וגו' ועבר ה' לנגוף את מצרים וראה את הדם (של טלה הפסח) וגו' ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף'.

הם אומרים, עבדו את הכוכבים והאלים ותתן הארץ יבולה, והתורה מזהירה (דברים יא): 'השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים וגו' ועצר את השמים ולא יהיה מטר' וגו'.

ריח נחוח אשה לה'

אתה מוצא הקרבנות שציותה עליהם תורה, מיעוטם קרבנות יחיד הבאים כפרה על החטא ושעליהם נאמר (ירמיה ז): 'כי לא דברתי את אבותיכם ולא ציויתים ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח, כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם והלכתם בכל הדרך אשר אצוה אתכם למען ייטב לכם' – מוטב שלא יחטא אדם ולא יצטרך לכפרה. ואולם רובם של קרבנות, קרבנות צבור הבאים בחובה תמיד ועליהם נאמר: 'ריח נחוח אשה לה'. בין כך ובין כך לא נקרא 'קרבן' אלא על שם הקירוב הנעשה על ידו בין ישראל לאביהם שבשמים, והמביא קרבן זוכה להשראת השכינה וכאילו

אוכל משלחן גבוה. כביכול, הקב"ה הוא אוכלים משולחן אחד והמקריב נהנה מזיו השכינה. אתה מתמה: הקב"ה שכתוב בו (דברים ד): 'אש אוכלה הוא', כיצד יכול אדם קרוץ מחומר לדבקה בו? ומה הוא קרבן זה שנאמר בו (במדבר כח): 'קרבני לחמי לאשי ריח נחוח' והלא הוזהרנו (דברים ד): 'כי לא ראיתם כל תמונה' וגו'. אינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף – כיצד נאמר בו כביכול שהוא נהנה מלחם קרבנו והאדם המקריב אף הוא נהנה מזיו – 'ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו' – אתמהה!

נשינו טובה

לאחר שחרב בית המקדש ובטלה העבודה שם, אדם מישראל בא לבית הכנסת בימי חג ומועד, למקדש מעט ושם הוא מתנה צערו: 'ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו ואין אנחנו יכולים לעלות וליראות ולהשתחוות לפניך ולעשות חובותינו בבית בחירתך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו' וכו'. בריחוקנו היום ריחוק כל כך מופלג בזמן במקום ובשכחה כה רבה, כבר אפשר לנו להוסיף על תינוי זה של צער ולומר: ואין אנו מרגישים בחסרונם וכאילו טוב לנו חס ושלוש בהסתתר פנים – – –

אכן, נשינו טובה. משל לבן מלך שנשבה והשלך לבור חשך, ועשה שם שנים הרבה. אומרים לו, עתיד אתה לשוב לפלטרין וליאור באור פני מלך! והוא אומר, כל זה למה אני צריך? אינו רוצה אלא בפנס קטן שמראים לו שוביו לעתים רחוקות...

ולעצם ענין התמיהה: כיצד תיתכן הנאה מזיו השכינה מבשר הקרבן וכאילו שלחן אחד כביכול לקב"ה ולקרוץ חומר? – והלא דברים רבים יש בעולם שהכל מודים בקיומם ואין דעת אדם משיגתם כיצד הם. אלא מתוך שנראים לעין מודים בקיומם אע"פ שאין יודעים איך. אף כאן אל תתמה אלא צפה לישועה ותחזינה עיניך בשוב העבודה לדביר הבית ואשי ישראל ותפילתם יתקבלו ברצון או אז יאירו עינינו ותתענג נפשנו בענגו של הזיו המיוחד הזה, אם נבינהו ואם לא נבינהו.

אמר ר' צדוק הכהן זצ"ל וזו לשונו:

ושמענו בשם הרה"ק היהודי זצוק"ל שהוכיח את העם לזרום בתשובה מאחר שהזמן קצר מאוד בתכלית אלף הששי עד עת קץ ואין עוד פנאי לתקן ע"י גלגולים. ומה נאמר אנחנו שהזמן קצר עוד יותר עד עת קץ הפלאות. יהי רצון שנוכח לגאולה שלמה במהרה בימינו אמן סלה.

צא ולמד

צא ולמד בעולם זה שאנו חיים בו היום, עולם של הסתר פנים בריחוק מקום וזמן וריחוק הדעת מקרבת שכינה, לאו כל אנפין שוים ולא כל השלחנות שוים. יש ששלחנו של אדם מביאו לידי גסות וכיעור ויש שמביאו לידי יופי ועידון בגוף וגם בנפש. וכי דומה אכילתו של המשקף גופו בשקצים ורמשים ומזהם נפשו בזלילה גסה וסביאה של שכרות, לאכילתו של אדם מישראל ממאכל טהור ומקיים בו מצוות הרבה של בוראו לפניו ולאחריה ובשעת האכילה גופא? –

קל וחומר, אדם מישראל שאוכל ושותה בהכשר ובכוונה להבריא את גופו ולעמוד לשרת לפני אלקיו בתורה ובעבודה, והסעודה סעודת מצוה, סעודת שבת או יום טוב. מענג את השבת ומקדש על יינו ומברך על פתו ומנעים ומירות שירות ותשבחות לאלקיו בשעת סעודה ונותן הודיה על חלקו שהוא מצווה ועושה – תאמר שאין אכילתו של זה עבודה של קדושה עליונה שמרוממתו ומקדשתו על כל מעשיו כאילו היה עוסק במעשה מרכבה?

הרי שאמרו חכמים: כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה – כאילו נהנה מזיו השכינה – שמא אין זה גלוי אפילו לעין בשר? הבט בפניו של תלמיד חכם בשעה שהוא אוכל, אם הוא תלמיד חכם באמת, ראה את צהלת השמחה שעל פניו, זך בשרו ומאור עיניו בשעת הסעודה, כיצד כל עצמותיו תאמרנה רון לאלקיו ומרנין לב ונשמה של כל המסובים אתו, ועשתוניהם של כולם באותה שעה, הכל בדברים שלמעלה מן השמש, ומתענגים בהם יותר מתענוגות הגוף – מה הוא העונג הזה, האין זה מעין הנאה מזיו השכינה?

אין קוראים 'שכינה' אלא למדה זו של הקב"ה שהוא חפץ ומשכין שמו ביניהם של ברואי מטה ועל כל צרכי גופם, עד שנעשים הגופים כנשמות והתחתונים כעליונים, ולא עוד אלא שגדול הקילוס שעולה מן הברואים התחתונים מן הקילוס שעולה מן העליונים, שהעליונים בלי יצר הרע ואילו התחתונים יצר הרע שולט בהם ובאים ומשליטים יצרם על יצרם ומעלים קילוס לבוראם בשני יצריהם.

'שכינה' – הקב"ה שחפץ לשכון בינותם; 'השראת שכינה' – ישראל קדושים שאינם דוחקים רגליה אלא מפנים לה מקום בתוכם ובתוך מעיהם כבתוך לבם ונפשם.

כל שכן וקל וחומר בן בנו של קל וחומר, אדם מישראל שמקדש עצמו ומטהר עצמו מכל טומאה ומכל חטא ובא בחצרות בית ה', מקום אשר בחר ה' לשכן שמו שם, מקום שהוא משתיתו של עולם ומשם בנה הבורא כל הבריאה, מקום המזבח שמשם יצר ה' את האדם הראשון והיה עינו ולבו שם כל הימים; בא לשם מקודש ומטהר ושם משלים את התשובה שבלבו ומעלה קרבן לשם שמים, סומך עליו בכל כחו כאילו הוא וקרבו אחד, ומתודה על עוונותיו לפני מי ששיכן את שמו בבית הזה, כדי להשלים כפרתו, ומברך על השחיטה ועל הזבח, ודמו וחלבו של הזבח עולים על מזבח הכפרה, ונפשו ונשמתו של המתכפר עמם, ורואה כהנים בעבודתם ולויים על דוכנם ושומע שירתם ונפשו יוצאת בדברם. והקב"ה מחזיר לו נשמה ונותן לו חיים חדשים ולב טהור בורא לו, ואש מן השמים יורדת ומלחכת הקרבן, והנשאר מן הבשר אוכלים הכהנים והוא מתכפר. וכל אותו היום, יום טוב הוא לו שאינו עושה בו מלאכה, וכיום הכפורים בשעת נעילה – הוא לו כל היום כולו וגדול ממנו שבעים ושבע! –

תדע, שכן בשנה הרביעית משנת השמיטה, שנת ביעור המעשרות, אדם עומד ומתודה לפני ה' אלקיו שעשה במעשרותיו ככל אשר נצטוה. הרי הוא אומר בידיו: 'שמעתי בקול ה' אלקי!' כבר פירט כל מעשיו שעשה הכל כמצוה, ומה הוא שמוסיף לומר 'שמעתי בקול ה' אלקי?' אלא כך פירשו חכמים:

'שמעתי בקול ה' אלקי' – הביאותיו לבית הבחירה. שכל הבא למקום אשר בחר בו ה' ועושה שם מצוותיו, הרי זה כאילו הדיבור מתיחד עליו ונעשה באותה שעה כנביא השומע את קול ה' אלקיו מידבר מתוך האש ואזניו שומעות. אפילו יעלה אדם לרקיע ויטייל בין כוכבים ועם מלאכים יהא שיחו ושיגו – שמא יתעלה התעלות כזו כשם שאדם מתעלה על קרבנו במקום אשר בחר ה' לשכן שמו שם? – – –

‘אשה לה’ ריח נחוח’ – ודאי. נחת רוח לפניו, שאמר ונעשה רצונו. מה אמר? אמר: ‘נעשה אדם בצלמנו כדמותנו’ – והרי נעשה אדם בצלמו וכדמותו. ‘וירדו בדגת הים ובעוף השמים’ וגו’ – והרי רודה הוא האדם זה בכל היקום וגם ביצרו שלו הוא רודה. אדם הוא זה ולא מלאך ואולם טהרתו וקדושתו של זה, גדולה משל מלאך – תאמר שאין זו נחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו? – שלחן אחד ודאי כביכול ליוצר ולאדם קרוץ החומר שנתעלה למעלה מן השמש ולמעלה ממעלת המלאך. זאת תורת האדם ותורת קרבנותיו. זאת תורת כהנים – כל הספר הזה שאנו באים עתה לעסוק בו, ונשלמה פרים שפתינו.

משיחות צדיקים

כתוב בספר ‘בית ישראל’ בשם צדיקי קדמאי מענין שלמות התשובה שזכו לה מקריבי הקרבנות בבית המקדש וגם בענין זה שזכר למעלה שאמרו חכמים: כל הנהגה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאילו נהנה מזיו השכינה, וזה תוכן דבריו: כמגרפה וכמטאטא שבעל הבית מנקה בהם את ביתו והם עצמם מתלכלכים בשעת כיבוד הבית, כך הוא שליח צבור נאמן המוכיח את העם בדברי תורה או עומד לפני התיבה ובתפילותיו ובנעימת קולו הוא מעוררם לשוב לפני ה’ בתשובה. הציבור נעשה מזוכך מן החטאים ומן ההרהורים הרעים על יד שליח ציבור זה ובא לידי תשובה, ואילו השליח-ציבור גופו נופל קמעה ממדרגותיו בשעת מעשה מחמת הציבור, שנדבק ממחשבותיהם שלפני התשובה ומרגיש ירידה בעצמו; וסוף דבר שהוא חוזר ומתנקה ומתעלה יותר ממעלתו הראשונה רק ע”י הציבור, אימתי? – כשתשובתם נעשית שלמה ועולה מהם רוח טהרה שמהרת גם אותו ומתעלה עוד; – וכן בזמן שבית המקדש היה קיים והמזבח על מכונו והיה הכהן עובד עבודתו ומכפר בעד העם, אז היו נופלות עליו מחשבות והרהורים לא טובים מן האנשים שאת קרבנותיהם הוא מקריב, והכהן בעבודתו והלוי בדוכנו היו מרגישים זאת ויודעים מעצמם שעדיין אין תשובתם של המקריבים שלמה. אותה שעה היה הכהן רומז לבן לוי והתחילו הלויים בשיר חזק מן הראשון ובנעימה יתירה עד שנתלהבו כל הלבבות ונתעורר כל אדם בתשובה שלימה עד כדי כלות הנפש ויצאה והיתה נפש מטוהרת מכל וכל; – וכן ידועים דברי ר’ חיים ויטאל ז”ל, כי בשעת הקרבת הקרבן היה הכהן מכיר בפניו של המקריב במה פגם ובמה נפגמה מחשבתו ולא זו משם עד שהיה הכהן מנקה אותו מחטאיו ויוצא משם כבריה חדשה. עד כאן מדברי הספר הנ”ל.

הרבה דרכים בטהרת החוטא מחטאיו

עוד משיחת צדיקים מן הספר ‘בית ישראל’ שזכר קודם, וזו תמצית הדברים: שטן העולם שהוא מסית את הבריות לחטוא ואח”כ עולה ומשטין ויורד וממית – הרבה דרכים לפניו שבהן הוא מדיח את הבריות, וכנגדו עמלים צדיקי הדורות בדרכים מדרכים שונות כדי

לתקן את אשר עיוות זה. עיקר השתדלותם של הצדיקים עם החוטאים להביאם לידי תשובה ולבסות עליה מפני מראה עיניו של השטן שלא ירגיש בעומק תשובת הלב ולא ישטין. לשם כך בוחרים להם בכל עת דרכים חדשות והולכים בהן כדי לבלבל את השטן. מגלה הוא עקבותיהם ומתנכל להם ומעשיו מצליחים – חוזרים ומבקשים להם דרך חדשה. וכך עד עת קץ עד שיבוא התיקון האחרון שאין אחריו קילקול עוד.

הצדיק הראשון בעולם, הוא אדם הראשון יצור כפיו של הקב"ה שגדלה קדושתו מאד, התקנא בו שטן העולם הוא הנחש הקדמוני הוא מלאך סמאל שעשה בו מה שעשה וקילקל הכל. אחריו עמד נח איש צדיק ובא לתקן מעוות – שוב גבר עליו סמאל בקנאתו בו – 'ויחל נח' – עשה עצמו חולין...

בא אברהם אבינו התחיל לקרב חוטאים ולהכניסם תחת כנפי השכינה בדרך חדשה שלו כדי להערים על השטן. מה עשה, לא עסק אלא בדברים שבמאכל ומשתה, הכניס כל מיני בני אדם לביתו האכילם והשקם ונתן להם שאר צרכיהם מן העולם הזה, והרי כל הדברים האלה משלו הם – למה ירצה השטן לחבל במעשיו? כך הערים אברהם על השטן. לבסוף הרגיש סמאל שכל הנכנס לביתו של אברהם לאכול ולשתות יוצא משם בעל תשובה בדברי מוסר ותוכחתו של אברהם אבינו. התחיל מחבל במעשיו. מה עשה – העמיד כנגדו מכניסי אורחים אחרים, ענר אשכול וממרא ולוט. כל הבא לביתם, מאכל ומשקה קיבל ולתשובה לא הגיע.

נעשה המשכן ונבנה בית המקדש, נכנסו הכהנים לעבודתם והלויים לשירם ולזמרם ונפש כי תחטא והביאה קרבן, היתה מיטהרת מקדושת המקום ומקדושתו של הכהן ומשירי קדשו של הלוי ושב בתשובה גמורה ואח"כ הקריב קרבנו, חטאתו או אשמו, וכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, והלך משם נקי בלי חטא כתינוק בן יומו ומעולם לא לן אדם בחטאו. לסוף נתקנא השטן גם בזה, עשה מה שעשה והחריב את בית המקדש.

ועכשיו שאין בית המקדש קיים ועד שיחזור ויבנה במהרה בימינו בנין עולם, הצדיקים שבכל דור ודור מבקשים בכל פעם עצות ותחבולות חדשות כנגד השטן והסתותיו.

אף רבנו בעל שם טוב דרך חדשה סלל לתלמידיו שיהיו מתקדשים ומיטהרים אתו יחד ומעיני שטן נעלמה. הצדיק יושב על שלחנו ותלמידיו עמו אוכלים ושותים ושמחים ונהנים מזיו קדושה מכוסה ונעלמה. אפילו אינו מוכיחם ולא מייסרם אבל הצדיק אוכל בקדושה ובטהרה עצומה עד השולחן נעשה לפני ה' כמזבח כפרה והאכילה כקרבן. והולכים ויוצאים מן השולחן הטהור הזה נקיים ומטהרים מחטא ועוון. עד כאן מספר 'בית ישראל'.

ועכשיו, אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים שירחם עמו וישוב ויבנה ביתו להיות כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל על מעמדם להעביר ממשלת זדון מן הארץ, במהרה בימינו, אמן'.